

Tossal de les Tenalles

Jordi Perez i Conill

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>.

Repàs a la història de la investigació.

Introducció.

Localització del Tossal de les Tenalles.

El Tossal de les Tenalles és un petit promontori que es bifurca en direcció est en la zona més occidental de la Serra de Miralcamp. Aquest assentament protohistòric es troba en l'anomenada partida de La Quadra (Lladonosa, 1983, vol. 10, pàgines 10 i ss.) en la zona més meridional del terme de Sidamon gairebé al límit del terme municipal de Torregrossa. La localització exacta és a 41° 37' 11" latitud nord i a 4° 31' 50" longitud est respecte al meridià de Madrid del full núm. 389 (Tàrraga), 1:50.000 de l'Institut Geogràfic y Catastral, 2a. edició militar. 1950.

Per poder-hi accedir hom s'ha de desviar per un carrer del mateix casc urbà de Sidamon en direcció al Pantà i prenent el Camí del Mig, tot deixant a l'esquerra el Camí de la Font, en direcció a La Carrerada trobarem a uns cinc-cents metres el promontori de l'antigament anomenat Tossal Rodó.

L'actual nom del Tossal ve donat a causa d'una sèrie de labors agrícoles que es realitzaren a finals del segle XIX, aproximadament vers el 1885-1890. En roturar uns bancals, esones o aterraments per tal de plantar-hi oliveres i ametllers sortiren a la llum abundants materials arqueològics: parets, molins i sobretot ceràmics que determinaren el nom de l'indret. Des d'aquell moment el Tossal esdevingué una autèntica font de materials per a les construccions que es feien a Sidamon, com molt bé indiquen els seus primers excavadors: "Malauradament, la destrucció de les antigues runes havia estat completa, degut no solament a l'acció ineludible del temps sinó a la cobdícia humana que convertí el poblat en pedrera per a les necessitats constructives del poble veí de Sidamunt, bastit en un indret on la pedra escassejava d'una manera

extraordinària. No és gens estrany veure en els repeus de les parets de tàpia de les cases de Sidamunt les pedres de molí ben característiques de l'antic poblat, utilitzades com a element de construcció en barreja confosa amb les pedres arrencades dels fonaments de les cases del poblat i els còdols recollits per totes bandes." (Colominas i Duran i Sampere, 1915-20, pàgina 608).

Aspectes generals de la comarca.

Si Bell Lloc d'Urgell, Sidamon i Mollerussa restaven dins del marc de la comarca del Segrià, des del punt de vista geogràfic aquesta zona guarda plenament les característiques de l'Urgell (Lladonosa, 1983, vol.10, pàgines 10 i ss.). D'aquesta manera era coneguda amb anterioritat a la Ponència Territorial de la Generalitat de Catalunya i a la divisió territorial del 1932-36 (Duran i Sampere i Colominas 1915). És per aquesta raó que parlarem més de les característiques de la zona de l'Urgell que no pas del Segrià. Darrerament es va establir una nova comarca amb el nom de Pla d' Urgell per aquesta zona.

En el sector més occidental de la depressió central hom localitza el Pla d'Urgell entre l'alteració tectònica tardana de la Serra d'Almenara al nord i les Garrigues al sud. Aquesta plana vascular en lleugera pendent vers l'oest esdevé un lloc d'acumulació de sediments molt antics, des de les acaballes del Secundari. Durant el Terciari aquestes sedimentacions, ara d'origen pirenaic, continuen formant-se fins a esdevenir una autèntica plana aluvial. Posteriorment es formen altres sedimentacions amb un altre caràcter que es venen convinant amb períodes de forta erosió d'aquesta plana aluvial per part dels afluents esquerra del Segre com ara el Sió, Ondara i Corb (Novell, 1983, pàgines 138 i ss.; Solé, 1958, pàgines 110 i 111). Aquesta forta erosió modelarà la direcció, per exemple, de la Serra de Miralcamp entre d'altres d'est a oest i mantenint-se aquestes plataformes residuals o fossals testimonis com

els de Golmés o La Moradilla a Alamús degut a la major duresa dels seus materials (Solé, 1958, pàgines 110 i 111)

Característiques geològiques i orogràfiques.

És en la direcció que venim dient que cal interpretar la persistència de la Serra de Miralcamp i, per tant, del Tossal de les Tenalles com un dels seus esperons més occidentals. Des del mateix Tossal s'observa un ampli paisatge pla vers el Segrià.

En aquest sentit el Tossal estarà format per una sèrie de materials que esdevenen les restes fòsils de la llarga vida geològica de la zona. En primer lloc haurem de destacar la base d'aquests materials aluvials que han esdevingut un tipus de roca característic d'aquesta comarca: el sauló i que en d'altres zones resta erosionat quedant en aquestes altituds el testimoni de que parlem. Però al Tossal ens trobem amb dos elements a tenir en compte a l'hora de descriure'ls i per les seves repercussions arqueològiques. Per una banda hom podrà observar en alguna zona una autèntica crosta de peu de muntanya (piedmont) formada arran de les sedimentacions de caràcter septentrional des del Pirineu (Solé, 1958, pàgines 110 i 111). Al mateix temps també s'observa en la zona més occidental del Tossal una forta acumulació de graves que segons Solé Sabarís estarien transportades pel procés erosiu que dominaria a partir de finals del Terciari i durant el Quaternari des de la Segarra (Solé, 1958, pàgines 110 i 111).

D'aquesta manera el Tossal esdevindria un promontori que sobresurt de la Serra de Miralcamp en direcció oest amb una plataforma d'uns 120 metres de llargada per un 20 d'amplada aproximadament. Aquest promontori contindria un fort estrat fèrtil arqueològic que en alguns indrets arribaria fins a tres metres de potència (Duran i Sampere i Colomines, 1915, pàg. 18) . En la zona central

del Tossal ens trobaríem amb una depressió que el divideix i que esdevé totalment acolmatada d'estrats arqueològics. Aquesta depressió central esdevindria el fruit de materials més tous que foren llepats pel procés erosiu. En la zona més occidental es forma una crosta de peu de muntanya (piedmont) i l'acumulació de graves quaternàries.

Primera època d'investigació.

Plà d'investigació de l'Institut d'Estudis Catalans.

Durant els primers anys del segle XX es portà a terme una intensa activitat arqueològica que anava desenterrant les facetes de la nostra prehistòria més recent. Després de les excavacions realitzades al País Valencià i a la costa catalana i al Baix Aragó, es cercaven estacions ibèriques al Plà d'Urgell i Segarra amb la intenció de comparar les característiques de l'assentament ibèric d'aquesta zona del centre de Catalunya i les altres zones conegudes aleshores.

Els llocs a prospectar vingueren donats per les recerques de l'Arxiu Històric de Cervera, el doctor Eduard Camps de Guissona, Mn. Sans Capdevila de Sant Martí de Maldà i el Col·legi dels Pares Escolapis de Tàrraga. A la fi, després d'un estudi detallat del terreny, es concretaren tres assentaments: el Tossal del Mor de Tàrraga, l'estació de Fogonussa de Sant Martí de Maldà i el Tossal de les Tenalles de Sidamon (Colominas i Duran i Sampere 1915-20, pàgina 606). Aquests foren els punts indicats i establerts per a dur a terme aquest vast procés d'investigació a la llergècia que solament era coneguda per les fonts escrites.

Mentre que als assentaments del Tossal del Mor de Tàrraga i l'Estació de Fogonussa de Sant Martí de Maldà les troballes foren escadusseres, al Tossal de les Tenalles de Sidamon es presentaven les característiques mínimes per a fer una excavació sistemàtica i es plantejava la possibilitat d'obtenir uns materials clars per situar aquesta zona en el marc de la Cultura Ibèrica que es coneixia llavors.

En quan a les motivacions objectives que hi havia, a més d'ubicar aquesta zona en el marc de la Cultura Ibèrica que s'estava excavant, es volia constatar si realment la perduració celta que es trobava al Baix Aragó es produïa en aquesta àrea (Colominas i Duran i Sampere, 1915-20, pàgina 606). Tot això es podia dur a terme amb força facilitat degut al caràcter inèdit del Tossal de les Tenalles i l'abundant ceràmica que es localitzava en la seva superfície i per les vessants: " i encara l'especial ventatge de no haver-se conegut mai per anteriors exploracions o pels cercadors de tresors o arqueòlegs locals " (Duran i Sampere i Colominas 1915).

Així, doncs, donat el caràcter inèdit de l'assentament, l'abundant quantitat de ceràmica que hi aflorava i la seva situació geogràfica es decidí excavar al Tossal de les Tenalles durant la primavera i l'estiu de l'any 1915. Els resultats d'aquesta excavació haurien de definir una altra de les zones ibèriques a Catalunya en el marc de tot el procés arqueològic que s'estava desenvolupant.

Primera excavació (1915).

Abans d'iniciar l'excavació es feren algunes prospeccions pel terme de Sidamon localitzant-se ceràmiques ibèriques, campanianes, romana fina i grollera i també sigil.lata a d'altres llocs com: Emprius, Els Bassots, Les Forques, Bassal, La Coma, Els Horts i Set Sams. A més, per la superfície del Tossal de les Tenalles es localitzaren grans quantitats de ceràmica ibèrica pintada, ceràmica de vernís roig, pàteres campanianes i restes de molins, tot això al temps que no s'observaven restes de parets malgrat el removiment de terres que s'havia fet (Duran i Sampere i Colominas 1915).

La durada de l'excavació fou llarga amb dos períodes de treballs. El primer període fou del 4 de maig fins al 6 de maig i el segon s'inicià el 24 de juliol fins al 8 de setembre i d'una forma continuada, descansant solament els caps de setmana.

Els primers objectius de l'excavació foren els sectors occidental i oriental del Tossal per presentar més riquesa de cultura material en la seva superfície. El tipus d'excavació que es duagué a terme consistí en l'obertura d'unes "valls" a títol de cales que s'estenien per les zones que hom considerava que podien presentar una riquesa arqueològica. Val a dir que a partir del 5 de maig: " A fi de tenir coneixement de com es presentava la sedimentació en tot el Tossal, començarem a fer cates transversals en tota la llargada del turó, trobant molt diverses fondàries " (Duran i Sampere i Colominas 1915). Sembla ser que aquesta fou la tònica que es va seguir al llarg de tota l'excavació deixant la part central per més tard perquè la "sedimentació" (potència arqueològica) presentava un gruix superior als tres metres en alguns punts. Deixant, doncs,

aquesta part central es va passar a l'extrem oriental on, per la interpretació que hem pogut fer del Diari d'Excavacions, s'alterava el sistema de cales transversals per tal de seguir l'excavació per habitacions i vorejant les parets, tot assolint diverses fondàries que no necessàriament havien d'estar en relació a l'interior i l'exterior de les habitacions.

Al mateix temps que es seguia aquest sistema també intervenia el desnivell morfològic de la roca base del Tossal, composta per sauló, influïent en el caràcter de les cales que es realitzaven. Haurem de senyalar que en el Diari d'Excavacions no es cita en cap moment el fet d'haver arribat a excavar potencialment fins arribar a una zona estèril justificable. A grans trets les cotes de potència arqueològica assolida per aquestes cales oscil·la entre un metre i un metre i mig de profunditat, aproximadament, menys en la part central on com ja hem dit s'aconsegueix fins a tres metres. En alguns moments es destaca una major o menor "sedimentació" per sota d'un metre de profunditat degut als treballs agrícoles que afecten a l'estructura urbana del poblat o en les àrees perifèriques i pròximes a les vessants.

La depressió central assoleix fins a uns dos metres de desnivell a partir d'una línia imaginària que podria unir els dos punts més alts del sector occidental i oriental. No és gens estrany que en alguns punts d'aquesta zona la "sedimentació" fos més important degut a les condicions geomorfològiques del Tossal. De totes les maneres haurem de tenir en compte que el fet de que l'anomenada pared 17 que els excavadors interpreten com a muralla es trobi a un metre i trenta centímetres de profunditat i la presència d'una estructura arquitectònica complexa (vegeu la figura 1) fa que les cotes arribin molt a fons però la cultura material associada continua mantenint les pautes del que es ve

trobant en el sector occidental i oriental (Duran i Sampere i Colomines, 1915, pàgines 36, 37 i 38)

El que defineixen A. Duran i Sampere i J. Colomines com a "sedimentació" està formada per argil·les amb restes dels típics mahons amb estries per ambdós costats sense descartar la possibilitat de parets fetes de tàpia al damunt d'un sòcol de pedres granítiques, triàsiques i, com no, el sauló. Al mateix temps no es deixen de mencionar les capes de cendres a vegades a diverses fondàries i de diferents gruixos. Aquests autors van describint aquestes pautes. Per una altra banda no gaudim d'un plànol que es cita en el diari d'excavacions i que seria de gran valua per aproximar-nos i interpretar algún fenomen arqueològic. Pel que es desprèn del diari d'excavacions i els treballs posteriors es parteix de la premissa de que el que es troba al Tossal de les Tenalles és un sol assentament o nivell d'habitació i de fet aquest és el tractament que tingué l'excavació i la interpretació del material que s'obtingué.

Anem a veure de totamania aquests aspectes.

Extracte del diari d'excavacions (1915) i primers resultats.

En aquest breu extracte del diari d'excavacions (Duran i Sampere i Colominas 1915) que detallem a continuació podem destacar la presència d'alguns fenòmens arqueològics, però hem de dir que resten aïllats i d'alguna manera descontextualitzats per la manca d'una documentació definitiva que ens pugui aclarir amb seguretat la relació entre ells. Encara que en el Diari-Inventari es parli d'un plànol, actualment no s'ha pogut localitzar aquest plànol que ens podria aclarir molts extrems. D'altra banda ens hem abstingut de citar les diverses troballes perquè, encara que a vegades es relacionen amb habitacions, parets i entre elles, no hi ha una documentació clara d'una relació. A un altre nivell hem intentat mantenir l'ortografia dels autors que respòn a un moment anterior a la implantació definitiva de la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans. Finalment fem alguns comentaris sobre possibles fenòmens arqueològics.

Dia 4 de maig.

(...) Comencem l'excavació per l'extrem occidental (plànol G) (...) La terra de sedimentació està barrejada profusament amb fragments ceràmics. (...) 1 mtr. De gruix, gran quantitat de blat.

Cap al centre del poblat continua el mateix gruix no trobant-se cap indici d'edificació (...).

(...) no gaire lluny ens trobem fragments de mahons d'argila asecada al sol amb fondes estries en ambdues cares. Restes d'una paret derruïda que no es

posible situar, la terra que volta els mahons està molt barrejada amb argila, que degué formar altres mahons ja descompostos (...).

Dia 5 de maig.

(...) Seguint l'extrem occidental del Turó la sedimentació va perdent força (...).

(...) A mida que la vall d'excavació s'aproxima al marge el gruix de sedimentació va perdent força i va desapareixent la terra argilosa de mahons i la trencadissa de gerres (...).

(...) A fi de tenir coneixement de com es presenta la sedimentació en tot el Tossal, comencem a fer cales transversals en tota la llargada del Turó, trobant molt diverses fondàries (...).

(...) En una altra vall (...) el gruix de sedimentació és 1'5 mts. (...) abunda la terrissa fina se'ns pintar o barnisada de roig o negre metàlic (campanià) sens que hi falti la terrissa ibèrica pintada que per tot arreu s'hi troba profusament i molt barrejada (...).

Al fer una nova exploració per les vessants del Tossal (part nord) podem recollir una moneda de coure ibèrica de Lleida (...).

Dia 6 de maig.

(...) Al tornar a recobrir les valls de l'extrem occidental resegim encara les bores de sedimentació, recollint un vas campania reconstruible (...).

Dia 24 de juliol.

Comencem l'excavació damunt mateix del marge occidental, trobant aviat restes d'una paret transversal de 0'50 mtr. (...) abundantíssims trossos de grans gerres sense pintar, unes de base cònica i altres de base plana, pero de

petites dimensions en relació a la grandaria de la gerra; les boques són generalment planes, exceptuant-ne una que es molt allargada i tubular (...). Les gerres mostren haver contingut blat del qual se'n troba gran quantitat i escampat i barrejat amb terra negra (...).

El gruig de sedimentació és de 0'60 mts.

Dia 26 de juliol.

(...) Algunes de les parets apareixen revestides en la part interior de lloses planes posades verticalment formant un compartiment de reduïdes dimensions a manera de casal de gra.

Una pedra rodona (plànol nº 6), forma un piló de major alçada destacant-se Enmig d'un massís format per pedres petites revestides també de lloses verticals (...).

(...) Amb el nº 4 esta marcada en el planol la situació d'una gerra sense pintar empotrada al sol de la cel.la F. Al costat apareix un dipòsit de forma oval (nº 5) amb revestiment de guix (...).

Dia 27 de juliol.

(...) Queda descoberta tota la cel.la F, i regirada la terra fins al marge sense resultats (...).

(...) A l'altra banda de la cel.la hi ha una olivera (...). (...) A l'altre costat de la paret superior, que és la més llarga de la cambra F recollim una pedra calça gris que dugué ser part d'un motllo de fundició (...).

(...) L'excavació segueix cap a la lletra E del planol (...). (...) L'aspecte d'aquesta nova sedimentació és d'ésser constituïda per restes de llar i habitació (...).

Dia 29 de juliol.

(...) Continuem regirant la sedimentació de la cambra D fins arribar a una altra paret que la clou per la part d'orient i fineix amb una sitja o dipòsit en la terra i amb les parets interiors recobertes de guix. Aquesta rodona es troba plena de blat (planol nº 3) (...).

Dia 30 de juliol.

(...) igualment restes de fragments ceràmics i ferros oxidats se'ns notar-se en l'aspecte i gruix del jaciment una diferència marcada. (...) Com més ens atancem al marge, el fort del terrer es mostra més a flor de terra perdent-se la sedimentació antiga segurament remoguda al conrear la terra (...).

(...) Entrancant el jaciment C resseguim les parets superiors de les cambres D, E, F per la part de fora fins a trobar la terra remoguda de la nostra anterior excavació (...). Traspassada aquesta zona, arribem a unes parets transversals que no segueixen pas una mateixa línia. Una d'elles, la nº 7 està formada de pedres del país posades de caire i construïnt un rastell a manera de solament actual de les parets de tapia.

Aquí la terra de conreu té molt poc fons i les parets descobertes gairebé afloraven a terra, i a l'altra banda d'aquestes parets trobem fragments pintats i un vaset de pasta fina i color gris de dues anses, mancant-hi una del tipus de la fig. 6, però més alt.

Dia 31 de juliol.

(...) Ens trobem amb una ampla franja del Tossal sense rastre d'edificació (...)

Pedres isolades posades sobre el fort del terrer i moles de mà, senceres o trencades. En algú punt les pedres es troben formant una mena de paviment molt rústic i sense límits precisos i contorns marcats. (...) Paret nº 8 de 3 mts. De llargada (...) voltada aquesta paret, la terra torna a presentar senyals d'haver sigut un fons d'habitació (...).

(...) A uns 4 mts. De la paret nº 8 apareix un piló d'una sola pedra per l'estil del descrit en la cambra F, pero trobat isolat, si bé a poca distancia surten restes que semblen convergents.

(...) Excavant cap al sud trobem altres parets irregulars i de diversos gruixos (planol J) i ben aprop d'elles una mola rodona de granet, de superfície cònica i foradada (...).

Dia 2 d'agost.

(...) Molt poc gruix de terra, zona deserta, degut a la inclinació del Tossal vers la part més estreta del mateix. (...)

(...) El desnivell és suau, però vastant per originar un encorriment de terra.

(...) En un extrem nord de la cambra I, on aparegué el disc de terra de la fig.21 recollim un punxó de banya de cèrvol. (...)

(...) En la part central del Tossal el jaciment és molt més fondo (...) hem fet diverses cates arribant a trobar un gruix de 3 mts. En algunes bandes (...).

(...) Deixem aquesta part per la darrera feina de l'excavació i comencem ara a obrir una vall transversal en el lloc on s'inicia la vessant de la part oriental del Tossal, uns 12 mts. Més amunt d'on havíem treballat l'altra vegada. (...)

Dia 3 d'agost.

Seguint el vall començat ahir trobem una paret. (...) Un piló marcat amb el número 21 a semblança de l'altre que ja havíem descobert. (...) Paret uniforme i seguint la llargada del Tossal separant la cambra del piló d'un altre clos on la terra és molt negra i plena de fustes cremades, ferres sumament oxidats i desfigurats (...).

Amb la terra negra apareix terra argilosa procedent de tàpia o mahons desfets (...).

(...) terrissa roja amb vernís negre metal·lic semblant a les pàteres campanianes pero de contorn ben diferent (...).

Dia 4 d'agost.

(...) Cambra V (...) Enmig del mahons 14 fusaioles.

Dia 5 d'agost.

Cambra V (...) Recollim un fragment de plat campania marcat amb un grafit que representa la esvàstica i un gerret amb nances de terrissa roja. (...)

Dia 6 d'agost.

(...) Volts de la mateixa cambra V (...).

(...)Tornem a trobar blat, i encara ordi carbonitzat, amb senyals d'haver estat contingut en un sarrió o cabaç de palma.

Dia 7 d'agost.

La cambra V queda totalment descoberta (...).

(...) Hem pogut trobar el fragment que ens faltava per a reconstruir el peu campanià marcat amb una esvàstica que havíem recollit el dia 5, aquest altre fragment té un peu amb lletres ibèriques (...). Segons Hübner diu OLERUSIA.

(...) Entretant l'excavació per les vores de les cambres no's troba cap altre paret aprimant-se'l gruix de terra, recollim un tros de terrissa marcada en buit a manera de segell, trencat.

Dies 10 i 11 d'agost.

La sedimentació de la cambra U es plena d'argil·la de mahons que ompla gran extensió, pero no es posible senyalar la direcció de cap tapia. Per la part nord es per el gruix del jaciment, trobant-se una paret molt irregular que anem resseguint fins a trobar una altre paret que clou la cambra per la part inferior. Aquesta nova paret és més uniforme,

Dia 12 d'agost,

Passem a l'altra banda de la cambra U que és plena d'una profunda sedimentació (...).

La terra es igualment barrejada amb restes de carbonització de fustes molt abundant podent recollir algunes fustes que conserven encara forma pulida

I una fruita carbonitzada (...). Blat i a poca distancia ordi (...). Probablement contingut dintre de grans gerres de les quals se'n troben molts trossos amb evidents proves d'haver estat clavades a terra.

Dia 13 d'agost.

Es poden senyalar fins a 6 gerres posades a terra, simètricament, (...) apareixen molt trencades. (...).

(...) Queda descoberta la cambra S (...) habent trobat sempre la mateixa sedimentació composta de terra barrejada a trossos amb carbonització i a trossos amb mahons. (...).

Dia 14 d'agost.

(...). Grans gerres al voltant d'un piló (...).

Dia 16 d'agost.

(...) Tornem a la part alta de la cambra V a fi d'arribar a l'extrem del Tossal avans d'emprendre l'excavació de la part central (...).

Dies 17 i 18 d'agost.

(...) recollim molts fragments de vasos pintats (...).

(...) Comencem a treballar amb la cambra Y trobant fins a 8 pondus (...). Bola d'argila marcada tota ella amb un punxó.

Dia 19 d'agost.

(...) Cambra Y (...).

Dies 29,21 i 23 d'agost.

(...) S'acaba la cambra Y, (...) anem seguint fins al cap del Tossal descobrint nombroses parets molt malmeses de diversos gruixos. (...)

Dia 30 d'agost.

Part inferior de la cambra L (...).

Dia 31 d'agost.

Cambra M i els seus contorns fins arribar a la terra remoguda anteriorment a la part occidental (...).

(...) Des de la cambra M fins al marge la terra ferma es a poca profunditat i no's troba rastre d'edificació (...).

Dia 1 de setembre.

(...) La cambra M vé tancada per una paret (planol nº 11) a la qual li fa de contrafort una altra paret (nº 12) posada en un pla inferior formant una escala d'1'20 mts. (...) La paret nº 13 determina una altra escala més fonda que la del número 12 a 60 ctms. de diferencia (...).

(...) El gruix de terra arriba fins a 3 mts. De fondaria trobant una pila de mahons caiguts que formarien una paret. Els mahons resten disposats drets, i a tres rengles formant una paret de 0'60 d'amplada. (...) La terrissa hi és molt abundant però molt trencada. (...) Les grans gerres hi són nombroses i també la ceràmica campaniana.

Dies 2 i 3 de setembre.

(...) El vall excavat es veu limitat per una paret nº 14, situada paralelament i adosada a una altra nº 15 en un pla superior de 0'30 m. De desnivell.

Passades aquestes dues parets podem determinar una nova cambra (N del planol) de parets irregulars i dins de la qual s'hi troba una sedimentació uniforme de terra sens terrissa de cap mena. (...) quedant una mena de recimpte subterrani al qual hom podia baixar per unes pedres nº 16 posades a manera d'escala, si bé que això no pot passar d'ésser una suposició segura. (...).

Dies 4 a 8 de setembre.

(...) Seguim dintre de la vall fonda aprop de les parets 14 i 15, (...) fragments ceràmics a tot el gruix de sedimentació (...) fragments pintats en la part més fonda (...).

Una paret en deriva senyalant-hi dos cambres sense trobar en cap de les dos res més que terra molt massissada. (...).

(...) S'han fet cates i provatures a tot el vol del Tossal sense cap resultat.

Una lectura atenta del Diari-Inventari de l'excavació ens ofereix alguns elements a tenir en compte per continuar amb la nostra aproximació als fenòmens arqueològics que se'n desprenen.

En quan als elements constructius des del primer dia ja es cita la presència de maons amb fondes estries per ambdós costats i l'1 de setembre es detecta un mur de maons caigut d'uns 0'60 cms. d'amplada. De totamanera sembla

ser que també, com no, hi ha la presència de murs a base de solaments de pedres, generalment sauló, al damunt de les quals es vastia tàpia com es detectà el 30 de juliol. Altres elements constructius i en relació a les parets serien la presència d'alguns compartiments fets a base de pedres verticals a "títol de casals de blat". El blat i l'ordi és una constant en la troballa que van fent al llarg de tota l'excavació ja sigui en aquests compartiments o en sitges i gerres. La presència d'algunes pedres que defineixen com a pilons al centre d'algunes habitacions com la "cel.la F" excavada el 26 de juliol o en d'altres casos com els detectats el 31 de juliol i el 3 d'agost han estat interpretats per Balil com a elements damunt dels quals es bastiria una viga vertical de suport del sostre com es dona en algú assentament iber del País Valencià (Balil, 1953). A vegades se m'ha ocorregut que aquests pilons molt bé podrien tenir la funció de sostenir algú molí giratori com el que representem a la figura 2. El 31 de juliol i en una zona sense rastres d'edificacions en algú lloc entre la zona occidental i la part central es localitzen una sèrie de pedres que segons els excavadors es podrien tractar d'un "paviment molt rústic".

En general com podem apreciar en el Diari-Inventari la successió d'habitacions i murs és la tònica però l'excavació de la "cambra M " durant el 31 d'agost i l'1 de setembre oferí una estructura complexa. A grans trets es tracta de dos murs paral.lels a distància que com a contraforts serveixen perquè es basteixin dos altres murs també paral.lels a un altre nivell (vegeu la figura 1) Aquesta estructura situada al centre de la part superior del Tossal resta acolmatada per una potència estratigràfica d'uns 3 mts. de "sedimentació". Tanmateix la "cambra N" excavada el 2 i 3 de setembre i molt propera a la "cambra M" presenta un espai més baix al qual s'hi accedeix per unes pedres a

manera d'escala. Aquestes estructures més complexes i en la part central del Tossal i el seu desnivell, juntament amb els tres metres de potència, no fan pensar en una altra cosa més que el desnivell seria molt més apreciable en el moment de la seva ocupació, fins i tot potenciat per una acció antròpica a més de les purament geològiques. Pel que es desprèn del Diari- Inventari aquestes estructures no segueixen les pautes estratigràfiques de les altres cambres a base de les argil·les que podrien ser les restes de tàpia o com els excavadors diuen per la descomposició dels maons i terres cendroses. En aquests últims casos es troben amb terra i sobretot a la "cambra M" gran quantitat de grans gerres i el nivell inferior de la "cambra N" estaria ple de terra sense oferir cap troballa significativa.

En general, amb la lectura del Diari-Inventari es fa molt difícil fer-se una idea de quina podria ser l'estructura general de la planta que s'excavà, Tot i l'existència d'un plànol no localitzat fins al moment (any 2003) En aquest sentit Balil parla de paral·lels amb Els Castellans de Cretes o el Vilaró d'Olius i no sabem si és perquè ha pogut veure el plànol o per les indicacions orals de J. Colominas que continuà treballant al Museu Arqueològic de Barcelona durant la postguerra i quan Balil fa el seu treball (Balil, 1953).

A un altre nivell volem destacar la presència de l'amagatzemament com una constant durant tota l'excavació. Més amunt ja ens hem referit als compartiments adosats a les parets fets amb pedres verticals que apareixen en algunes habitacions a "títol de casals de blat". Sembla ser, ho repetim, que la presència del blat i l'ordi fou molt important durant l'excavació. En aquesta direcció a la "cel·la F" aparegué una gran gerra que els excavadors interpreten com a clavada al terra i el 12 d'agost durant l'excavació de la "cambra V"

sembla ser que aparegueren fragments de grans gerres "amb evidents proves d'haver estat clavades a terra". El 13 d'agost es detecten sis gerres posades al terra simètricament al voltant d'un d'aquests pilons a que ja ens hem referit. Si l'amagatzemament es va fer a base de compartiments bastits amb lloses dretes al costat de les parets i a base de grans gerres, no es descarta tampoc la presència de sitges com la de la "cel.la F", fins i tot juntament amb grans gerres com s'observà el 29 de juliol a la "cambra D". Les sitges restaven excavades al terra i amb un revestiment de guix.

No volem avançar sense destacar avans un fet que ens ha semblat destacable. Molt sovint les fusaioles i els pondus apareixen en habitacions ibèriques d'una manera molt limitada en el seu nombre. En el nostre cas volem senyalar la presència a la "cambra V" excavada el 4 d'agost de fins a 14 fusaioles i la presència a la "cambra Y" excavada el 17 i 18 d'agost de fins a 8 pondus. Aquest últim extrem no deixa de tenir unes connotacions.

Resultats materials.

Un dels problemes més importants que ja hem apuntat més amunt és el de la dificultat en situar una troballa amb plena seguretat i d'una manera clara amb un contexte definit. Al Diari-Inventari tampoc hi ha una relació total de les troballes que es feren, solament se'ns ofereixen elements significatius que es van trobant en cada moment en una cala o habitació. A vegades la barreja de materials és extrema . Hem de dir també que un catàleg, un inventari o una relació total del material exhumat el 1915 encara està per fer. D'alguna manera i partint del concepte que es va excavar un sol nivell d'habitació en publicar l'excavació ja es va fer una primera estructuració del material:

Objectes de pedra: restes de molins barquiformes de granit i conglomerat triàsic, molins giratoris i fragments de motllos d'anelles i altres ornaments.

Objectes de fusta: dos fragments de culleres.

Objectes metàl·lics: braçalets de bronze, una tanca de cinturó i un estilet d'agulla. I de ferro ens trobem amb podalls o tallavarders de mànec tubular, ganivets, una espasa i un umbo d'escut.

Objectes de ceràmica feta a mà: una àmplia gamma tipològica de vasos amb diversos tipus d'ornamentació com cordons, meandres esvàstica... Tanmateix un grup ampli de tapadores, algunes de les quals presenta una forma antropomorfa com a mànec i d'altres els més variats elements ornamentals de caràcter vegetal i geomètric. També localitzem un vas zoomorfe amb la representació d'un porc.

Objectes de ceràmica feta a torn: kalathoi, grans gerres de provisions, vasets amb nanses verticals i els de coll lleugerament cònic amb nanses adosades. Ceràmica hel·lenística de "terrisa negra i roja".

També es va fer una somera descripció dels elements ornamentals de la ceràmica feta a torn definint-la com una "derivació llunyana" de les factures de la costa llevantina. Els elements ornamentals que destacaren foren els de les "faixes, palmes, cercles o arcs concèntrics i sèries d'ondulacions paral·leles". En quan a l'estructura de l'ornamentació dels vasos més grans es planteja l'ompliment dels espais interliniars amb "les palmetes, les fulles d'aura i les espirals foliars" destacant per una altra banda "l'estilització simplista i bàrbara d'un ocell" que surt en tres ocasions en el context ornamental d'aquesta ceràmica al Tossal de les Tenalles (Colominas i Duran i Sampere, 1915-20, pàgines 612-615).

Un altre dels intents de sistematització dels materials provinents de l'excavació de l'any 1915 fou la realització per J. de C. Serra Ràfols i J. Colominas en el *Corpus Vasorum Antiquorum* (Serra i Colominas, 1958-65) on es fa una sèrie de comentaris i la descripció acurada de les peces ceràmiques en estat complet o que es pogueren reconstruir. Si bé el treball d'inventariació fou molt més tardà, als anys cinquanta, la línia i els plantejaments que es feren estaven encara en el marc dels esquemes i les conclusions de l'any 1915. Per tant inclourem aquest treball en la història de la investigació de la segona època sense perdre de vista, però, aquests supòsits.

Actualment els materials de l'excavació del 1915 resten dipositats al Museu Arqueològic de Catalunya (Barcelona) essent exposats els més importants exemplars i a l'hora representatius de la ceràmica ibèrica del Tossal de les

Tenalles de Sidamon. La resta es troba emmagatzemada i a disposició dels estudis que siguin necessaris. El seu estat de conservació es bo i presenta les típiques reconstruccions que es fèien a l'època. Caldrà esmentar que encara resten molts fragments ceràmics que encara esperen una reconstrucció i una inventariació.

Conclusions de l'excavació del 1915 en el marc de la zona.

Deixant de banda les excavacions de J. Serra Vilaró als altiplans del Solsonès i algunes tentines a la Segarra nord, tota la zona de la Segarra i l'Urgell era desconeguda des d'un punt de vista arqueològic, tot i que ja es tenien referències a través de les fonts escrites sobre el món dels ilergetes. Una altra de les raons que caldrà tenir en compte respecte a les raons per a estudiar la zona era confirmar els elements de les fonts escrites, sobretot a partir d'Hecateu.

Hem de dir que des d'una perspectiva territorial l'excavació del Tossal de les Tenalles omplenava un buit força important en l'àrea centro-occidental de Catalunya que no s'havia excavat fins llavors des d'un punt de vista ibèric. A un altre nivell les troballes que es realitzaren a l'Estació de Fogonussa de Sant Martí de Maldà i el Tossal del Mor de Tàrrega foren mínimes i poc representatives degut a que els assentaments havien sofert nombroses agresions, en canvi el Tossal de les Tenalles de Sidamon esdevingué força ric i complet per començar a saber quelcom sobre la cultura ibèrica ilergeta.

Com ja hem esmentat més amunt l'element més important, el subjecte arqueològic per excel·lència era el tipològic i concretament el fòssil director: aquell element que podia encaixar en l'esquema que s'estava construint a partir del que ja s'havia excavat a d'altres àrees com la costa, el Baix Aragó i Empúries.

Pels excavadors del Tossal de les Tenalles l'element més important de datació fou la descoberta que no es referència enlloc d'una espasa i un umbo d'escut de La Tène II que Dechelette situava plenament en el segle III a. de C.

(Colominas i Duran i Sampere 1915-20, pàgines 115 i 116) A més d'aquest element la gran quantitat de ceràmica "hel·lenística" es podia relacionar amb les llavors recents excavacions d'Empúries i els situaven en fases tardanes del segle III a. C. Però a més la gran quantitat de ceràmica i la gran abundància de gramínies els féu pensar en un abandó ràpid del poblat, en moments del que anomenen la invasió romana. Per tant la cronologia de l'abandó de l'assentament es retrassava substancialment "i ens recorda els moviments de les legions al voltant de la cobejada Ilerda"(Colominas i Duran i sampere 1915-20).

En un altre ordre de coses la ceràmica típicament ibèrica era un altre element que feien evolucionar la cronologia del Tossal arran de les descobertes de Fontscaldes i els paral·lelismes amb la costa. En quan a la ceràmica feta a mà, com a element arcaïtzant de tradició prehistòrica (Serra i Colominas, 1958-65, pàgina 13) no era dominant i es trobava barrejada amb la ceràmica feta a torn, per la qual cosa l'antiguetat del poblat no es podia associar als poblats ibèrics antics del Baix Aragó.

Com a balanç de l'excavació d'aquests tres assentaments hauríem de dir que la tònica de la cultura material es presentava força homogènia i que no hi havien diferències importants entre els tres poblats malgrat que el Tossal del Mor de Tàrrega i l'Estació de La Fogonussa de Sant Martí de Maldà no donguessin en aquells moments elements clars de datació cronològica com obtingueren, en canvi, al Tossal de les Tenalles de Sidamon.

Conclusions en el marc de la Cultura Ibèrica.

Durant les campanyes arqueològiques dutes a terme per l'Institut d'Estudis Catalans al Baix Aragó ja s'està plantejant una cronologia relativa i, a més, les bases dels períodes amb que posteriorment es "catalogaran" els diferents poblats que es vagin excavant com, per exemple, el Tossal de les Tenalles de Sidamon. Així podem veure el que ens diu P. Bosch Gimpera: " Aquests fets (la relació de la ceràmica feta a mà amb la pintada, el quasi exclusiu predomini d'aquesta en els llocs on té més riquesa de formes i decoracions, i l'aparició de fragments importats de fàbriques gregues i itàliques) permeten pensar en una probable cronologia relativa d'aquests poblats " (Bosch Gimpera, 1913-14, pàgines 819-838, especialment les pàgines 824-826).

Posteriorment el mateix autor confirma aquests termes i planteja dos períodes claus per a la Cultura Ibèrica que extindrà a l'hora de situar en el temps els Tossal de les Tenalles. Així establirà un primer període que anirà des del segle V a. de C. fins el segle IV a. de C., caracteritzat per les perduracions posthallstattiques, i un segon període del segle IV a. de C. fins a finals del III a. de C. caracteritzat, sobretot, pels objectes de La Tène II i la ceràmica "hel·lenística" (Bosch Gimpera, 1915-20, pàgines 641-671). Veiem, doncs, com la classificació dels assentaments del Baix Aragó esdevingué un element clau per establir uns períodes i una cronologia pels assentaments ibèrics que s'aniria confirmant per les excavacions d'Empúries i les del nord de les Alberes (Bosch Gimpera, 1915-20, pàgina 671). La relació que el Tossal de les Tenalles podria tenir amb Empúries i aquest segon període quedà del tot confirmada des del mateix moment en que aparegué, a Empúries, un important

lot d'espases de La Tène II juntament amb abundant ceràmica hel·lenística (Puig i Cadafalch, 1915-20, pàgina 712). Sense cap mena de dubte es situava el Tossal de les Tenalles en el segon període de la Cultura Ibèrica i a més es passava a definir un grup propi: grup de l'Urgell caracteritzat per la forta personalitat de la seva cultura material.

Efectivament, l'establiment de grups o cercles en l'espai de la Cultura Ibèrica esdevingué una altra de les característiques de la investigació d'aquells moments. Així el grup de la costa, del Baix Aragó, de l'Ebre i de l'interior de Catalunya eren entre d'altres uns dels grups que s'interrelacionarien. I, apart de tots els estudis etnogràfics realitzats per P. Bosch Gimpera (Bosch Gimpera, 1932) on es detecten les diverses formacions "tribals" i els seus moviments, es parteix força de l'estudi de la ceràmica ibèrica.

Des d'un principi el Grup de l'Urgell jugà un paper important i, malgrat les influències des de la costa vers l'interior, ja s'observa la forta influència dels elements ornamentals del Tossal de les Tenalles fins a Calaceit i en canvi la manca d'una sèrie d'elements del Grup de l'Urgell al País Valencià. Aquests elements que es podrien observar amb la representació de les fulles d'eura encarades i combinades amb espirals quedava totalment corroborat per la personalíssima representació zoomorfa de l'ocell (Bosch Gimpera, 1915-20).

Durant el segon període de la Cultura Ibèrica, en un moment avançat d'aquests temps del segle IV i III a. de C. trobem una forta presió des de la costa vers l'interior que, com el resultat d'un fet "colonitzador", unificaria, o millor dit, extendria la cultura material ibèrica. Aquestes presions no solament anirien des de la mateixa costa sinó des del País Valencià per l'interior. Tanmateix, en aquests moments, es defineix als ilergetes com un grup que ha

estat empès vers l'interior i disgregat dels seus afins ilerjavons per poblats de la costa (Bosch Gimpera, 1922, pàgina 60).

Així, doncs, podríem concloure que el Tossal de les Tenalles esdevindria un assentament ibèric del segon període que caracteritzaria el Grup de l'Urgell. I que com a pertanyen a aquest segon període estaria totalment integrat amb els seus grups veïns amb una forta homogeneïtzació de la cultura material però amb una gran personalitat tot i les afinitats amb Fontscaldes (Valls). Aquesta homogeneïtzació de la cultura material provindria de la costa i s'estendria per la vall de l'Ebre i que, apart de les influències interiors des del País Valencià, hom localitzaria una forta relació entre el Tossal de les Tenalles i Calaceit i posteriorment amb Azaila.

Segona època d'investigació. Estudis sobre els materials obtinguts el 1915.

Des de l'excavació de l'any 1915 fins a la fi dels anys setanta no s'havia fet cap tipus de prospecció ni d'excavació al Tossal de les Tenalles. Ara bé, la riquesa material de l'excavació del 1915 ha estat objecte del més divers tractament i de molts estudis posteriors o referències aclaridores. Els treballs s'han centrat en alguns objectes concrets o en un tipus de ceràmica determinada i són el fruit d'una intensa reinterpretació que ha anat posant al dia els materials de l'assentament. Aquests treballs s'han fet, però, al marge d'un context arqueològic degut a la manca d'una seqüència estratigràfica.

Aquesta segona etapa de la investigació l'anirem desenvolupant d'una forma cronològica i amb la mesura que s'anava realitzant perquè ens sembla la manera de poder veure les diverses matitzacions que s'han anat efectuant a través del temps i com a resultat dels avançaments metodològics i d'interpretació que han anat arribant a conclusions cada dia més actualitzades.

J. Cabré Aguiló, 1937.

Un dels primers tractaments específics que revé el material exhumat el 1915 fou el de J. Cabré i referent a una tanca de cinturó que situa en la seva sèrie 9 de l'estudi on col·loca les tanques que no presenten un caràcter molt homogeni i no encaixen amb les altres sèries. Després de fer una descripció de les mides ens parla de que la ceràmica pintada del Tossal es pot relacionar amb la ceràmica d'Azaila del segle I a. de C.

En quan als elements ornamentals d'aquestes tanques de cinturó ens diu que poden estar inspirades en les ornamentacions de les falcates i de les espases d'antenes de La Tène.

M. Gómez Moreno, 1949.

Encara que en el Diari-Inventari de l'excavació del 1915 ja es fa una referència a una lectura de la inscripció ibèrica trobada a la base d'un fragment de ceràmica de vernís negre feta per Hübner (vegeu *Dia 7 d'agost*), l'any 1949 Gómez Moreno publica una sèrie d'inscripcions ibèriques amb una transcripció entre les quals hi consta aquesta del Tossal amb el següent comentari: Sidamunt. 20. Pátera campaniana, con una esvástica, letras sueltas y letrero ibérico arañado en su solero, dentro del ruedo de asiento. Se conserva en el Museo de Barcelona. Reproducido a su tamaño. **Culesuria**.

A. Balil Iliana, 1953.

En aquest treball A. Balil es proposa estudiar dues tapadores aparegudes al Tossal de les Tenalles amb nances o mànecs antropomorfes.

Per aquesta fi es planteja el context arqueològic que li ofereixen J. Colominas i A. Duran i Sampere i que acompanya a ambdues tapadores a les habitacions U i V (pàgs. 137, 138 i 139). Tanmateix es fa una interpretació general d'alguns dels materials per tal de situar el poblat en el temps i alhora cercar la cronologia de l'assentament i les peces en qüestió, sobretot a partir dels paral·lelismes que li ofereix S. Vilaseca amb les figuretes de Capsanes (pàgines 145 i 146).

Així, doncs, A. Balil es fixa amb una sèrie d'elements que considera claus per a la datació de l'assentament. Per exemple els molins rotatoris, del tipus del Baix Aragó, seguint els plantejaments de P. Bosch Gimpera i els paral·lelismes amb la Bastida, serien situables durant els segles IV i III a. de C. degut a influències hel·lenístiques de la costa (pàgines 139 i 140). En quan a la ceràmica de vernís negre cita a N. Lamboglia i diu que abunden les formes antigues de campaniana A, les protocampanianes i les precampanianes al mateix temps que destaca la presència d'un "fish teller" únic a Catalunya. Per aquest autor el conjunt de ceràmica de vernís negre és força homogeni i el situa des del s. IV fins a finals del segle III a. de C. (pàgina 140). A un altre nivell destaca la presència d'una làmpara típica de les necròpolis púniques dels segles IV i III a. de C. i en referir-se a les fusaioles bicòniques les afilia com a normals en els poblats catalans antics (Puig Castellar i Tivissa) i les relaciona amb Sant Miquel de Lliria, però afegeix que poden perdurar com en el cas de La Bastida (pàgina 140 i 141). En quan a les armes parla de l'umbus d'escut i

de l'espasa de La Tène II i també les paral·lelitzes amb els materials del mateix tipus apareguts a les necròpolis de Can Rodon de l'Hort a Cabrera que segons Serra Ràfols es podria situar als segles IV i III a. de C. (pàgina 141).

Respecte al moment d'acabament de l'ocupació al Tossal es fixa amb una dracma d'Ilerda d'imitació emporitana apareguda en una vessant de l'assentament. Segons ens diu aquest últim element porta la fi del poblat a un moment anterior a les activitats de Graco iniciades el 189 a. de C., després de les darreres revoltes indígenes vers el 195 a. de C. que és quan s'adopta el patró romà de moneda. En definitiva data la fi del poblat entre el 218 o bé el 211 a. de C. i amb una altra conjuntura de la Segona Guerra Púnica vers el 206 o 205 a. de C. durant la primera campanya d'Escipió contra Indíbil i Mandoni (pàgines 140 i 141). Aquesta data, d'altra banda seria la data límit de les dues tapadores antropomorfes objecte del seu estudi.

Concretament sobre les tapadores (figures 1 i 2), A. Balil desenvolupa tot un treball de paral·lelismes que el porta a comparar les figuretes amb d'altres, de bronze, aparegudes en alguns santuaris com les estudiades per Lantier i Alvarez Osorio i també amb d'altres produccions amb fang més properes com les provinents de l'assentament ibèric de la Serra de l'Espasa de Capsanes (Priorat). Sobre l'origen d'aquestes produccions, tot i no descartar una producció originalment autòctona, comenta i es refereix a produccions de coroplàstia de l'Illa Plana amb els antecedents d'Ull de Molins a Eivissa i la imprompta d'aquestes petites representacions amb les del llevant i sudest peninsulars, tot relacionant els assentaments de les comarques de Lleida i Tarragona amb aquest món del sud per l'existència de relacions comercials i delimitant-lo del món íber del nord del Llobregat.

P. Bosch Gimpera, 1958.

“Todavía el problema de la cerámica ibérica” és un treball que fonamentalment intenta posar al dia i sintetitzar tota una sèrie de plantejaments que s’havien anat fent després de la seva tesi doctoral sobre la ceràmica ibèrica de l’any 1913. Llavors es varen concretar uns grups a partir de l’associació amb la ceràmica grega per tal de fixar una cronologia. La posta al dia del 1958 no era una altra cosa que recollir les noves aportacions de Pottier i integrar les noves descobertes com ja es venia fent en treballs anteriors i sobretot dels anys vint i trenta. Tanmateix els estudis sobre Lliria (València) o el Cigarralejo (Múrcia) i replantejar la cronologia a partir de les estratigrafies i la ceràmica grega era una fita important a l’hora que es recondueix els plantejaments cronològics d’A. Garcia Bellido, Pericot i Almagro (pàgines 8 i 9). Referent a l’origen de l’ornamentació de la ceràmica ibèrica busca els antecedents en els darrers temps orientalizants grecs i en les ceràmiques jòniques i debat amb Almagro i Jonnary la personalitat de la pintura ibèrica sobre ceràmica des d’un moment del segle VI a. de C. front a la insistència d’aquests últims sobre la influència focea.

A grans trets els plantejaments de P. Bosch Gimpera continuen essent els mateixos que ja venia fent els anys vint i trenta en el marc de la seva visió de la prehistòria més recent de la Península Ibèrica. En general podríem citar per exemple el concepte de substrat “almerià” del Neo-Eneolític sobre el qual s’assenta el món dels Camps d’Urnes i el retràs de la iberització pel Baix Aragó, encara que ara trobarà l’element geomètric més antic de l’ornamentació pintada des del segle VI a. de C. en aquesta àrea (pàgines 15 i 16). D’altra

banda també podem advertir com la seva visió de "colonització" ibèrica per algunes àrees pren més el caràcter d'influències i relacions d'uns grups amb uns altres (pàgina 17). De tota manera, aquest autor, no abandona la idea de la personalitat d'una ceràmica ibèrica des d'un principi amb els elements geomètrics o l'evolució dels grups des d'estadis inicials mantenint la seva personalitat com en el cas del grup d'Archena-Elx per les representacions florals i zoomorfes o Lliria per les representacions antropomorfes, tenint en compte les successives influències de la ceràmica grega des d'una imprecisa jònica i les tardanes orientalizants passant per les figures negres, roges i l'impacte del vernís negre i cita nombroses vegades les guirnales d'aura de les factures més antigues d'aquest últim tipus de ceràmica com el cas del que ell anomena la "rippenkrateren" o els vasos pintats de Marion a Txipre del segle IV i III a. de C.. Així ens diu: "Es necesaria una revisión del conjunto de la cerámica ibérica que tenga en cuenta tanto la estratigrafía como las asociaciones de los productos indígenas con las aportaciones griegas" (pàgina 10).

Aquest treball de P. Bosch Gimpera, encara que ens pugui semblar esquemàtic va acompanyat d'abundant bibliografia i d'un estar al dia dels nous plantejaments i descobertes que el fan un referent o punt de partida per a qualsevol plantejament que es vulgui emprendre sobre l'ornamentació pintada de la ceràmica ibèrica.

En el capítol IV ens parla del grup del Baix Aragó, Tivissa i l'Urgell, concretament de Sidamon. En aquest sentit destaca l'assentament com un centre important que vindria emmarcat per l'umbus i l'espasa de La Tène II i la ceràmica campaniana, entre cometes. Pel que es desprèn Bosch Gimpera

continua considerant el Tossal de les Tenalles com un assentament amb un sol nivell d'ocupació tot i advertir tres grups en l'ornamentació pintada.. Aquests tres grups els defineix a partir dels elements representats: un primer es basaria amb combinacions de fulles d'eura, espirals, palmetes i rosetes estilitzades, destacant la representació dels ocells. Un segon grup es basaria amb la representació de les fulles d'eura "exentes" i enfrontades combinades amb motius espiraliformes. Finalment cita d'altres vasos amb una ornamentació exclusivament geomètrica.

En quan a les influències i les relacions de l'ornamentació pintada de Sidamon ens parla del bon art, la manca d'esquematismes i que en general esdevindrien reminiscències de les decoracions del Sud-Est peninsular interpretades amb personalitat pròpia. Segons aquest autor el primer grup estaria relacionat amb les ornamentacions de Sant Antoni de Calaceit al Baix Aragó i el Castellet de Banyoles de Tivissa i això durant el segle IV a. de C.. Durant el segle III a. de C. s'experimentaria una evolució amb les fulles d'eura exentes i les ornamentacions geomètriques amb grans semblances amb Fontscaldes (pàgines 58 i 59).

Més endavant i assajant cronològicament per a Catalunya i el Baix Aragó ens comenta que les influències dels motius florals i espirals del Sud-Est a Calaceit, Tivissa i Sidamon vindria pel nord del País Valencià durant el segle IV a. de C. i irradiant a partir de Sidamon cap a la resta de Catalunya ja durant el segle III a. de C. on apareixeria la ceràmica de Fontscaldes. Finalment ens diu que les darreres manifestacions de la fulla d'eura "exenta" semblarien tenir una continuïtat amb un vas del Turó de la Rovira de Barcelona: "iniciándose una decadencia que continua hasta más tarde, encontrándose a finales del siglo II o

principios del primero, todavía, un eco de los antiguos tipos de Archena-Elche en el fragmento con un pájaro degenerado de Emporion” (pàgines 63 i 64).

Finalment Bosch Gimpera troba unas influència de la ceràmica de Calaceit i Sidamon en els primers moments de l'ornamentació pintada d'Azaila: “Creeríamos que el principio de la cerámica ibérica de Azaila es anterior a lo que cree Cabré y que en el siglo III ya había terminado la etapa céltica y se había adoptado la cerámica de tipo San Antonio y Sidamunt que entonces estaba en su apogeo y que en el siglo II había terminado ya, por la destrucción de los poblados durante las querras de Catón en sus primeros decenios.” (pàgina 68).

J.Maluquer de Motes, A.Mª Muñoz i F. Blasco, 1959.

Encara que l'excavació de La Pedrera de Vallfogona de Balaguer no tingui res a veure amb el Tossal directament, nosaltres hem volgut incloure aquesta cata estratigràfica en la història de la investigació per algunes raons fonamentals.

En primer lloc, tal i com va dir M. Pellicer Catalán (Pellicer, 1966, pàgina 99), La Pedrera esdevingué en el seu dia un punt de referència obligat a la vall de l'Ebre, però sobretot a la llergècia. Des del mateix moment en que es va excavar aquest assentament es va comptar ja amb la primera estratigrafia que ens podia orientar en els diferents moments que hauria pogut tenir la Cultura Ibèrica llergeta. En segon lloc, les referències que es fan del Tossal són importants. Una d'elles és que per primera vegada es va plantejar la probable existència d'una estratigrafia al Tossal ja que la potència excavada assolía fins a uns tres metres (pàgina 74).

Aquests autors es plantejaren fonamentalment alguna qüestió que afecten a la ceràmica artesana del Tossal. Paral·lelitzant una tapadora apareguda en l'estrat III de La Pedrera amb d'altres aparegudes al Tossal afirmaven que les seves ornamentacions en relleu formant greques, acanalats i fins i tot algún element floral podia estar en relació amb influències mediterrànies. També s'afirmava que la profusió d'aquestes tapadores al Tossal no solament s'havia d'atribuir a un sol taller, sinó fins i tot a una mateixa mà (pàgina 61 i 62). Més endavant els excavadors de la Pedrera daten el seu estrat III per la presència d'un peu de copa grega de figures roges que, tot i acceptar un moment tardà s'hauria d'atribuir al segle IV a. de C.. Amb això es torna a fer referència a les

tapadores del Tossal dient que no pertanyen al seu moment final sinó que poden ser del segle IV a. de C.. Finalment continuen plantejant la fi de l'ocupació del Tossal a finals del s. III a. de C. i/o principis del segle II a. de C. tal i com ja feren A. Duran i Sampere i J. Colominas.

J. de C. Serra Ràfols i J. Colominas, 1958-65.

El fascicle número quatre del Corpus Vasorum Antiquorum de l'Estat Espanyol es basa en materials del Museu Arqueològic de Catalunya provinents del Tossal de les Tenalles de Sidamon i del forn de Fontscaldes.

El tractament que es fa dels materials d'aquests assentaments se'ns presenta d'una forma àmplia i dedica un capítol a la ceràmica feta a mà a més de la típica ibèrica a torn. La forma és la tradicional dels Corpus: part introductòria i posteriorment les descripcions morfològiques i les làmines de fotografies.

Tot i que incloem aquest treball dins de la segona època d'investigació, veiem que la interpretació d'aquests materials parteix dels mateixos pressupostos que es feien durant els anys vint. Però per una altra banda la publicació d'aquests materials representa un intent d'inventari exhaustiu de les ceràmiques eshumades el 1915, encara que una part important d'aquestes ceràmiques restés en els magatzems per irreconstruïble o esdevenir simples fragments, Per tant aquest fascicle del Corpus presenta, solament, aquelles ceràmiques senceres o reconstruïdes que s'obtingueren durant l'excavació.

Haurem de destacar que en aquest treball, si bé la ceràmica a mà, de cuina, domèstica o artesana s'afiliava a una tradició post-hallstättica (Bosch Gimpera 1913-14) que perdurava durant la Cultura Ibèrica, observem com J. de C. Serra Ràfols i J. Colominas reemprenen la tradició de cercar arrels prehistòriques més remotes tornant sobre la ceràmica de les coves, remontant-nos fins al neolític i l'eneolític. Posteriorment passen a veure les distincions que es poden establir entre els dos grans moments d'aquest tipus ceràmic que es basaria

fonamentalment en la qualitat de la seva facturació: durant la Cultura Ibèrica aquesta ceràmica esdevindria més compacta, més cuita i contenint menys desgreixants mentre que en etapes prehistòriques se'ns mostraria més suntuosa i sabonosa al tacte en mullar-la (pàgina 13).

La descripció dels materials es basa en designar el nom del tipus d'objecte i exposar les mides que presenta cada un d'ells. La distribució es fa per làmines i tipològicament: vasos, tasses, cràteres, tapadores, etc...

L'altre gran apartat es dedica a la ceràmica anomenada ibèrica a torn plantejant que els elements més importants de la seva ornamentació són geomètrics molt estilitzats, de caràcter vegetal i molt més rarament faunístic. Pel que respecta als elements ornamentals geomètrics detallen la descripció d'alguns d'ells: semicercles en secant o concèntrics, línies o franges, les línies ondulades verticals i els segments de semicercles en ventall. Posteriorment en la descripció de cada un d'ells es concreta l'ornamentació particular que presenten els diversos vasos.

Respecte a les formes es centren amb els kalathoi que defineixen com a vasos cilíndrics seguint les pautes de Merlin i Dugas (pàgines 18, 19 i 20).

Josep Barberà i Farràs, 1964-65.

Apart de les referències que A. Balil féu sobre la ceràmica de vernís negre al Tossal i la consideració que li dóna Bosch Gimpera en el marc dels segles IV i III a. de C. i que ja hem vist més amunt, el primer estudi sistemàtic sobre aquest tipus de ceràmica fou el de J. Barberà. Aquesta aproximació fou la primera que es feia a la llergècia i plantejava una visió més clara de la vida de l'assentament, ja amb elements cronològics molt més clars. Al mateix temps es traçava els primers elements de les relacions d'aquest assentament amb el món del comerç mediterrani (pàgina 136).

En principi aquest autor fa un repàs dels Diari-Inventari del 1915 i arriba a la conclusió de la dificultat de situar el lloc de les troballes i recomposar el contexte. A partir d'aquí l'inventari del material i el seu estudi es fa responent a criteris formals. Els pressupostos dels quals partia l'autor per a l'estudi d'aquesta ceràmica eren els proposats per N. Lamboglia en la seva famosa classificació de la ceràmica de vernís negre. Tanmateix també es va basar en les aportacions de Benoit amb els seus treballs i Taylor i les seves excavacions, (pàgina 140).

Segons J. Barberà els tipus més abundants de ceràmica de vernís negre en aquest assentament serien els plats, els cossis, les copes, unes cràteres i una probable tapadora (pàgina 140). I les formes es repartirien entre les següents: una forma 23 d'un plat de figures roges, les formes 21, 22, 23 i 24 b de ceràmica precampaniana, les formes 22, 23, 24/25, 26, 27, 28, 33,35, 36, 40 b, 42 a, 45, 48 i 49 de campaniana A i les formes 1, 2, 3, 4, 5, i 7 de campaniana B amb alguns fragments indeterminats de ceràmica camapaniana C,

concretament 12 fragments (pàgina 159). Respecte a les estampetes caldrà destacar les 35 i 35 del Tossal que acompanyarien a la famosa patent NIKIA (pàgina 161) de la qual se'n trobaren alguns fragments posteriorment desapareguts, tal i com es desprèn del Diari-Inventari del 1915.

Entre els elements més interessants i que emmarquen l'espectre cronològic haurem de tenir en compte el número 4 de l'inventari que es descriu i comenta com una forma 23 de ceràmica hel·lenística de figures roges. En aquest fragment de plat se'ns mostra el cap d'un moll o roger i un mer encarats i amb el llom vers el centre del plat i aquestes característiques els allunya dels tallers italiotes i els relaciona molt més amb tallers àtics de figures roges tardanes (pàgina 144). Altrament també ens hem de fixar amb el número 14 de l'inventari amb una forma 49 de campaniana A que aparegué juntament amb un fragment desaparegut amb la patent NIKIA. J. Barberà ens exposa sobre aquest talles que segons N. Lamboglia s'hauria de datar en una fase inicial de la campaniana B vers el 150-100 a. de C., però que es molt probable que es pugui datar a principis del segle II a. de C. en la seva forma creuada (pàgina 145 i 146).

Després de tot el treball J. Barberà conclou que al Tossal de les Tenalles hom pot trobar l'existència de dos grups clars d'importacions de ceràmica de vernís negre. Per una banda un que es podria datar a mitjans del segle IV a. de C. caracteritzat per les formes precampanianes i el fragment de plat hel·lenístic de figures roges i un altre grup d'importacions que seria el caracteritzat per la ceràmica campaniana entre el 250 i el 100 a. de C., data aquesta última que coincidiria amb la fi de l'assentament.

D'aquestes dades es desprendria l'existència d'un hiatus d'importacions que abarcaria tota la primera meitat del segle III a. de C. Aquest hiatus estaria corroborat a d'altres assentaments com el de Cerdanyola. I a partir d'aquí es refereix a destruccions de poblats alacantins vers el 340-330 a. de C. segons Tarradell que podrien estar en relació amb els successos del món colonial i més concretament amb el que respecta al tractat del 348 a. de C. entre Roma i Cartago, (pàgina 162 i 163)

Finalment J. Barberà referint-se a La Pedrera de Vallfogona de Balaguer ens diu que en aquest últim assentament el hiatus que s'observa al Tossal no es manifesta, doncs si bé l'estrat III de La Pedrera es podria correspondre cronològicament amb la primera fase d'importacions al Tossal, l'estrat I de La Pedrera seria anterior a la segona fase d'importacions del Tossal (pàgina 163).

Manuel Pellicer Catalán, 1966.

En aquest treball de Manuel Pellicer es veu un pas més en l'estudi de la ceràmica típicament ibèrica feta a torn centrant-se fonamentalment amb l'element per excel·lència de la representació pintada de la fulla d'èura i situa cronològicament aquests materials aportant noves dades sobre la vida del Tossal. Aquestes noves dades no resulten exclusivament d'algunes aportacions en l'àmbit cronològic sinó que també resulten de la relació amb d'altres assentaments.

M. Pellicer, de la mateixa manera que ho fan M. Maluquer de Motes, A. Mª Muñoz i F. Blasco, es planteja el problema dels tres metres d'estrats de l'assentament que J. Colominas i A. Duran i Sampere valoraren com d'un sol nivell d'habitació, i també es planteja que l'urbanisme es presenta d'una manera confosa (pàgines 99-101). Observem com aquest autor defuig definir una estructura urbana a partir de les dades del Diari-Inventari perquè no queda clara la sincronia dels elements apareguts el 1915.

M. Pellicer, en l'estudi de les formes i l'ornamentació pintada, parteix d'un conjunt de materials als quals els hi atribueix uns atributs per tal de facilitar millor la seva anàlisi.

En quan a les formes distingeix:

- kàlats troncocònics i cilíndrics amb nances trenades i adosades.
- vasos amb tendència oval amb peu o base indicada, amb boca més o menys petita, de vores adaptables a una tapadora i nances horitzontals de secció cilíndrica. Aquestes nances segons M. Pellicer es presenten lleugerament

inclinades, d'altres vegades adosades, també verticals de secció allargada i en forma de cistella o simplement sense nances.

- cràteres amb nances verticals i amb peu.

- vasos acampanats amb peu, boca exvasada i cresta de carenació al cos.

- gerrets amb nansa vertical i lateral de ceràmica gris d'occident.

Oinocoes troncocònics o cilíndrics.

- ampolles lenticulars amb nansa i coll prim.

- escudelles de perfil troncocònic, amb peu o perfil trencat i amb angles amb forta vora excasada.

- un suport (pàgina 101).

Respecte a les ornamentacions pintades es planteja la identificació dels següents elements:

- franges horitzontals paral·leles, soles o combinades, d'igual o diferent gruix.

- metopes cuadriculades o reticulades entre paral·leles.

- aspes o creus amb dobles prolongacions cap endins.

- rombes juxtapostos

- franges paral·leles en ziga-zaga.

- cercles concèntrics.

- semicercles concèntrics de gruixos diferents.

- sectors de cercles concèntrics

- ondulacions: aigües, rulls, costellams, etc...

- línies d'esses.

- postes.

- semicercles concèntrics secants que omplenen els sectors alternants amb fosc o línia sinuosa.

- fulles d'aura amb ulls o sense ulls, amb rolis i amb coll de signe.
- fulles gutiformes simètriques.
- postes piloses i dobles ales.
- presència d'una representació "simplista i bàrbara" d'un ocell (pàgines 103-105).

De tot aquest procés descriptiu haurem de dir que M. Pellicer s'aproxima més a distingir els elements per a la seva posterior anàlisi que fonamentalment es desenvolupa amb la fulla d'aura. I després de citar els assentaments on es localitza la fulla d'aura es qüestiona l'origen i difusió de l'element. Així situa el seu origen en la zona d'Arkena-Elix al segle III a. de C., arribant a la zona de Tivissa i Fontscaldes des d'on es redifont a partir de la segona meitat del segle III a. de C. dispersant-se per la vall de l'Ebre i del Segre. Tanmateix ens diu que segons Cabré i Bosch Gimpera la fulla d'aura exenta de la vall de l'Ebre i Azaila està influïda per l'ornamentació del Tossal (pàgines 110-112) Però ell destaca més la via del llevant vers l'Ebre i d'aquí cap al Segre i el mig Ebre.

En quan a d'altres elements de la cultura material de l'assentament es refereix en primer lloc al que per aquest autor és un autèntic lagynos atrofiat i el situa a Empúries des del segle V a. de C. fins al segle I a. de C. amb variacions, tot afirmant que el del Tossal és anterior al 200 a. de C. (pàgina 110) Respecte als gerrets grisos d'occident els situa entre el 350 i el 300 a. de C. a partir de les datacions d'Empúries (pàgina 108). Els vasos globulars amb nansa de cistella, d'àmplia tradició fins a èpoques molt tardanes, els remonta a finals del segle IV a. de C. a assentaments com Anseresa, Olius i els fa típics de la vall de l'Ebre durant el segle III a. de C. (pàgines 106-108). En quan als vasos en forma de tulipa els situa en assentaments que poden acabar vers el

300 a. de C. però la seva existència pot ser normal durant el segle IIIa. de C. (pàgina 108). El mateix es planteja pels oinocoos (pàgina 109 i 110). En quan a la dispersió dels vasos globulars de la vall de l'Ebre els troba que enllacen amb el Llevant per la costa i el Baix Aragó provinents del Sud-Est de la Península i troba similituds a Galera i Peal del Becerro (pàgina 106). I no diguem ja el mateix esquema pels kàlats que es trobarien a Andalusia arribant a la costa vers la segona meitat del segle III a. de C. des del País Valencià, (pàgina 105 i 106).

Avans de passar a les conclusions aquest autor fa referència a un fragment ceràmic que identifica com a un suport o bora d'una gran gerra amb una ornamentació pintada que pensa força antiga i que compara amb ceràmica del nivell III de La Cayla de Mailhac amb una cronologia del 450-300 a. de C. o el nivell II d'Enserunne datat al segle IV a. de C. (pàgina 110).

Bé, després d'aquest ampli i dens treball, M. Pellicer conclou que aquest assentament queda definit per aquest conjunt de materials al segle III a. de C. com el moment de màxim apogeu, sobretot amb els kàlats tipus Fontscaldes anteriors al període D d'Azaila vers el 200 a. de C. (pàgina 112). A més a partir de les dades dels gerrets de ceràmica gris i dels paral·lelismes amb La Cayla de Mailhac augmenta l'antiguetat de l'assentament fins un segle IV a. de C., però puntualitza que en aquests moments l'assentament ja tindria plena activitat tot comparant-lo amb l'estrat IV de La Pedrera de Vallfogona de Balaguer i acabant : "En resumen, hacia el 500 a. de C. comenzaria en Sidamunt la cerámica a torno pintada análogamente a la Pedrera de Vallfogona. En el siglo IV Sidamunt está ya relacionándose con Levante quizá por una doble vía de penetración, por los cosetanos (Fontscaldes) y por los

ilercavones (Tivissa, Calaceite, Ebro Segre). En el siglo III forma parte del círculo del valle medio del Ebro (Azaila, El Castelillo, Cabezo de la Val...) y al final de este siglo recibe las influencias directas de Fontscaldes hasta su destrucción." (página 112).

Teresa Carreras i Rossell, 1971.

El treball de Teresa Carreras esdevé una recopil·lació de la ceràmica del Tossal menys la de vernís negre estudiada per J. Barberà. Representa un primer intent de sistematització i descripció de tots els materials sencers i/o reconstruïts.

Avans d'entrar directament a la descripció i l'establiment dels paral·lelismes T. Carreras es fixa amb els fenòmens arqueològics tot coincidint amb A. Balil respecte a la probable planta del poblat i les seves simil·lituts amb Els Castellans i el Vilaró (pàgines 6 i 7). Tanmateix planteja que l'assentament deuria haber estat abandonat amb rapidesa per la presència de gran quantitat de cereals carbonitzats que trobaren els seus excavadors, per la presència d'instruments de treball i motllos de fundició, (pàgina 18). Més endavant, aquesta autora, es fa ressò dels mateixos plantejaments que J. Maluquer de Motes, A. Mª Muñoz i F. Blasco, igual que M. Pellicer, sobre la probable potència estratigràfica que podria ampliar els coneixements que es tenen de l'hàbitat i la seva cronologia (pàgines 10 i 11).

Després d'aquests comentaris introductoris, T. Carreras passa a veure la ceràmica típicament ibèrica feta a torn tot trobant-nos moltes simil·lituts amb els plantejaments de M. Pellicer, fins i tot les mateixes cronologies i paral·lelismes, (pàgines 108 i 109).

Sobre la ceràmica feta a mà i com a dada més significativa ens parla dels estrets paral·lelismes que ja trobaren J. Maluquer de Motes, A. Mª Muñoz i F. Blasco entre unes tapadores del Tossal i una apareguda a l'estrat III de La

Pedrera de Vallfogona de Balaguer. D'altra banda en general troba marcats paral·lelismes entre la ceràmica feta a mà del Tossal amb la del Molà i el Coll del Moro podent-se datar en els segles IV i III a. de C. (pàgina 115)

Quan ens parla de la ceràmica de vernís roig, a partir dels treballs de Tarradell, ens diu que es tracta de ceràmica pròpiament ibèrica i que pels seus paral·lelismes clàssics i/o púnics caldria situar-la a finals del segle IV i el segle III a. de C. (pàgina 120).

En termes generals T. Carreras coincideix amb els plantejaments que ja es venen fent i afirma que l'existència dels materials és des del segle IV a. de C. (aproximadament el 360 a. de C.) fins al segle II a. de C., vers el 175 a. de C. i que el segle III a. de C. seria el moment de màxim apogeu (pàgina 122).

Emili Junyent i Sánchez, 1973.

L'estratigrafia de Roques de Sant Formatge (Serós) esdevindria un altre punt de referència important pels estudis del món íber ilergeta. La suma d'aquesta estratigrafia amb la de La Pedrera de Vallfogona de Balaguer presentava una altra possibilitat per a veure els diferents moments d'habitació que s'han succeït en un període malgrat les limitacions que pot tenir una estratigrafia en el marc d'una cisterna.

El que podem destacar pel que ens afecta a nosaltres és un primer qüestionament al possible hiatus d'importacions de vernís negre que J. Barberà trobava al Tossal de les Tenalles. En aquest sentit, E. Junyent ens parla d'una sèrie de ceràmiques de vernís negre aparegudes a l'estrat II de Roques de Sant Formatge (Serós) com les formes 21, 25, 26, 27 i 28 que situa a mitjans del segle III a. de C. i que exclou de la ceràmica campaniana A i les defineix com a produccions protocampanianes absents a Margalef (Torregrossa i al Molí d'Espígol (Tornabous) però en canvi al Tossal de les Tenalles hi ha copes relacionables (pàgina 203). I afirma: "Estamos, pues, ante un conjunto no clasificable como campaniana A, con productos precampanienses, protocampanienses i quizás de pequeñas estampillas, cuya cronología parece oscilar entre el segundo y tercer cuarto del siglo III" (pàgina 203).

Enric Sanmartí i Gregó, 1973.

La probable manca del hiatus definit per J. Barberà al Tossal comença a clarificar-se amb l'estudi d'E. Sanmartí sobre el taller de les petites estampilles a la Península. Aquest autor parteix de les aportacions de J. P. Morel que amplien els coneixements que s'aplicaven a partir de la classificació de N. Lamboglia.

La identificació al Tossal de dues formes 27 a ó b i 27 b del taller de les petites estampilles fa pensar en importacions durant un moment de la primera meitat del segle III a. de C.. A un altre nivell, a més de la representació del taller de les petites estampilles durant la primera meitat del segle III a. de C. ens podríem trobar amb un altre element com la representació del taller de les pàteres amb les tres palmetes radials que acompanyen al taller de les petites estampilles a l'estrat 3 de Rhode (pàgina 167).

Emili Junyent Sánchez, 1974.

Una de les classes de ceràmica apareguda al Tossal per primera vegada fou la ceràmica de vernís roig que en principi d'identificà com a ceràmica hel·lenística i que posteriorment s'ha observat la seva presència a molts d'altres assentaments com, per exemple, al tall estratigràfic de Roques de Sant Formatge (Serós) (pàgina 109). Ha estat E. Junyent qui amb aquest treball fa una primera sistematització de tipus i cronològica.

Els tipus més comuns que identificava E. Junyent eren els oenocoès, els petits vasets bitroncocònics amb nansa, els cossis i pàteres entre les que cal destacar un tipus d'inspiració precampaniana de la forma 22 i un altre tipus que li recorda una copa de vernís negre com la forma 33 de N. Lamboglia, així com d'altres formes a partir de petits fragments com les gerres de perfil ovoidal i/o globulars (pàgines 114-117).

En quan a la seva cronologia aquest autor parteix de la localització més antiga a l'estrat II del primer tall estratigràfic de Roques de Sant Formatge (Serós). Aquesta ceràmica estava acompanyada per la ibèrica ornamentada amb motius geomètrics força simples i ceràmica de vernís negre considerada protocampaniana amb formes com la 21, 25, 26, 27 i 28. Aquest conjunt, segons E. Junyent, es situaria a l'entorn de mitjans del segle III a. de C. (pàgina 125). Tanmateix ens diu que aquesta ceràmica també ha aparegut en d'altres sondetjos a Roques de Sant Formatge (Serós) i associada amb campaniana A. També ha aparegut esporàdicament a Molí d'Espígol (Tornabous) acompanyada de ceràmica campaniana A de finals del segle III a.

de C. i principis del segle II a. de C. amb alguna estampeta creuada NIKIA i una ornamentació de la típica ceràmica ibèrica a torn amb motius vegetals. I també ens cita l'assentament de Margalef (Torregrossa) on el material també es situa en la segona meitat del segle III i principis del segle II a. de C. (pàgina 123)

Aquests elements permeten afirmar a aquest autor que : "La vajilla de barniz rojo entra en uso en tierra ilergetas a mediados del siglo III, o, como máximo, durante el segundo cuarto" (pàgina 124). I més endavant planteja : "Se trata de una moda de introducción brusca que, tras lograr considerable aceptación, se extingue a fines del mismo siglo. Esto último parece sugerirlo la observación de que mientras en Roques de Sant Formatge (Seros) dicha cerámica está siendo utilizada cuando se forma el estrato, la excavación de numerosas habitaciones en Molí d'Espígol (Tornabous) y en Margalef (Torregrossa) no ha proporcionado un solo ejemplar que estuviera siendo utilizado, sino escasos fragmentos cuya aparición puede considerarse accidental; por supuesto, lo dicho debe considerarse como mera hipótesis, pues carecemos de estratigrafías referibles a los siglos II y I" (pàgina 125).

Finalment se'ns planteja que tot i que el centre productor estigui a la Il·lèrgia, l'èxit d'aquesta ceràmica de vernís roig solament es pot entendre a partir d'influències i relacions amb la zona del sud de l'Ebre (pàgina 125). Aquesta última apreciació vindria donada per les inclinacions dels ilergetes vers Cartago en un moment anterior a la Segona Guerra Púnica (pàgina 127).

Mª Encarna Sanahuja Yll, 1975.

En el treball de Mª Encarna Sanahuja sobre instruments de ferro apareguts a diversos assentaments íbers i romans es fa l'estudi de dos podalls o tallaverders apareguts al Tossal de les Tenalles.

Sobre aquests podalls no se'ns ofereix cap element cronològic clar , però haurem de senyalar que es caracteritzen per no tenir la fulla diferenciada de l'emmanagament formant una corvatura perpendicular en la zona superior de l'instrument. A més aquests útils serien força avançats en el temps i representarien una segona generació, posteriors als que s'emmanegaven amb reblons o una àmplia anella (pàgina 92 i 93).

Cronològicament aquesta autora ens porta a un moment imprecís de finals del segle III a. de C..

Ana Maria Rauret Dalmau, 1976.

En aquesta sistematització sobre la metalúrgia del bronze a l'edat del ferro, amb certa mesura, se'ns fa pensar amb la perduració del bronze a la Cultura Ibèrica. De la mateixa manera que Ana Maria Rauret planteja per a la producció d'objectes de bronze durant l'edat del bronze de dues àrees: una primària que produiria fonamentalment útils de treball i una secundària on abundarien els elements ornamentals i l'armament, nosaltres també podem projectar aquesta àrea secundària a la Cultura Ibèrica on la majoria de produccions de bronze es circumscriben a produccions ornamentals, mentre que el ferro hauria guanyat la partida en el terreny de l'instrumental agrícola i de les armes.

Són innumbrables els motllos de fundició i els elements de metalúrgia de bronze que ens trobem en els assentaments ibèrics. Al Tossal apareixen tres valves de fundició: una d'anelles i les altres per a la fundició de barilles (pàgina 130 i 131). Sobre els aspectes cronològics l'autora ens remet a la bibliografia coneguda.

E. Sanmartí Gregó, 1978.

Amb la mesura que avançaven els treballs sobre el Tossal de les Tenalles anaven apareguen nous elements a tenir en compte. En aquest sentit hem refereixo al treball realitzat per E. Sanmartí sobre la ceràmica de vernís negre d'Empúries i Roses i, concretament, a la localització del taller de les pàteres de les tres palmetes radials.

Al Tossal es localitzà la presència d'aquest taller amb una forma 26 (pàgina 678, làm. 94) que vindria a ser més representat a la llergècia com els fragments que aquest autor localitza a La Pedrera de Vallfogona de Balaguer. D'alguna manera estàvem lluny de l'existència d'un hiatus d'importacions de vernís negre durant la primera meitat del segle III a. de C..

Jürgen Untermman, 1990.

En el corpus d'inscripcions ibèriques d'aquest autor figura una inscripció D.7.1. apareguda a la base externa i aprop de la vora exterior d'un fragment de base on es llegeix **kulesuria** i que es podria tractar del nom del propietari del vas. 'a' podria tractarse d'un morfema en 'ar'. Tanmateix l'autor cita a Siles i diu que la forma **kules** podria ser l'expressió "kulis" de la vaixella grega.

E. Junyent i A. Alastuey, 1991.

Des de l'any 1974 en que es feu una primera sistematització sobre la vaixel·la de vernís roig a la llergècia anaren apareguent noves formes i, finalment, amb la publicació del número 1 de la Revista d'Arqueologia de Ponent, Emili Junyent fa un treball que consisteix en un primer assaig de tipologia per aquest tipus de ceràmica juntament amb un estudi físico-químic d'A. Alastuey. En aquesta darrera aportació se'ns insisteix en el caràcter ilergeta d'aquesta vaixel·la tot situant l'epicentre de la seva producció en un taller no gaire lluny d'Iltirida per la densitat de les troballes que va disminuint amb la mesura que ens allunyem d'aquest punt central. Tanmateix, l'autor, planteja la localització d'aquesta ceràmica com un clar símptoma dels límits dels ilergetes, tot i l'aparició d'aquesta ceràmica a la comarca de Valls en el marc de la vall del riu Francolí.

El Tossal de les Tenalles continua essent un dels assentaments més destacats en l'aportació de formes i variants d'aquest tipus de vaixel·la que es centra en: 1 gerros, 2 gerretes, 3 bols, plats, pàteres i copes i 4 contenidors i formes que es corresponen a perfils complets. Un segon número identifica la forma i una lletra la variant. En general s'insisteix en el caràcter d'aquesta vaixel·la com a destinada a la taula ilergeta i el gust pel vernís roig.

En quan a la seva cronologia continua mantenint la idea d'un moment d'eclosió important durant la segona meitat del segle III a. de C. fins als inicis

del segle II a. de C., encara que en aquests últims moments les troballes es rarifiquin. En aquest sentit, l'autor, fa referència a la conjuntura de l'inici de la Segona Guerra Púnica i una possible tradició ilergeta amb el món d'influència cartaginès, tot i el tractat de l'Ebre entre Roma i Cartago de l'any 226 a. de C.. En aquest ordre de coses E. Junyent fixant-se en un comentari de A. Balil en parlar del Tossal de les Tenalles, aporta la dada d'un vas bitroncocònic de poarets groixudes, de carena baixa i vora petita i girada que està decorat amb una franja a la part superior envernissada i que podria respondre a una forma 4 de la vaixella ibero-tartesia tipus D de Cuadrado provinent, possiblement, de Càstulo amb una cronologia de finals del segle III a. de C. Aquesta troballa del Tossal evidenciarà aquesta relació amb el món púnic peninsular en uns moments que, segons les fonts escrites romanes, els ilergetes tenen estretes relacions amb els cartaginesos.

Jordi Principal i Ponce, 1993.

La darrera aportació sobre la ceràmica de vernís negre de l'assentament del Tossal parteix de la necessitat de posar al dia els treballs de J. Barberà amb nous materials obtinguts el 1915 i a partir de les aportacions que ja va fer E. Sanmartí a les quals ja ens hem referit i les noves produccions i tallers sistematitzats a la conca mediterrània occidental. Jordi Principal, però, fa un estudi tipològic degut a les dificultats en associar materials i la manca d'una seqüència estratigràfica.

Així, l'autor ens documenta una seqüència d'importacions que es podria remontar, amb alguns casos concrets, als inicis del segle IV a. de C. per esdevenir normal a partir de la segona meitat del mateix segle. Referent al hiatus que trobà J. Barberà durant la primera meitat del segle III a. de C. no fa res més que corroborar el que E. Sanmartí ja havia trobat. D'alguna manera la presència del taller de les petites estampilles i dels tallers occidentals com el de Roses de les pàteres amb les tres palmetes radials i tres palmetes radials sobre estries no fan res més que apuntar la presència d'importacions durant la primera meitat del segle III a. de C. i que continuarà amb d'altres tallers com NIKIA IWN.C i 3+1. A tot això li seguirà les importacions de campaniana A que segons aquest autor inunden el jaciment durant el període 230-225/180-175 a. de C. amb una fase tardana de factures de "polsim ocre" del segle II a. de C. i

alguna altra forma que podria arribar fins als inicis del s. I a. de C. "conjuntament amb la campaniana B i les seves imitacions".

En els comentaris històrics, apart d'una sèrie de reflexions sobre les diverses conjuntures que travessa la Mediterrània Occidental i que es desprenen de la pugna entre Roma i Cartago durant el segle III a. de C., J. Principal conclou que la desocupació definitiva del Tossal de les Tenalles caldria emmarcar-la en el context de la Guerra Sertoriana vers el 75 a. de C.

Rodríguez Ramos, J. , 2002-03.

En un article l'autor revisa la lectura d'una sèrie d'inscripcions ibèriques no monetals del llevant peninsular.

Concretament i pel que respecta a la inscripció apareguda a la base d'una àtica del segle IV a.C. que es llegia **kulesuria** a la bibliografia, planteja que el final en **ia** podria tractar-se d'un final en **ir** i que s'hauria de llegir **kulesurir**. En aquest sentit argumenta que el darrer signe podria ser una **r** invertida per la cronologia i que ja es troba en d'altres inscripcions.

Reconsideració de la 1a. i 2a. època de la investigació.

Ara ja fa aprop de noranta anys de la primera intervenció arqueològica al Tossal de les Tenalles de Sidamon. De llavors ençà les intervencions arqueològiques i els estudis sobre aquestes intervencions s'han succeït dilatades en el temps i d'alguna manera ens aporten alguns elements que volem destacar.

Caracterització de la investigació.

Les primeres etapes de la investigació es basen en una 1a. època que es caracteritza per l'excavació i les primeres conclusions segons l'estat de la investigació als anys vint i una 2a. època que es centra en l'estudi dels materials aportats per aquesta intervenció arqueològica i alguns comentaris sobre la dimensió d'aquesta primera excavació. Aquesta 2a. època reflexa l'evolució de la investigació en cada moment i a partir d'altres aportacions ja en el terreny purament arqueològic a la Ilergècia i en general, o bé a partir de sistematitzacions tipològiques que han esclarit aspectes dels materials obtinguts el 1915 i que han redundat en un millor coneixement de la vida en el temps del Tossal i la relació amb el món ilergeta, de la cultura ibèrica en general i de la mediterrània occidental.

Com hem pogut veure més amunt l'excavació de l'any 1915 es va centrar en la plataforma superior del Tossal i amb extensió i partint sempre del concepte de que el que s'estava excavant era un poblat ibèric que sempre es va considerar d'un sol moment d'ocupació i situat en el temps a partir d'una

espasa i d'un umbo d'escut de La Tène II que segons els estudis de l'època es podrien situar en el segle III a. C. De tota manera la "catalogació" del Tossal com un assentament ibèric de la segona època d'aquesta cultura centrada en els segles IV i III a. C. es va fer a partir de la periodització relativa establerta amb els resultats de les excavacions fetes al Baix Aragó poc temps avans. D'alguna manera aquest plantejament tingué llarga vida tot definint uns grups entre els quals es trobava el de l'Urgell com una entitat ibèrica característica i a partir dels influxes iberitzadors de la costa i per l'interior del País Valencià.

El pes dels primers plantejaments.

La fortuna de la primera sistematització dels anys vint arribaria a tenir un pes decisiu fins molt de temps posterior. Així podem observar com alguns elements d'aquesta primera sistematització perduren amb matitzacions fins els anys setanta pel que es refereix a les influències homogeneitzadores de la cultura material ibèrica des de la costa cap a l'interior a partir de la II a. Guerra Púnica (Junyent 1974, pàgines 395 i 396).

Els primers plantejaments persistiren amb força amb les primeres aproximacions que es feren respecte als materials obtinguts el 1915. Així, per exemple, Cabré afegeix a la seva sistematització de cibelles de cinturó una del Tossal tot afirmant que aquest assentament tindria estretes relacions amb Azaila pel que respecta a la decoració pintada del segle I a. C. definint d'aquesta manera les ceràmiques pintades del Tossal com d'un sol estil cosa que corroboraria la visió d'un únic moment tot i els diversos estils que ja

observaren Colominas i Duran i Sampere durant l'excavació i com hem vist més amunt.

Un altre dels autors que s'aproxima als materials del Tossal fou A. Balil per tal d'estudiar les figures humanes que serveixen de pom a dues tapadores. Aquest autor continua amb la visió de l'assentament com d'un sol moment i manté la mateixa cronologia que es plantejà originàriament establint paral·lels amb el llebant i sud-est peninsular i aportant la dada de que la planta excavada tindria estrets paral·lels amb Els Castellans de Cretes o el Vilaró d'Olius a partir de les informacions orals de Colominas. El treball de Balil, al qual ens hem referit més amunt, és extens però encara resta immers en el pes dels primers plantejaments quan associa aixovars de dues cambres: la V i la U, on aparegueren les tapadores, afinant uns conjunts que nosaltres avui no podem afirmar empíricament sincrònics a partir de l'arqueologia actual. Les aportacions del Diari- Inventari no ens permeten fer associacions sincròniques de materials a partir de l'arqueologia actual.

En aquest sentit la publicació del *Corpus Vasorum Antiquarum* dedicat al Museu Arqueològic de Barcelona, al qual hem fet referència més amunt, manté el material obtingut el 1915 com un catàleg de peces d'un assentament i probablement la dada més interessant pugui ser la que fa referència a la ceràmica feta a mà, domèstica o de cuina tot afiliant-la a una tradició eneolítica de les primeres sistematitzacions i desvinculant-la de la tradició "hallstattica" que amb certa mesura tenien una preducció entre els estudiosos dels anys quaranta i cinquanta (Cuadrado 1951 i Vilaseca 1958) potser per allò de la perduració "hallstattica" en el primer període de la cultura ibèrica a partir de les sistematitzacions relatives del Baix Aragó fetes a principis de segle. Un

exemple d'aquests plantejaments seria el treball de Cabré sobre la ceràmica domèstica d'Azaila (Cabré 1943).

El repàs fet per Bosch Gimpera l'any 1958 a la ceràmica ibèrica pintada, però, obre la porta a una reinterpretació de la cronologia de la pintada d'estil geomètric, sobretot a la de bandes com a més antiga i ja la situa en el primer període de la cultura ibèrica sistematitzada relativament al Baix Aragó durant els segles VI i V a.C. I tot i que continua, sembla, mantenint la idea del Tossal com d'un sol nivell d'ocupació definit pels materials de La Tène II, reafirma la presència de tres estils diferenciats en la ceràmica pintada.

Reinterpretació de la primera excavació.

Fou, però, a partir de finals dels anys cinquanta i arran de l'excavació de La Pedrera de Vallfogona de Balaguer que s'obre una nova etapa en les investigacions de la cultura ibèrica a la Il·lèrgia. L'estratigrafia de La Pedrera representa un pas metodològic que dona a conèixer una successió de moments d'ocupació ibèrics en els seus estrats superiors i descobreix un fort substrat de la I a. Edat del Ferro i del Bronze Final en els seus estrats inferiors. En la publicació d'aquesta estratigrafia els seus autors ja comencen a plantejar certs paral·lels d'alguns materials amb els descoberts l'any 1915 al Tossal i a partir d'aquests moments veurem com en les successives excavacions a la Il·lèrgia no es para de fer esment a materials del Tossal. Però la dada més interessant d'aquesta publicació i pel que a nosaltres ens importa fa referència als tres metres de potència arqueològica excavats al Tossal que, segons els excavadors de La Pedrera, no deixa cap mena de dubte sobre l'existència

d'una successió de moments al Tossal. En aquest sentit M. Pellicer l'any 1966 es fa ressò d'aquest comentari i va més lluny tot apuntant que les estructures excavades el 1915 podrien presentar una diacronia i que en definitiva no tindrien perquè respondre a un sol moment d'ocupació.

Poc temps més tart, com ja hem vist, Teresa Carreras en la seva Tesi de Llicenciatura sobre el Tossal l'any 1971 observa una potència estratigràfica d'uns dos metres de profunditat que esguardarien noves dades sobre l'assentament. Si, aquesta autora, per una banda recupera la visió de Corominas a través de la ploma de Balil sobre els estrats paral·lels entre la planxa exhumada el 1915 amb els Castellans de Cretes o el Vilaró d'Olius, per una altra banda també menciona a Pellicer pel que respecta al possible caràcter diacrònic que podrien tenir les estructures en qüestió.

Les primeres sistematitzacions.

Les primeres sistematitzacions a que ens referim aquí es refereixen als treballs de J. Barberà i M. Pellicer sobre la ceràmica de vernís negre i la ceràmica a torn pintada respectivament. Com hem pogut observar en els treballs que hem esmentat més amunt, d'alguna manera ja s'havien fet aproximacions a aquestes classes de ceràmica però sense l'exhaustivitat que ara veurem. Així, ja en els inicis es fa referència a la ceràmica "hel·lenística" i com molt més tart Bosch Gimpera en la seva revisió de "Todavía el problema de la cerámica ibérica" atribueix a aquesta ceràmica "hel·lenística" un valor de datació i un valor en quan a l'origen d'alguns dels motius de l'ornamentació pintada.

Quan les primeres sistematitzacions de la ceràmica de vernís negre apuntaven, Baluil ja destacava les aportacions de N. Lamboglia identificant ceràmiques precampanianes, protocampanianes i campanianes al Tossal com també es podia veure a La Bastida i identificant el que anomena un "fisch teller" de figures roges. De tota manera serà J. Barberà qui portaria fins les darreres conseqüències l'aplicació dels primers estudis tipològics de N. Lamboglia a la ceràmica de vernís negre del Tossal. Aquest autor, d'entrada, troba una gran dificultat en identificar conjunts a partir de la lectura del Diari-Inventari del 1915 i es decanta per un simple estudi formal que respòn a les primeres estratigrafies de N. Lamboglia i la seva classificació inicial i establint paral·lels amb alguns punts de l'arc mediterrani occidental i amb el món íber. El resultat d'aquest estudi no variaria l'espectre cronològic que s'atribuïa al Tossal dels segles IV i III a.c i s'ampliaria durant el degle II a. C., però observaria un hiatus d'importacions de vernís negre durant la primera meitat del segle III a. C. que diferenciaria uns moments del segle IV a. C. amb importacions gregues i uns moments de la segona meitat del segle III a. C. i durant el segle II a. C. d'importacions campanianes.

Una altra de les primeres sistematitzacions que es fan als anys seixanta és la de M. Pellicer sobre la ceràmica a torn pintada. Tot i que la publicació d'aquest autor està molt sintetitzada, podem parlar d'un treball que integra l'anàlisi tipològic de les peces i els motius ornamentals amb els seus paral·lels sense deixar de vista l'esquema establert per Bosch Gimpera sobre l'origen i difusió dels elements a tenir en compte. L'establiment de Paral·lels tipològics amb d'altres assentaments el portarà a observar una amplitud en el temps a partir

de les cronologies que es donen en aquests altres assentaments i en quan a la decoració pintada a l'aïllament de motius i l'anàlisi de la seva difusió.

Des del punt de vista de l'espectre cronològic aquest autor ja detecta elements més antics en els elements ornamentals de la pintura com la decoració geomètrica en un suport o vora d'un atuell que relaciona amb el nivell III de la Cayla de Mailhac (450-300) o amb el nivell II d'Enserunne que es datava en aquells moments en el segle IV a.C. A partir d'aquí s'extén la ceràmica a torn pintada durant els segles IV i II a. C com succeeix en els estrats III, II i I de La Pedrera de Vallfogonba de Balaguer i conclou que seria vers el 200 a. C. que l'assentament seria destruït.

Tant les formes com els elements ornamentals estarien del tot representats en els assentaments centrals i occidentals catalans coneguts en aquells moments com en els de la vall mitja de l'Ebre. Gairebé podríem sobreposar alguns paral·lels als de Bosch Gimpera afegint les noves excavacions dels anys quaranta com Castellet de Banyoles a Tivissa i el gran emmirallament de l'estratigrafia de La Pedrea de Vallfogona de Balaguer. Això el portarà, però, a diferenciar les grans rutes d'influències i difusió dels elements tipològics i sobretot dels elements ornamentals dels plantejaments de Bosch Gimpera tot plantejant la via de la costa i l'Ebre-Segre deixant de banda la proposta de Bosch de la zona del nord del País Valencià i el Baix Aragó.

Finalment haurem de fer referència a la Tesi de Llicenciatura de Teresa Carreras on s'intenta fer una síntesi general de l'assentament. El valor del treball de T. Carreras bàsicament consisteix en agrupar tots els coneixements que s'havien aportat amb anterioritat establint els mateixos paral·lels i cronologies. Caldria destacar, però, que aquesta autora llançarà la idea de que

el Tossal esguardava noves dades a partir dels dos metres de potència que hi observa. Per una altra banda incia els primers plantejaments que es fan respecte a la ceràmica de vernís roig tot relacionant-la amb els comentaris de Tarredell i les dades de finals del segle IV a.C. i principis del segle III a.C. pels paral·lels amb el sud peninsular.

Noves dades.

Els anys setanta no representen tant un avanç en quan a grans sistematitzacions però les dades que s'aporten seràn cabdals per millorar el coneixement que es té de l'espectre conològic de l'assentament i la seva relació amb d'altres assentaments.

Així, en principi, respecte a la ceràmica de vernís negre podrem observar com s'aclareix que el hiatus d'importacions de la primera meitat del segle III a. C. no serà tal. En principi ja hem vist com E. Junyent i arran de l'excavació de la cisterna ibèrica de Roques de Sant Formatge detecta en el seu estrat II unes produccions que no es poden definir com a pròpiament campanianes A i les defineix com a precampanianes i/o protocampanianes tot senyalant que al Tossal de les Tenalles es pot donar el cas. No serà, però, fins que apareguin els treballs d'E. Sanmartí sobre el taller de les petites estampilles a la Península Ibèrica l'any 1973 i posteriorment, arran de les excavacions a Roses, la identificació del taller de les tres palmetes radials representat, almenys, al Tossal i a La Pedrera de Vallfogona de Balaguer. Serà, doncs, a partir d'aquestes aportacions que podrem tenir indicis que a la primera meitat del

segle III a. C. al Tossal es veuen importacions de vernís negre, encara que no sigui amb la densitat de les campanianes A posteriors.

En un altre ordre de coses podrem veure com també en l'anomenat estart II de la cisterna ibèrica de Roques de Sant Formatge aparegué una classe de ceràmica d'aire meridional efectuada a partir del vernís roig. La presència d'aquesta ceràmica va fer que E. Junyent revisés els assentaments ilergetes tot observant la seva dispersió en un moment a partir de mitjans del segle III a. C. com a moment d'apogeu i un moment residual a finals del segle III a. C. en assentaments com Molí d'Espígol de Tornabous o Margalef. Al Tossal aquesta classe de ceràmica estaria plenament representada per a no dir que seria un dels llocs on la gama de formes seria clau per a l'estudi d'aquesta classe de ceràmica en el moment de màxim apogeu. Si bé, per una banda, la revisió del vernís negre durant els anys setanta es fa sota l'ombra de les aportacions de J.P. Morel i la identificació dels tallers occidentals, l'inici de l'estudi de la ceràmica de vernís roig identificarà la imprompta meridional però totalment integrada en la producció ceràmica ilergeta.

Els anys setanta també foren fructífers en els estudis sobre la cultura material metàlica del Tossal. Per una banda ens trobem amb l'estudi d'Encarna Sanahuja sobre els instruments agrícoles de ferro que es centra en uns podalls o tallavarders que situa com a molt avançats i posteriors als d'emmanegament amb reblons i anelles. Per una altra banda tenim les cites d'Anna Mª Rauret que en el seu estudi sobre la metalúrgia del bronze en època ibèrica arribaria a la conclusió de que seria més utilitzada com a producció ornamental perquè el ferro aniria ocupant el lloc en l'instrumental agrícola.

Dues grans revisions.

Els anys noranta signifiquen la concreció de dues grans revisions sobre la ceràmica de vernís roig en principi i després la ceràmica de vernís negre.

En quan a la ceràmica de vernís roig, l'any 1991, E. Junyent concreta un estudi tipològic força ampli i compert d'aquesta vaixella que continua tenint al Tossal com a punt clau per l'àmplia gamma de formes. En aquest estudi gairebé definitiu l'autor senyala el caràcter ilergeta d'aquestes produccions inspirades en la tradició del vernís roig que d'antubi es produeix a les zones meridionals de la Península Ibèrica i situa el centre de la seva producció per la densitat de les troballes en un lloc no gaire allunyat d'Iltirida tot delimitant les troballes en la zona ilergeta i del Francolí. En quan a la cronologia d'aquesta vaixella continua mantenint els moments de gran eclosió en la segona meitat del segle III a. C per esdevenir residual a principis del segle II a. C.

Una altra de les grans revisions que es fa l'any 1993 de la mà de J. Principal és la que fa referència al vernís negre. Aquest autor insisteix en fer un estudi tipològic degut a la dificultat d'esbrinar conjunts després de llegir el diari d'excavacions de l'any 1915. En aquest sentit el seu estudi consisteix en posar al dia el treball de J. Barberà a partir de les dades que s'aporten els anys setanta, de la gran sistematització de J.P. Morel i dels nous tallers occidentals i del nord d'Àfrica. En aquest sentit J. Principal amplia l'espectre d'importacions al Tossal des d'un moment de principis del segle IV a. C. fins als inicis del segle I a. C. sense interrupcions.

Inscripció.

En el transcurs de l'excavació del 1915 aparegué una ceràmica de vernís negre que en la seva base externa contenia una inscripció amb motius ibèrics. L'any 1949 M. Gómez Moreno llegia **culesuria**. L'any 1990 J. Untermman en la seva "Monumenta Linguarum Hispanicorum" la afegeix a la llarga llista d'inscripcions no monetals amb el fet de que canvia la **c** de Gómez Moreno per una **k** tot afegint que la darrera **a** podria tractar-se d'un morfema en **ar** i ens diu que la forma **kules** podria ser un ressò de l'expressió grega **kulis**. Finalment l'any 2003 Rodríguez Ramos defineix la peça de vernís negre com una àtica del segle IV a. C. i planteja que el final en **ia** podria tractar-se d'un final en **ir**.

També en el transcurs de l'excavació del 1915, en una vessant del Tossal, es va trobar una moneda que es prodria tractar d'una "dracma d'Ilerda d'imitació em poritana anterior a l'adopció del patró monetar romà" segons A. Balil en el seu estudi de l'any 1953.

Les dades històriques.

Encara que avui no estiguem en condicions de traduir l'escriptura ibèrica, diferents autors d'origen grec i llatins s'han referit a la cultura ibèrica i/o han fet referència als íbers tot parlant de la història de la mediterrània occidental i les seves vicissituds durant, almenys, sis centúries avans de Crist. En aquest sentit hom pot veure en els diversos treballs que s'han fet durant la 1^a i 2ª època de la investigació referents al Tossal referències a fets històrics.

Aquesta perspectiva no deixa, però, entreveure res més que una concepció que limita l'origen i desenvolupament de la cultura ibèrica en funció de l'activitat dels pobles orientals i occidentals de la mediterrània en relació a les nostres terres. I si d'alguna manera la cultura material ibèrica està plagada de fenòmens importats no podem menysprear la capacitat dels pobles de la 1ª Edat del Ferro i les seves condicions per inter-actuar i adaptar-se amb les societats mediterrànies i entrar en la història. Per això, i com s'ha pogut comprovar manta vegades una sèrie de fets històrics no han tingut la importància que s'ha volgut donar fruit d'una interpretació massa literal.

La literalitat en l'aplicació de fets històrics a la vida del Tossal ja es planteja des d'un principi quan s'afirma que la "destrucció" del poblat deuria ser fruit dels "moviments de les legions romanes al voltant de la cobejada llerda" a finals del segle III a. C. i en el marc de la Segona Guerra Púnica. A partir d'aquí podem veure un vall de dates que van des del 212 a.C., el 206/205 a.C. de Balil fins al 175 a.C. com a moment de la pacificació de les revoltes indígenes de T. Carreras. Fins i tot aquesta autora arribaria a proposar el 360 a.C. com a moment d'inici de la vida a l'assentament. Continuant amb la literalitat dels fets històrics J. Barberà atribueix el hiatus d'importacions de vernís negre al Tossal a les vicissituds de la Primera Guerra Púnica entre romans i cartaginesos durant la primera meitat del segle III a.C. En aquest sentit també s'ha interpretat les importacions lacials de les petites estampilles a l'hegemonia romana i les importacions dels tallers occidentals a l'influxe d'aquesta hegemonia per que fa als massaliotes i en general les factories i colònies en relació durant el segle III a. C. El mateix E. Junyent en el seu últim estudi sobre el vernís roig ilergeta de l'any 1991 no deixa de fer esment a l'influxe

meridional cartaginès i el paper dels ilergetes a favors dels púnics tot i el tractat de l'Ebre i el desembarcament roma a Empúries del 218 a. C.

La literalitat en l'aplicació de fets històrics es manté fins entrats els anys noranta amb la revisió de la ceràmica de vernís negre per J. Principal que atribueix la fi de les importacions a principis del segle I a. C., versus Guerres Sertorianes.

Tercera època d'investigacions. Prospeccions del 1978-81.

Procés de degradació.

Amb anterioritat a l'actual nom del Tossal de les Tenalles a Sidamon es coneixia aquest indret com Tossal Rodó. Aquesta denominació podria venir del context del Tossal en relació a la Carrerada, plataforma plana que s'extén al sud d'est a oest.

Aproximadament vers el 1885 els propietaris d'aquesta contrada prepararen el Tossal per a plantar oliveres i ametllers. Per tal de dur a terme aquesta activitat efectuaren una sèrie de marges, espones o bancals sortint a la llum una gran quantitat de ceràmica i carreus que donaren nom a l'actal Tossal, ara ja no es parlaria de Tossal Rodó, ara ja es parlaria de Tossal de les Ternalles.

L'activitat de plantar arbres a la plataforma superior ja tingué una primera repercusió des del punt de vista arqueològic, però la roturació de bancals fou encara més important. La terra dels bancals fou destinada a l'entorn del Tossal i avui a les zones properes es recull abundants fragments ceràmics que molt probablement provenen d'aquestes vessants. Moltes de les pedres que suporten els bancals per tal d'evitar l'acció erosiva de l'aigua de la pluja foren sustentades de les restes arquitectòniques de l'assentament.

Si bé el que hem dit del primer procés de degradació influí en el Tossal d'una manera considerable i ens dóna una primera pista per a creure que les vessants podrien estar habitades en uns moments, nosaltres i després d'una prospecció detinguda de les vessants hem pogut recollir restes de kalats pintats i d'ànfores de base cònica i hem pogut observar restes de murs que surten de la vessant.

Un segon procés de degradació prové de la mateixa excavació de l'any 1915. Sabem que tota excavació esdevé una modificació de l'estat natural del sol i del subsol i en definitiva planteja la impossibilitat de tornar a reconstruir l'estat d'un indret i impedeix reinterpretar els fenòmens arqueològics que altera.

Després de l'excavació de 1915 no sabem si les estructures que es varen exhumar resten encara colgades debellnou i com es colgaren les cales que s'hi varen fer. El que podem saber és que en la zona del centre, on hi ha un desnivell natural, s'excavà fins a uns tres metres de profunditat i que la tònica de potències assolides en d'altres indrets oscil·la entre el metre i el metre i mig.

Finalment, una tercera fase de degradació s'inicia a finals dels anys seixanta. Llavors, previa recomanació arqueològica, les "forces vives" del poble llogaren una màquina excavadora i traçaren unes rases a la plataforma superior del Tossal i en el sector més occidental com podem veure a la figura 1. Algunes d'aquestes rases, la més llarga, arribava fins a una cinquantena de metres de longitud i la més profunda assolí uns dos metres per un i mig d'amplada. La terra extreta de les rases restava al costat d'aquestes apilada i presentava abundants restes de carreus i fragments ceràmics. Els talls de les rases que algú havia confós amb l'excavació del 1915, presentava una estratigrafia verge i fèrtil arqueològicament parlant però amb un greu procés de degradació degut a l'acció erosiva de l'aigua de la pluja. A vegades les rases havien servit com a verteder de runa i lloc per a sepultar animals.

Cal afegir que durant la primavera del 1986 i després d'una sèrie de campanyes d'excavació que s'iniciaren el 1982 es varen colgar les rases amb el que això repercuteix en l'alteració estratigràfica.

Actuacions de prospecció i recuperació de materials.

A finals dels anys setanta un programa de visites a assentaments íbers de la zona de les planes meridionals de Ponent, organitzada per estudiants de la Universitat Autònoma de Barcelona, ens deixà bocabadats en veure l'estat de dos assentaments com Els Vilars d'Arbeca que presentava una gran part de l'assentament totalment rebaixada per facilitar les labors agrícoles i el Tossal de les Tenalles amb les seves rases. La nostra missió fou la de cridar l'atenció sobre l'estat en que es trobaven aquests dos assentaments.

Concretament i després d'haver vist la depauperació en que es trobava el Tossal de les Tenalles, veiérem la necessitat de dur a terme una prospecció amb una perspectiva sistemàtica i disminuir els efectes del filtratge i la seva repercusió negativa en els talls de les rases. Així ens decidírem a:

1er.- Garbellar les terreres que havia deixat la màquina excavadora i rentar, reconstruir i dibuixar els materials que ens anessin sortint.

2on.- Perfilar els talls oberts per l'excavadora i consolidar les restes de parets i sòcols que allí es manifestaven.

Amb aquestes activitats, sense excavar, aconseguíem una sèrie de materials fora de context arqueològic que ens confirmaria el que fins llavors es coneixia del Tossal o ens donaria noves informacions com suposàvem. Tots els materials obtinguts durant aquelles activitats es troben guardats a l'Ajuntament de Sidamon i estan en fase d'estudi.

Conclusions provisionals de les prospeccions.

Durant el procés de garbellar la terra deixada per l'excavadora s'obtingué un conjunt de materials ceràmics, ossis i, en menor quantitat, metalls. Els materials ceràmics estan produïts a torn i a mà.

La ceràmica feta a torn, en gran mesura, respon a les pautes cronològiques que ja es coneixien al Tossal menys algunes vores inèdites que podrien ser emmarcades al que avui definim com a Horitzó Ibèric Antic i que es podrien datar a grans trets entre els segles VI i V a. C. Altrament ens va sobtar algun fragment de ceràmica gris ibèrica feta a mà que podria pertànyer a aquests moments antics (Pérez 1994). Significar, però, la presència d'un fragment amb una inscripció (Gracés i Pérez, en premsa).

En quan a la ceràmica feta a mà aparegué un ampli ventall que podríem situar entre mitjans del segle VIII a. C. i la ceràmica domèstica d'època ibèrica (Pérez, 1988) A partir d'aquests materials es pot parlar de les manifestacions de la 1ª Edat del Ferro o Ferro Antic al Tossal de les Tenalles íntimament emparentat amb assentaments de la Catalunya central i els assentaments propers de les Garrigues com La Pena de Torregrossa o Els Vilars d'Arbeca (Pérez 2004). De la mateixa manera que ja hem parlat d'elements "peculiaris" com algun fragment de ceràmica gris ibèrica feta a mà, també podem parlar de la presència d'algun fragment amb un acabat a base d'una aiguada tipus barbotina que ja es detecta en els moments finals de Cortes de Navarra o els nivells de l'Horitzó Ibèric Antic de La Cayla de Mailhac (Pérez, en premsa). Cal senyalar que si bé ja hem apuntat alguna relació amb d'altres zones, també

hem de dir que els paral·lels amb els nivells del Ferro Antic de La Pedrera de Vallfogona de Balaguer són menys intensos.

Sants, maig del 2005.

Descripció dels materials de prospecció 1978-81 al Tossal de les Tenalles de Sidamon (Pla d'Urgell)

Materials superficials i de particulars de Sidamon.

Làmina 1.

1.- Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe. La unió amb el coll és recta inclinada cap a l'exterior. El coll és recte, lleugerament obert.

La seva fractura és de color marrón rogenc, força homogeni. Podem observar la presència de desgreixants caliços i micacis. Les superfícies són brunyides i responen al color de la fractura marrón rogenc.

Aquest fragment té una decoració d'acanalats poc pronunciats a la part interior entre el llavi i el coll. Aquests se'ns presenten amb una disposició paral·lela, tot tenint entre els acanalats principals d'altres en disposició inclinada formant angles.

2.- Fragment d'un vas amb parets molt fines. El llavi és arrodonit convexe, lleugerament inclinat cap a l'exterior. La unió amb el coll és gairebé recta i s'insinua un inici del cos que pot tendir cap a una forma oval. Podem observar una orelleta vertical perforada.

Fractura força homogènia i molt compacta. Les superfícies de color marrón resten molt brunyides.

3.- Fragment d'un vas del qual es conserven el llavi d'on arrenca una nansa de secció rectangular amb els angles roms. La unió amb el coll és inclinada cap a l'interior i recta. Manté una espatlla recta oberta cap a l'exterior que dona lloc a una carena força pronunciada.

Fractura entre el marrón i el gris que es correspon amb les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

4.- Urna de petites dimensions gairebé completa. Les seves mesures són: 6,7 cms. d'altura i 11 cms. de diàmetre de la boca i 3,4 cms. de diàmetre de la base on presenta un orifici.

El llavi és pla i la unió amb el coll presenta una tendència convexada. El coll és còncau i s'uneix amb l'espatlla. Una carena dona lloc a la part baixa del cos de la peça amb una convexitat.

Fractura marron negrosa que es correspon amb el color de les superfícies. Acabat com si hagués estat brunyit i desgreixants de quarç i caliços.

5.- Fragment d'un vas del qual es presenta menys del 50% del cos i del qual hi manquen una sèrie d'elements importants: el llavi i la base. Suposem que la unió del llavi amb el coll es convexada. El coll se'ns presenta còncau. Tantmateix el cos és lleugerament globular.

La seva coccio és reduïda. La pasta és molt depurada i s'utilitzen quarcites com a desgreixants. El color extern i intern de les superfícies és grisós tirant a un to verd oliva, essent més fosc a l'interior. L'acabat és brunyit.

Aquest fragment manté una decoració d'acanalats suaus i prims i a la vegada uns clotets cupuliformes situats rítmicament al llarg del cos i convingent-se amb les acanaladures. Aquestes formen rectangles i semicercles.

Làmina 2.

1.- Fragment del coll còncau i inici del cos, molt segurament convexat amb la presència d'un cordó de secció semicircular adherit amb impressions digitals.

Fractura negra al centre i marrón amb desgreixants de miques. El color de les superfícies és marron fort.

2.- Fragment de vora d'una tapadora amb el llavi lleugerament aplanat i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La tapadora és lleugerament troncocònica.

Fractura marron negrosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Cocció reduïda amb l' acabat allisat.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i el coll còncav.

Fractura marron que es correspon amb el color de les superfícies exterior i interior. Desgreixants de quarcites i miques. Acabat brunyit per l'exterior i l'interior.

4.-Fragment de base amb el suport pla i amb la vorera perimetral arrodonida convexa. L'inici de la paret és inclinat cap a l'exterior.

Fractura negrosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de miques. Acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

5.- Fragment d'una vora amb la forma evolucionada de les formes de cap de signe.

Color de la pasta i de les superfícies marron i rogenc viu

6.-Fragment de vora en forma d'ànade lleugerament evolucionada. Color marron rosat.

7.-Fragment de vora que esdevé una lleugera evolució de les vores en forma de cap de signe. A la part superior del llavi té una banda pintada de color marron vinós.

8.-Fragment de vora que és una lleugera evolució de les vores en forma de cap de signe amb l'espalla molt oberta. A sobre del llavi té la presència d'una banda pintada i una altra a l'espalla d'un color marrón vinós. Pasta de color ataronjada forta que es correspon amb el color de les superfícies.

9.-Fragment d'una vora que recorda les de forma de cap de signe molt evolucionada. Té elk llavi interior lleugerament aplanat. Presenta una espalla convexada.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

10.-Fragment d'una vora amb el llavi evertit i arrodonit convexe. Aquesta vora pot esdevenir una evolució de les antigues vores en forma de cap de signe.

El color de la pasta i de les superfícies és rosat clar i manté uns desgreixants caliços pronunciats.

11.-Vora que recorda les antigues formes de cap de signe evolucionada. Cal destacar el coll còncav i l'inici de l'espalla incliat cap a l'exterior.

Pasta i superfícies marron rosat.

12.-Fragment de vora, lleugerament solcada, ara ja amb el llavi interior arrodonit convexe. Hom pot observar la presència d'un coll còncav i una espatlla que a partir d'una inflexió carenada dóna lloc a un cos globular.

Color de la pasta marron rosat que es correspon amb les superfícies. Té uns desgredxants de miques.

13.-Fragment de vora plana amb el llavi interior arrodonit convexe. S'observa la presència d'un coll còncav.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

Làmina 3.

1.-Fragment de vora plana lleugerament solcada. El llavi interior és arrodonit convexe.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

2.-Fragment de vora amb el llavi evertit i arrodonit convexe. El coll és còncav i dóna lloc a una espatlla oberta convexada. Cal destacar la presència d'una banda a la vorera perimetral externa i una altra a l'espatlla d'un color roig vinós.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament solcat i la vorera perimetral arrodonida convexa. Cal destacar a la part superior una banda d'un color roig vinós.

Pasta i superfícies marrons.

4.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior lleugerament solcada i inclinada cap a l'exterior. Presenta una espatlla oberta.

Pasta i superfícies de color marrón granatós.

5.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior solcada. Presenta un lleuger coll i l'espatlla oberta.

Color marrón.

6.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior solcada. Inici de l'espatlla allargada cap a l'exterior i lleugerament convexada.

Color de la pasta i de les superfícies marrón ataronjat.

7.-Fragment de vora amb el llavi apuntat convexe i la vorera perimetral superior lleugerament solcada. S'insinua un lleuger coll còncav i l'inici d'un cos globular.

Color de la pasta i de les superfícies beix. S'observa un desgredxant a base de miques.

8.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior solcada. L'inici de l'espatlla és convexat.

Pasta i superfícies marrón cuir.

9.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe. La vorera perimetral superior resta solcada. S'insinua un lleuger coll còncav que dóna lloc a una espatlla convexada gairebé vertical. D'aquesta parteix una nansa de secció quadrangular amb un solc al llom.

Color de la pasta i les superfícies marron rosat.

10.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i una vorera perimetral lleugerament solcada i marcant un coll còncav. Després d'una espatlla molt curta i oberta se'ns desenvolupa un cos gairebé vertical i amb la presència d'una nansa vertical de secció lenticular i solcada al llom.

Podem observar la presència d'una ornamentació pintada a base d'una banda a la vora i una sèrie d'aigües i semicercles molt malmesos per concrecions calcàries. El color de l'ornamentació és d'un marrón vinós i el color de la pasta és marrón igual que el de les superfícies.

Làmina 4.

1.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior plana. Després d'un suau coll s'inicia un cos globular.

Color de la pasta i les superfícies marron rosat.

2.-Fragment de vora al el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral plana, lleugerament inclinada cap a l'interior. Després d'un lleuger coll còncav s'inicia una espatlla molt oberta.

Color de la pasta i les superfícies marron.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral solcada. S'observa la presència d'un coll còncav.

Color de la pasta grisosa i les superfícies beix.

4.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i un molt lleuger solc a la vorera perimetral superior.

Color de la pasta i de les superfícies marron.

5.-Fragment d'una vora amb el llavi pla i la vorera perimetral superior lleugerament acanalada. Inici del cos convexat.

Color de la pasta i de les superfícies marron.

6.-Fragment d'una vora amb el llavi pla i la vorera perimetral superior també plana. Tota la vora adquireix una forma quadrangular.

Color de la pasta i de les superfícies marron rosat.

7.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior plana. Inici d'un cos globular.

Color de la pasta i de les superfícies rosat.

8.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior també arrodonida convexe.

Color de la pasta i les superfícies marron beix.

9.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior plana, inclinada cap a l'interior. Pronunciament d'un coll. A la part de la vorera perimetral superior podem observar la presència d'una banda de color marrón vinós.

El color de la pasta i les superfícies és marrón.

10.-Fragment d'una vora amb el llavi apuntat convexe i la vorera perimetral superior lleugerament arrodonida convexe. S'observa un coll còncav i l'inici de l'espatlla lleugerament convexat. S'observa una banada pintada a la vorera perimetral superior de color marron rogenc.

El color de la pasta i de les superfícies és marron rosat.

11.- Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior lleugerament arrodonida convexe. Es desenvolupa un coll còncav i una espatlla convexada. Podem apreciar la presència d'una banada a la vorera perimetral superior, una altra al coll i una altra a l'inici de l'espatlla de la qual descendeixen unes bandes primes. El color de l'ornamentació és marron rogenc.

El color de les pastes i les superfícies és marrón.

12.-Fragment d'una vora totalment arrodonida amb la presència d'un coll còncav i l'inici d'una espatlla. Hom pot observar una sèrie de bandes d'un marrón vinós a la vora pròpiament dita i l'inici de l'espatlla.

Color de les superfícies i de la pasta marrón beix.

13.-Fragment d'una vora amb el llavi apuntat convexe i la vorera perimetral superior lleugerament arrodonida convexe i inclinada cap a l'interior. El coll és còncav i a partir d'una inflexió carenada apareix un cos obert. Podem apreciar la presència d'una banda pintada a la vorera perimetral superior, una altra al coll i una altra a l'espatlla a sobre de la carena. Aquestes bandes tenen un color marrón vinós.

El color de la pasta i de les superfícies és marronós.

14.-Fragment d'una vora amb el llavi aplanat, lleugerament inclinat cap a l'interior i la vorera perimetral superior aplanada. Tota la vora adquireix una forma quadrangular.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

15.-Fragment d'una vora plana amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior plana pronunciant una cresta plana que dóna lloc a un coll còncav.

El color de la pasta és marrón igual que el de les superfícies.

16.-Fragment d'una vora plana amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior plana pronunciant una cresta plana de secció arrodonida que dóna lloc a un coll còncav.

El color de la pasta i les superfícies és marron rosat.

Làmina 5.

1.-Fragment de vora plana amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior plana donant lloc a una cresta plana de secció arrodonida convexe. S'aprecia un coll còncav.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón rosat.

2.-Fragment d'una vora plana amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior plana, pronunciant una cresta plana de secció arrodonida convexe que dóna lloc a un coll còncav.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón rosat.

3.-Fragment d'una vora plana amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior plana, pronunciant una cresta plana de secció apuntada convexe que dóna lloc a un coll còncav.

El color de la pasta i de les superfícies és rosat.

4.-Fragment d'una vora plana amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior plana, pronunciant una cresta plana de secció apuntada convexe que dóna lloc a un coll còncav apuntat.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

5.-Fragment d'una vora plana amb el llavi molt suaument aplanat i la vorera perimetral superior plana, pronunciant una lleugera cresta de secció arrodonida convexe que dóna lloc a un coll còncav.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

6.-Fragment d'una vora plana amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior aplanada, pronunciant una cresta de secció apuntada convexe que dóna lloc a un coll apuntat còncav.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

7.-Fragment de vora plana amb el llavi arrodonit convexe lleugerament vertit cap a l'interior i una vorera perimetral superior aplanada, pronunciant una cresta de secció apuntada convexe que dóna lloc a un coll apuntat còncav.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

8.-Fragment d'una vora plana amb el llavi pla lleugerament vertit cap a l'interior i una vorera perimetral superior aplanada, pronunciant una cresta de secció arrodonida convexe i un coll còncav.

Color de la pasta i de les superfícies marron rosat.

9.-Fragment d'una vora plana amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament vertit cap a l'interior. La vorera perimetral superior és plana i pronuncia una cresta plana de secció angular. Coll còncav.

Color de la pasta i de les superfícies rosat.

10.-Fragment d'una vora plana amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior plana donant lloc a una sua cresta plana de secció semicircular. El coll és còncav.

Color de la pasta i de les superfícies marron ataronjat.

11.-Fragment d'una vora amb el llavi apuntat convexe i les voreres perimetrals arrodonides convexes. S'insinua un lleuger coll.

Color de la pasta i de les superfícies marron rosat.

12.-Fragment d'una vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. Hom pot apreciar la presència d'una ala caiguda de secció arrodonida convexe.

Les superfícies semblen engalbades d'un grisós i la pasta és negrosa al centre i marronosa rogenca a l'exterior. Desgreixants calços i de miques.

13.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral exterior gairebé semicircular donant lloc a un coll que tan sols se'ns insinua.

Color de la pasta i de les superfícies groguenc amb desgreixants de miques.

Làmina 6.

1.-Fragment de vora evertida amb el llavi arrodonit convexe. La seva unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav. L'inici del cos és recte.

Pasta marron ataronjada i superfícies envernissades de roig molt fosc per l'acció del foc.

2.-Fragment de vora evertida angularment amb el llavi arrodonit convexe. Aquesta vora deixa una ala a l'estil dels càlats. L'inici del cos és recte i s'obre cap a l'exterior.

Color marrón rosat.

3.-Fragment de vora de les mateixes característiques que l'anterior. Haurem de senyalar que a la superfície externa manté una ornamentació de semicercles concèntrics d'un to marrón vinós.

4.-Fragment de vora evertida amb el llavi aplanat i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La part interior de la vora està aplanada. Cal destacar un coll còncav i un inici de l'espàtlla obert cap a l'exterior. Hom pot observar a l'inici de l'espàtlla una banda pintada d'un to vinós.

Pasta i superfícies marronoses.

5.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe. De la vora parteix una ala a l'estil dels càlats de forma plana. Aquesta vora resta inclinada cap a l'interior i en la paret externa trobem la resta d'una motllura. Es poden advertir restes del que hauria estat una ornamentació pintada en molt mal estat de conservació.

El color de la pasta i les superfícies es marrón.

6.-Fragment d'una vora d'un calatos de petites dimensions. Hom pot observar a la part superior de l'ala una sèrie de franges d'un to vinós i en la superfície exterior una banda de la qual parteix una probable palma d'un to vinós.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

7.-Fragment d'una vora d'un càlatos amb l'angle de l'ala vertit cap a l'interior donant lloc a la sortida de la paret convexada. A la paret exterior hom pot observar la presència d'una banda pintada marrón rogenca.

Pasta i superfície exterior marrón rosat. La superfície interior és grisenca.

8.-Fragment de vora d'un càlatos de petites dimensions.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

9.-Fragment de l'ala d'un probable càlatos amb una ornamentació de dents de llop a la part superior externa de l'ala i una oetita banda a la part superior del llavi de l'ala. Aquesta ornamentació pintada té un color roigvinós.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

10.-Fragment de la vora d'un càlatos. Podem observar la presència a la part superior de l'ala d'uns semicercles concèntrics i d'una banada. El color de l'ornamentació pintada és d'un roig vinós.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

11.-Fragment de la vora d'un càlatos de petites dimensions. Cal destacar que a l'angle interior de l'ala i del vas és arrodonit convexe. Podem observar a la part superior de l'ala la presència d'una banada pintada d'un color marrón vinós.

El color de la pasta i de les superfícies és marronós.

12.-Fragment d'una vora d'un càlatos de color gris per l'acció del foc. L'angle interior resta evertit cap a l'interior del vas. Podem observar a la part superior de l'ala una banda que es convina amb una altra que oneja. Aquesta ornamentació pintada és d'un to marrón vinós.

Pasta i superfícies marrons.

Làmina 7.

1.-Fragment d'una vora d'un càlatos amb l'ala mig trencada. Hom pot apreciar un conjunt de segments de semicercles concèntrics a sobre d'una banda. A sota podem veure la presència d'aigües verticals i un grup de semicercles concèntrics. Cal destacar que en aquest fragment de càlatos els elements ornamentals no estan a sota mateix de l'ala. El color dels motius ornamentals pintats és marrón rogenca.

El color de la pasta i de les superfícies és marron rosat.

2.-Fragment d'un atuell amb la presència d'una doble nansa de seccions arrodonides.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

3.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe d'on arrenca una nansa vertical de secció quadrangular.

Pasta marrón ataronjada i superfícies envernissades de roig.

4.-Fragment del cos amb una nansa vertical de secció circular. A la part superior del lloc de la nansa podem apreciar una aspa impresa.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón rosat.

Làmina 8.

1.-Fragment d'una doble nansa vertical solcada en el lloc d'unió entre els dos rotlles.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón rosat.

2.-Fragment d'una doble nansa vertical. La forma dels dos rotlles és circular.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

3.-Fragment del cos d'un atuell amb una nansa horitzontal adosada i de secció quadrangular. A la paret de l'atuell hi podem trobar restes d'ornamentació pintada.

El color de la pasta i de les superfícies és marron crema.

4.-Fragment del cos d'un atuell amb una nansa de secció quadrangular adosada.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón crema.

5.-Fragment d'una nansa horitzontal de secció circular lleugerament peraltada.

El color de la pasta és marrón rosat i les superfícies resten engalbades.

6.-Fragment de l'espàtlla i l'inici del cos d'un atuell amb una nansa de secció circular i horitzontal amb una estria al mig. Hom pot observar la presència d'una ornamentació a sota de la nansa que consisteix en dues línies verticals que tendeixen a convergir de les quals hi surten unes línies més cirtes en forma de branques. Al centre d'aquest conjunt s'observa una línia vertical ondulada. El color d'aquesta ornamentació pintada és rogenc vinós.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón.

Làmina 9.

1.-Fragment de la part baixa d'un vas amb broc inferior.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón.

2.-Fragment del cos d'un atuell amb una ornamentació pintada consistent en una banda i unes bràctees.

El color de la pasta i de les superfícies és gris i l'ornamentació negra.

3.-Fragment del cos d'un atuell de pasta i superfícies grises amb l'ornamentació pintada a base d'una banda marronosa molt fosca.

4.-Fragment del cos d'un atuell amb bandes horitzontals pintades d'un color marrón molt fosc adquirint un to amoratat i negrós al centre de les bandes.

El color de la pasta i les superfícies és marrón clar.

5.-Fragment del cos d'un atuell amb una ornamentació a base d'aigües i dues bandes a sota. El color de l'ornamentació pintada és marrón vinosa.

El color de la pasta i de les superfícies és marronosa.

6.-Fragment del cos d'un atuell amb la presència d'una banda i un conjunt de semicercles concèntrics pintats. El color de l'ornamentació és d'un marró vinós.

El color de la pasta i de les superfícies és marronós.

7.-Fragment del cos d'un atuell ornamentat a base d'una banda horitzontal de la qual surten dues línies verticals amb esses. L'ornamentació pintada és d'un rogenç.

El color de la pasta i de les superfícies és marró.

8.-Fragment del coll i l'espatlla d'un atuell ornamentat amb dues bandes al centre de les quals si observa la presència de cercles units per una cenefa. El color de la pintura és d'un roig viu.

El color de la pasta i de les superfícies és marronós.

9.-Fragment del cos d'un atuell on s'observa una sèrie de bandes horitzontals, unes franges verticals i uns possibles semicercles concèntrics. L'ornamentació pintada adquireix una coloració marronosa.

El color de la pasta i de les superfícies és marron clar.

Làmina 10.

1.- Fragment del cos d'un atuell ornamentat amb bandes de diverses gruixàries donant lloc a semicercles concèntrics juxtaposats a sota. En la part superior d'aquestes bandes podem veure un grup de línies i a l'altre costat del que en podríem pensar l'arrencada d'una nansa, una retícula de la qual parteix una probable fulla. El color d'aquesta ornamentació és marrón rogenca viva.

El color de la pasta és gris per l'interior i marrón per l'exterior.

2.-Fragment de l'espatlla i l'inici del cos d'un atuell amb la presència de l'arrencada inferior d'una nansa vertical de secció lenticular. La diferenciació entre el coll i l'espatlla es presenta a partir d'una inflexió gairebé còncava convexa. Presenta una ornamentació a base d'una banda de la qual parteixen dues línies verticals amb el desenvolupament al centre d'una sèrie d'esses. El color de l'ornamentació és marrón vinosa.

El color de la pasta i les superfícies és marronosa.

3.-Fragment del cos d'un atuell de parets rectes amb la ornamentació d'una banda amb unes aigües o línies en ziga-zaga juntament amb una retícula. La pintura presenta una coloració vinosa.

El color de la pasta i de les superfícies és marronosa.

4.-Fragment convexat del cos d'un atuell amb la presència d'estries quadrangulars.

La pasta és d'un color marrón beix i es poden observar desgreixants de miques.

5.-Fragment de base de suport pla amb una vorera perimetral apuntada convexa i l'inici de la paret resta per després donar lloc a una inclinació cap a l'exterior.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón.

6.-Fragment de base amb el fons extern còncav i la vorera perimetral arrodonida convexa. S'origina una paret lleugerament oberta. Hom pot observar la presència d'una banda pintada d'un roig vinós.

El color de la pasta és marrón i les superfícies d'un marrón més fosc.

7.-Fragment d'una base amb el fons extern còncav i la vorera perimetral arrodonida convexa que a partir d'una inflexió acanalada dóna lloc a un cos molt obert.

El color de la pasta és d'un marrón ataronjat.

8.-Fragment d'una base amb el fons extern còncav i la presència d'un peu de secció quadrangular. La paret del cos s'obre d'una manera que pot recordar una pàtera.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón beix.

9.-Fragment d'una base amb el fons extern còncav i la vorera perimetral arrodonida convexa donant lloc a una inflexió còncava i a una paret del cos que s'obre molt cap a l'exterior.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón ataronjat.

10.-Fragment d'una base amb el fons extern còncav i la vorera perimetral apuntada convexa que en principi dóna lloc a una paret del cos recte per obrir-se a l'exterior.

El color de la pasta és marronós i el de les superfícies més fosc.

Làmina 11.

1.-Fragment de base amb el fons extern còncav i la vorera perimetral arrodonida convexa. Després d'una concavitat s'alça la paret del vas molt oberta.

El color de la pasta i de les superfícies és marronosa.

2.-Fragment d'una base d'un gran atuell amb el fons extern còncav i la vorera perimetral arrodonida convexa donant lloc a la paret del vas de forma globular.

El color de la pasta és marrón rosat i engalbat per la part exterior.

3.-Fragment d'una base amb el fons extern còncav i una vorera perimetral formant un peu de secció quadrangular. La paret del vas s'obre cap a l'exterior.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón rosat.

4.-Fragment d'una base amb el fons extern còncav i la vorera perimetral arrodonida convexa. L'inici de la paret del vas és lleugerament inclinada cap a l'exterior.

El color de la pasta és marron pronunciant-se en les superfícies.

5.-Fragment d'una base amb un fons extern còncav i una vorera perimetral donant lloc a un peu de secció quadrangular. S'inicia una paret oberta cap a l'exterior.

El color de la pasta és grisosa al centre i marronosa a les superfícies.

6.-Fragment de base d'una probable àmfora de les anomenades de base cònica.

El color de la pasta és marrón rosat igual que el de les superfícies.

7.-Fragment d'una base amb el fons extern còncau i la vorera perimetral en forma de peu arrodonit.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

8.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe abultat cap a l'interior. L'inici del cos se'ns mostra convexat.

El color de la pasta és marrón clar i el vernís vermell de les superfícies.

9.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe i la seva unió amb el cos convexada.

El color de la pasta és marrón ataronjat i superfície de vernís negre amb estries.

10.-Pes de teler de forma quadrangular rectanguloide. Presenta dos orificis en el quart superior. Cal destacar la presència d'una aspa a la superfície superior.

El seu acabat és engalbat.

Materials provinents de la terrera 1.

Làmina 12.

1.-Fragment de mànec de la part superior d'una tapadora de forma subcilíndrica i amb un forat a l'interior. Llavi pla, inclinat cap a l'interior amb les voreres perimetrals apuntades convexes. Coll còncau.

Fractura de color negrós que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants calços i acabat afinat per l'interior i l'exterior.

2.-Fragment de vora d'una tapadora amb el llavi aplanat i les voreres perimetrals arrodonides convexes. Presenta una lleugera inclinació.

Fractura negrosa i marrón que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

3.-Fragment de vora d'una tapadora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. Presenta una lleugera inclinació.

Fractura de color negrós grisenc que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços i acabat molt afinat per l'interior i l'exterior.

4.-Fragment de vora d'una tapadora gairebé plana i lleugerament convexada amb el llavi arrodonit convexe.

Fractura de color grisós que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

5.-Fragment de vora d'una tapadora gairebé plana i lleugerament còncaua amb el llavi arrodonit convexe.

Fractura de color marrón rosada que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

7.-Fragment de vora d'una tapadora gairebé plana i lleugerament còncaua amb el llavi molt poc arrodonit convexe. Hom pot apreciar unes impressions fetes amb el dit a la part externa.

Fractura negrosa que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

8.-Fragment de vora d'una tapadora troncocònica amb el llavi arrodonit convexe i les voreres perimetrals arrodonides convexes. Podem observar la presència d'una ditada seguida d'una acanaladura curvilínia.

Fractura negrosa i marronosa que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

9.-Fragment d'una vora d'una tapadora amb el llavi apuntat convexe. Cal destacar una inflexió còncaua que dona lloc a una convexitat de la tapadora.

Fractura de color negrós a la vora i després més marronosa. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

10.-Fragment d'una tapadora lleugerament còncaua amb una ornamentació vegetal en relleu.

Fractura negrosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i allisat per l'exterior.

11.-Fragment de vora d'una tapadora lleugerament inclinada amb el llavi aplanat i les voreres perimetrals arrodonides convexes.

Fractura de color negrós que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

12.-Fragment d'una vora d'una tapadora lleugerament troncocònica amb el llavi aplanat i les voreres perimetrals arrodonides convexes.

Fractura de color negrós que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

Làmina 13.

1.-Vas troncocònic del qual es conserva tot el perfil i més del 50% de la peça. Les seves parets són rectes inclinades cap a l'exterior i el llavi és arrodonit convex. La base de suport és plana amb una vorera perimetral apuntada convexa.

Fractura negrosa amb desgreixants de quaç. El color de les seves superfícies és grisenc amb alguns tons olivacis. El seu acabat és brunyit per l'interior i l'exterior.

2.-Fragment d'un vas troncocònic de les mateixes característiques que l'anterior, però amb les parets lleugerament còncaues.

3.-Fragment de vas troncocònic de les mateixes característiques que l'anterior. I tantmateix volem recalcar que manté una concavitat en les seves parets.

4.-Fragment de vas de les mateixes característiques que els anteriors. De tota manera volem ressaltar que les seves dimensions són més petites i que en aquest cas la vorera perimetral de la base és una mica arrodonida convexa.

5, 6 i 7.-Aquesta sèrie de vasos de caràcter troncocònic haurem de dir que continuen amb les mateixes característiques que el fragment número 4 i que el color de les seves superfícies és més grisenc.

Làmina 14.

1.-Fragment d'una tassa bitroncocònica amb el llavi lleugerament aplanat i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La seva unió amb el coll és recta inclinada cap a l'exterior i d'aquest arrenca una espatlla també inclinada cap a l'exterior que dóna lloc a una carena pronunciada a partir de la qual s'origina un cos arrodonit convex. Manté una nansa de secció rectangular. Cal destacar les dimensions del gruix de les parets en relació amb les de la peça.

Fractura negrosa i verdosa que es correspon amb el color de les superfícies interior, més grisosa, i l'exterior. El seu acabat és brunyit per l'interior i l'exterior.

2.-Fragment d'un vol del qual no hem pogut localitzar la base. EL llavi és arrodonit convexe i la seva unió amb el com, com aquest, és arrodonida convexe. Cal destacar a títol de decoració la presència de tres mugrons adherits, no repujats, a la vora del llavi.

Fractura de tonalitats negreses i verdoses que es correspon amb les tonalitats olivàcees de la superfície exterior. El seu acabat és brunyit per l'interior i l'exterior.

3.-Vol del qual gairebé conservem la seva totalitat. Vora amb el llavi aplanat i les voreres perimetrals arrodonides convexes. El cos és arrodonit convexe i la base és lleugerament còncava per fora amb una vorera perimetral apuntada convexe. Cal destacar que a nivell ornamental presenta uns mugrons apuntats adherits, no repujats, a la vora del llavi.

Fractura negra que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Manté uns desgreixants caliços. Acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

Làmina 15.

1.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és lleugerament còncava donant lloc a un coll còncav amb la presència d'una sèrie de mamellons verticals a títol de reforç.

La seva fractura és marronosa negra que es correspon amb el color de les superfícies. La superfície interior està brunyida i l'exterior solament afinada. Els desgreixants són caliços i de miques.

2.-Fragment de vora i d'espatlla amb l'inici del cos. El llavi és pla amb la vorera perimetral apuntada convexe. La seva unió amb el coll és recta lleugerament inclinada cap a l'exterior donant lloc a un coll estrangulat i l'inici del cos arrodonit convexe. El coll presenta un mamelló prim i vertical.

Fractura marronosa i negra que es correspon amb el color de les superfícies allisades. Els desgreixants són caliços i de miques.

3.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recta, lleugerament inclinada cap a l'exterior i aquest se'ns presenta còncav amb la presència d'un mugró.

Fractura marronosa i negra que es correspon amb el color de les superfícies afinades. Els desgreixants són caliços i de miques.

4.-Fragment de vora amb el llavi pla i la vorera perimetral exterior apuntada convexe mentre que la interior és arrodonida convexe. La seva unió amb el coll és recta, lleugerament inclinada cap a l'exterior i aquest se'ns presenta estrangulat amb la presència d'un mamelló vertical i prim.

Fractura marronosa i negra que es correspon amb el color de les superfícies. La superfície interior és brunyida i l'exterior afinada. Els desgreixants són caliços i de miques.

5.-Fragment d'una vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recta, lleugerament inclinada cap a l'exterior i aquest se'ns mostra lleugerament estrangulat. L'inici de l'espatlla és

convexat. Presenta un mamelló vertical des de la mateixa vora fins a l'espatlla de caràcter rectangular i prim.

Fractura de color marrón i negrosa que es correspon amb el color de les superfícies. La superfície interior és brunyida i l'exterior allisada. Els desgreizants són caliços i de miques.

6.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe i la unió amb el coll recte, lleugerament inclinada cap a l'exterior. El coll és còncau i l'inici de l'espatlla convexat. Presenta un mamelló vertical al coll.

Fractura marronosa i negrosa que es correspon amb el color de les superfícies. La superfície interior és brunyida i l'exterior allisada. Els desgreizants són caliços i de miques.

Làmina 16.

1.-Fragment d'un vaset del qual tenim menys del 50% de la peça. Cal desdtacar el seu perfil del qual ens manaca la base. Presenta un llavi pla amb les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recte inclinada cap a l'exterior. Aquest se'ns mostra vertical i a partir d'una inflexió dóna lloc a un cos globular de caràcter arrodonit convexe. Hi ha les restes de l'arrencada d'una nansa.

Fractura força homogènia de color marrón fort que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreizants caliços i micacis. Acabat brunyit.

2.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la seva unió amb el coll recte, inclinada cap a l'exterior. El coll és còncau i dóna lloc a una espatlla convexada.

Fractura de color marrón rogenç i negre amb el color de les superfícies interna i externa de color marrón. Acabat molt brunyit.

3.-Fragment d'una vora i part del cos d'un atuell amb el llavi pla i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La seva unió amb el coll és recte, inclinada cap a l'exterior i aquest se'ns mostra còncau. Podem apreciar la presència d'una carena formada per una espatlla còncaua i el cos convexat.

Fractura de color grisós que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Acabat brunyit i desgreizants caliços.

4.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll i aquest se'ns mostra còncaua.

Fractura marronosa i rogenca, negrosa i marronosa i rogenca que es correspòn amb el color de les superfícies. L'acabat és brunyit.

Làmina 17.

1.-Vas del qual conservem més del 50% de la peça i que presenta el perfil complert. El llavi és pla oblic cap a l'interior i la seva unió amb el coll és lleugerament inclinada. Aquest se'ns mostra pronunciadament còncau donant lloc a un cos convexat de caràcter globular fins a la base. La base és còncaua per l'exterior amb una vorera perimetral arrodonida convexa.

Fractura totalment negrosa que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants caliços i micacis molt groixuts que contrasten amb la qualitat de la pasta. L'acabat és brunyit per l'interior i l'exterior.

2.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav.

Fractura marronosa, negra i marronosa amb desgreixants caliços. La superfície és afinada i no presenta cap element que ens faci pensar que hagi estat brunyida.

3.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La seva unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra lleugerament còncav donant lloc a un cos lleugerament globular. Cal destacar una ornamentació a base d'incisions suaus de dreta a esquerra.

Fractura rogenca, força homogènia i desgreixants de miques. Mentre que la superfície interior fou brunyida, l'exterior solament està afinada.

4.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La unió amb el coll és lleugerament còncava i aquest se'ns mostra còncav. Podem apreciar la presència d'un cordó adherit i de secció trapezoidal amb impressions de ditades amb el senyal de l'ungla..

Fractura negrosa i marronosa amb superfícies molt fosques i molt mal acabat.

Làmina 18.

1.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La seva unió amb el coll és recta, inclinada cap a l'exterior i aquest se'ns mostra còncav amb la presència d'un cordó adherit de secció triangular amb digitacions.

La seva fractura és fosca i presenta un acabat molt irregular amb un color de les superfícies marrón molt pàlid.

2.-Perfils de vores d'aquest tipus de gerres que mantenen les mateixes característiques. Cal destacar les decoracions de cordons adherits al coll amb digitacions.

3.-Fragment de vora d'una gran gerra exvasada amb el llavi pla i les voreres perimetrals arrodonides convexes. El coll és còncav i no presenta cap ornamentació.

Fractura marrón i negra que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants caliços i de quarç. L'acabat és brunyit per l'interior i l'exterior.

4.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. El coll és còncav i podem apreciar la presència d'un cordó adherit de secció trapezoidal amb incisions verticals fetes amb instrument.

Fractura gris-negre-gris amb desgreixants de mica. Acabat molt ben afinat amb un color de les superfícies grisenc.

5.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i una unió amb el coll còncava molt suau que dóna lloc a un cos lleugerament convexit. Manté un agafador en forma d'U invertida resultat de l'aplicació de la pasta.

Fractura gris negrosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior de la peça. L'acabat és molt afinat.

Làmina 19.

1.-Fragment de vora amb el llavi bisellat. La seva unió amb el coll és convexada.

Fractura negrosa amb desgreixants de mica. El seu acabat és a la barbotina amb un color marronós.

2.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i evertit cap a l'exterior. La seva unió amb el coll és totalment còncava i aquí ens trobem amb un cordó amb impresions digitals.

Fractura marrón-negre i marrón amb uns desgreixants micacis i l'acabat és brunyit per l'interior i afinat per l'exterior amb un color de la superfície exterior marrón crema tacat de color negre.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i evertit cap a l'exterior. La seva unió amb el coll és totalment còncava i presenta un cordó amb digitacions.

Fractura marronosa i negrosa amb uns desgreixants micacis. Les superfícies marronoses resten tacades de color negre. Acabat brunyit per l'interior i molt afinat per l'exterior.

4.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe. La seva unió amb el coll és recte, inclinada lleugerament cap a l'exterior i aquest se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla que s'obre convexada i un cos globular. Cordó adherit amb impresions digitals.

Fractura negrosa a la vora i marronosa més avall que dóna lloc al color de la superfície interna més aviat beix. Desgreixants calços. Acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

5.-Fragment de vora amb el llavi aplanat i les voreres perimetrals apuntades convexes. Unió amb el coll còncava i inici d'un cos globular. Presenta un cordó adherit amb impresions digitals.

Fractura negrosa al centre i marrón beix pels costats que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

6.-Fragment de vora amb el llavi aplanat i la vorera perimetral interior apuntada convexa i l'exterior arrodonida convexe. La unió amb el coll és recte, inclinada cap a l'exterior i aquest se'ns mostra còncav. L'inici del cos és globular. Presenta un cordó adherit amb impresions digitals.

Fractura de color negrosa que es correspon amb el color negre de la superfície interior, l'exterior és marrón crema. Desgreixants calços i de quarcites i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

Làmina 20.

1.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe. La unió amb el coll és recte, lleugerament inclinada cap a l'exterior. Coll còncav. Podem observar la presència d'un cordó amb impresions digitals impròptes de l'ungla.

Fractura negrosa aprop de la vora però més abaix és marrón beix que es correspòn amb el color de les superfícies. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

2.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i voreres perimetrals arrodonides convexes. El coll és lleugerament còncav i s'aprecia un cordó amb impresions digitals.

Fractura negrosa al centre i marrón als costats que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços. Acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament evertit cap a l'interior. La unió amb el coll és recte. Coll còncav amb un cordó amb impresions digitals.

Fractura marronosa clara que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

4.-Fragment de vora amb el llavi pla, inclinat cap a l'interior de tal manera que semblaria bisellat. Unió amb el coll recta i aquest se'ns mostra còncav. L'inici del cos podria ser globular.

Fractura de color marrón rosat que deixa un marrón beix a les superfícies. Desgreixants de mica i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

Làmina 21.

1.-Fragment de vora amb el llavi pla inclinat cap a l'exterior i les voreres perimetrals apuntades convexes. La unió amb el coll és còncava i en aquest s'aprecia un cordó adherit amb impresions fetes amb instrument de dreta a esquerra.

Fractura gris negrosa i al centre marronosa granat. El color de les superfícies és grisós. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

2.-Fragment de vora amb el llavi pla, lleugerament inclinat cap a l'exterior amb les voreres perimetrals apuntades convexes. La unió amb el coll és molt suaument còncava i l'inici del cos gairebé subcilíndric. S'ha de destacar la presència d'un cordó adherit amb impresions fetes amb instrument de dreta a esquerra.

Fractura negrosa que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

3.-Fragment de vora amb el llavi aplanat i la vorera perimetral interior apuntada convexa i l'exterior arrodonida convexa. La unió amb el coll presenta una suau concavitat per a no dir que ni aquest es pronuncia. Hom pot observar la

presència d'un cordó amb impresions fetes amb instrument de dreta a esquerra.

Fractura negra a la vora i més avall marronosa que es correspon amb la superfície interior, l'exterior és negra. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

Làmina 22.

1.-Fragment de vora amb el llavi pla i la vorera perimetral externa abultada i la interna apuntada convexa. La unió amb el coll és còncaua i ho pot apreciar la presència d'un cordó adherit amb impresions verticals fetes amb instrument.

Pasta de color marrón beix que es correspon amb la superfície interior mentre que la part de la vora de la superfície exterior és enfosquida. Acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

2.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recte i el coll se'ns mostra còncau. Presenta un cordó adherit amb impresions de dreta a esquerra fetes amb instrument.

Fractura marrón que es correspon amb la superfície interior. La vora de la part exterior és més enfosquida. Desgreixants calços. Acabat brunyit per l'interior u afinat per l'exterior.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexa i la vorera perimetral interior apuntada convexa. La seva unió amb el coll és recta, inclinada cap a l'exterior. El coll és còncau i l'inici de l'espalla oberta cap a l'exterior. Hom pot apreciar la presència d'un cordó amb impresions fetes amb instrument de dreta a esquerra.

Fractura negra que es correspon amb el negre de la superfície exterior i marrón beix de la superfície interior. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'exterior i afinat per l'interior.

4.-Fragment de vora amb el llavi aplanat i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recte i aquest se'ns mostra còncau. L'inici del cos pot presentar un cossi subcilíndric. Podem observar un cordó adherit amb incisions fetes amb instrument de dreta a esquerra.

Fractura negra i marrón beix que es correspon amb el color de la superfície interior mentre que l'exterior és negra. Desgreixants calços i acabat afinat per l'interior i l'exterior.

5.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexa, lleugerament aplanat i les voreres perimetrals arrodonides convexes. Coll còncau on podem apreciar un cordó de secció circular amb impresions fetes amb instrument.

Fractura negra que es correspon amb el gris de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços. Acabat afinat per l'interior i l'exterior.

6.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexa i coll còncau l'inici del cos és globular de tendència subcilíndric. Hom pot apreciar la presència d'un cordó amb impresions inclinades de dreta a esquerra fetes amb instrument.

Fractura marronosa ocre que es correspòn amb el color de les superfícies. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

7.-Gerreta de la qual conservem tot el perfil i més del 50% de la peça.

Vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La seva unió amb el coll és recte, lleugerament inclinada cap a l'exterior i coll lleugerament còncau on s'hi observa un cordó adherit amb impresions inclinades fetes amb instrument. Cos de caràcter subcilíndric. La base és amb peu i presenta un exterior còncau amb un peu de suport vagament trapezoidal.

Cocció reduïda amb una fractura negrosa marronosa que es correspòn amb el color de les superfícies. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

Làmina 23.

1.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recte, inclinada cap a l'exterior i un coll lleugerament còncau on hi trobem un cordó adherit amb impresions digitals. El cos és lleugerament convexat i de caràcter subcilíndric.

Fractura de color negrós que es correspòn amb el de les superfícies interior i exterior i amb uns desgreixants caliços. L'acabat és afinat.

2.-Fragment de vora convexada amb el llavi com si hagués estat bisellat amb una protuberància a la vorera perimetral interior.

Fractura negra i marronosa que es correspòn amb el color de la superfície interior rosada i l'exterior marronosa beix. Desgreixants caliços i de quarcites. L'acabat és afinat per l'exterior i com si hagués estat brunyit per l'interior.

3.-Fragment de vora convexada amb un llavi com si hagués estat bisellat.

Fractura marronosa que es correspòn amb el color de les superfícies i desgreixants de miques. Acabat brunyit.

4.-Fragment de vora amb el llavi pla, lleugerament inclinat cap a l'exterior i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recte per l'exterior i còncau per l'interior pronunciant una carena a la part interior del coll. El cos s'insinua lleugerament convexat subcilíndric.

Fractura negrosa marronosa que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i micacis i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

5.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és lleugerament convexada i el coll és còncau molt suaument donant lloc a un cos globular subcilíndric.

Fractura negrosa i superfícies de color marrón rogenc. Desgreixants caliços i acabat afinat per l'exterior i brunyit per l'interior.

6.-Fragment de vora amb el llavi pla, com si hagués estat bisellat amb protuberàncies a les voreres perimetrals. Unió amb el coll lleugerament còncau.

Fractura marronosa rosada que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior

7.- Fragment de vora i part del cos amb la presència d'una nansa acintada vertical i de secció rectangular. La vora té un llavi pla i les voreres perimetrals són apuntades convexes. La unió de la vora amb el cos és recte i aquest sembla com s'insinués subcilíndric.

Fractura negrosa que es correspon amb el negrós gris de les superfícies. Desgreixants caliços i de quarcites. Acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

8.- Fragment de vora amb el llavi pla, lleugerament inclinat cap a l'exterior i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La seva unió amb el coll és recta, inclinada cap a l'exterior i aquest se'ns mostra còncau.

Fractura marronosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

9.- Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i les voreres perimetrals també arrodonides convexes. La seva unió amb el coll és còncaua.

Fractura negrosa i marronosa que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

10.- Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament inclinat cap a l'interior. La seva unió amb el coll és recte, també lleugerament inclinada cap a l'interior. Hom pot observar a la zona de la vora un mugró cònic amb la punta roma.

Fractura negra amb un color de les superfícies marrón molt fosc. Desgreixants caliços i acabat afinat per l'exterior i brunyit per l'interior.

11.- Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe. La seva unió amb el coll és recte. Hom pot observar molt aprop de la vora un mugró.

Fractura negrosa que es correspon amb el color de la superfície externa i la interna és d'un color marronós beix. Desgreixants caliços i acabat afinat per l'exterior i brunyit per l'interior.

Làmina 24.

1.- Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament inclinat cap a l'interior. La unió amb el cos és convexada.

Fractura negrosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior de caràcter grisós. Desgreixants caliços i acabat brunyit.

2.- Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recte i aquest se'ns mostra còncau i l'inici de l'espatlla lleugerament obert cap a l'exterior.

Fractura negrosa que es correspon amb el color de la superfície interior i la superfície exterior és marronosa. Desgreixants caliços i de miques. Acabat molt brunyit per l'interior i l'exterior.

3.- Fragment de coll còncau amb la presència d'un cordó adherit amb digitacions.

Fractura de color negre al centre i marronosa als costats que es correspon amb el color de la superfície interior i també exterior. Desgreixants caliços i acabat afinat per l'exterior i brunyit per l'interior.

4.-Fragment del coll lleugerament còncau i l'inici de l'espatlla. Manté la presència d'un cordó adherit i impresions fetes amb un instrument de dreta a esquerra.

Fractura de color marrón beix que es correspon amb el color de la superfície interior. La superfície exterior és negrosa. Desgreixants caliços i de miques. Acabat afinat per l'interior i l'exterior.

5.-Fragment de coll còncau i l'espatlla lleugerament convexada amb un cordó adherit amb impresions.

Fractura marrón que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'exterior i afinat per l'interior.

6.-Fragment d'un coll còncau i una espatlla que inicia un cos convexat amb una suau protuberància amb incisions fetes amb instrument.

Fractura de color negrós que es correspon amb el color nenegre i grisós de la superfície interna i externa. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

7.-Fragment de coll còncau amb incisions inclinades fetes amb instrument.

Fractura negrosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i acabat afinat per l'exterior i brunyit per l'interior.

8.-Fragment de coll amb un cordó adherit amb impresions digitals.

Fractura marronosa clara que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i acabat afinat per l'interior i l'exterior.

9.-Fragment del coll amb un cordó adherit amb impresions digitals.

Fractura de color marrón rosat que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants caliços i de miques i acabat afinat per l'exterior i brunyit per l'interior.

10.-Fragment del coll còncau i l'inici del cos amb la presència d'un botó.

Fractura negrosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i acabat afinat per l'exterior i brunyit per l'interior.

11.-Fragment del cos d'un atuell amb la presència d'un mugró.

Fractura de color negrós marronós igual que el color de la superfície interior. Desgreixants caliços i acabat afinat per l'exterior i brunyit per l'interior.

Làmina 25.

1.-Fragment de coll còncau, l'espatlla i el cos carenat.

Fractura negrosa que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

2.-Fragment del coll còncav, la carena còncava convexe i l'inici del cos convexat d'una gran gerra.

Fractura marronosa i negrosa que es correspòn amb el color de les superfícies. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

3.-Fragment del coll còncav, la carena còncava-convexe i l'inici del cos molt convexat d'una gerreta de petites dimensions.

Fractura marronosa i negrosa que es correspòn amb el color de les superfícies. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

4.-Fragment de coll i carena de les mateixes característiques descrites en el número 2 d'aquesta làmina.

5.-Fragment de l'espatlla i l'inici del cos amb una inflexió.

Fractura rogenca, tirant a marrón i superfícies acabades a la barbotina de color gris.

6.-Fragment del cos amb una carena apuntada convexe d'una gran gerra.

Fractura negrosa molt homogènia amb un acabat a la barbotina marrón per l'exterior.

Làmina 26.

1.-Fragment de base i una part important del cos inferior troncocònic invertit i una carena arrodonida convexe. La base és lleugerament còncava per l'exterior i la vorera perimetral és arrodonida convexe.

Fractura negrosa al centre i marronosa grisenca a les superfícies. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

2.-Fragment del cos i la base d'un atuell globular. La base és còncava per l'exterior amb una vorera perimetral arrodonida convexe. Presenta l'inici d'una nansa vertical de secció quadrangular.

Fractura negrosa i als costats marronosa. Desgreixants caliços i acabat brunyit i espatulat per l'interior i brunyit per l'exterior.

3.-Fragment de base amb el fons exterior còncav i l'interior convexat. La vorera perimetral de suport és arrodonida convexe i dóna lloc a una paret convexada que podria donar lloc a un atuell globular.

Fractura grisossa que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Manté uns desgreixants caliços i el seu acabat és brunyit per l'exterior i afinat per l'interior.

4.-Fragment de base amb el fons extern còncav i el fons intern convexat i pronunciant un peu de suport de caràcter quadrangular. Presenta una vorera perimetral exterior apuntada convexe que dóna lloc a una paret inclinada cap a l'exterior.

Fractura negrosa que es correspòn amb el grisós de la superfície exterior i el marronós fosc de la interior. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

5.-Fragment de base lleugerament còncava per l'exterior i lleugerament convexada per l'interior amb una vorera perimetral de suport arrodonida convexa que dóna lloc a una paret inclinada cap a l'exterior.

Fractura negrosa i grisosa que es correspon amb el color de la superfície interna i externa. Desgreixants calços. Acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

6.-Fragment de base lleugerament còncava per l'exterior i amb una perforació al centre. La vorera perimetral és apuntada convexa i dóna lloc a una paret inclinada cap a l'exterior.

Fractura marrón rogenca que dóna un color rosat a la superfície interna i un color marrón vermellós a l'externa. Desgreixants de miques i acabat afinat per l'interior i l'exterior.

7.-Fragment de base còncava per l'exterior amb el suport lleugerament aplanat i una vorera perimetral arrodonida convexa. L'inici de la paret és inclinat cap a l'exterior.

Fractura negrosa que es correspon amb el negre de les superfícies. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'exterior i afinat per l'interior.

Làmina 27.

1.-Fragment de base amb el fons extern lleugerament còncav i la vorera perimetral apuntada convexa que dóna lloc a una paret recte, inclinada cap a l'exterior.

Fractura negrosa i marronosa grisosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

2.-Fragment de base amb el fons exterior pla. La vorera perimetral és apuntada convexa i l'inici de la paret lleugerament còncav.

Fractura negra i marronosa que es correspon amb el marrón de les superfícies exterior i interior. Desgreixants calços i acabat afinat per l'exterior i l'interior.

3.-Fragment de base amb el fons exterior pla i la vorera perimetral apuntada convexa que dóna lloc a una paret lleugerament convexada.

Fractura negrosa que es correspon amb el gris de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços i superfícies afinades.

4.-Fragment de base amb el suport còncav i la vorera perimetral apuntada convexa. L'inici de la paret irregular de pasta s'alça lleugerament còncava.

Fractura marronosa i negrosa que es correspon amb el marrón grisos de les superfícies. Desgreixants calços i acabat allisat per l'exterior i l'interior.

5.-Fragment de base amb el suport extern pla i la vorera perimetral apuntada convexa i l'inici de la paret convexat.

Fractura marrón-rogenca que es correspon amb les superfícies interna i externa. Desgreixants calços i de miques. Acabat afinat per l'exterior i brunyit per l'interior.

6.-Fragment de base amb el fons extern pla i la vorera perimetral apuntada convexa. La paret s'inclina cap a l'exterior convexada.

Fractura negra i marrón grisós que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

Làmina 28.

1.-Fragment del mànec superior d'una tapadora en forma de T amb la superfície superior còncava i els llavis plan amb les voreres perimetrals apuntades convexes. Tronc buit.

2.-Fragment de mànec superior d'una tapadora en forma de T amb la superfície superior còncava i els llavis plans amb les voreres perimetrals apuntades convexes. Tronc ample i buit.

3.-Fragment de vora d'una tapadora. El llavi és pla amb la vorera perimetral interior pronunciadament apuntada convexa i l'exterior arrodonida convexa. Presenta una ornamentació d'aigües en direcció a la vora d'un roig granat.

Pasta i superfícies marrón rogenc.

4.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexa i la vorera perimetral en forma de cap d'ànade. Coll còncav i inici de l'espatlla com donant lloc a un cos globular.

Pasta marrón ataronjada.

5.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexa i la vorera perimetral en forma de cap d'ànade. Coll còncav i inici de l'espatlla plana, inclinada cap a l'exterior.

Pasta i superfícies marrón clar.

6.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexa, lleugerament evertit i la vorera perimetral en forma evolucionada de les antigues formes de cap d'ànade. Cal assenyalar entre els ulls i el bec una banda pintada de color rogenc.

Pasta i superfícies de color marrón rosat.

7.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexa i la vorera perimetral recordant les antigues formes de cap d'ànade. Coll còncav que dona lloc a una espatlla convexada.

Color de la pasta marrón.

8.-Fragment de vora amb el llavi pla vertit cap a l'interior i la vorera perimetral recordant les antigues vores en forma de cap d'ànade.

Pasta de color marrón beix.

9.-Fragment de vora amb el llavi pla, inclinat cap a l'interior i la vorera perimetral en forma de les antigues vores de cap d'ànade. Coll còncav i inici de l'espatlla gairebé plana.

Color de la pasta i les superfícies granatós.

10.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament aplanat i la vorera perimetral té la tendència de les antigues vores en forma de cap d'ànade sense que es pronunciïn ni els ulls ni el bec.

Color de la pasta i de les superfícies marrón clar.

11.-Fragment de la vora i part important del cos d'un atuell amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral com una evolució de les antigues formes amb cap d'ànade. Coll petit còncav, espatlla oberta, gairebé plana i una inflexió que dona lloc a un cos obert de tendència oval.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

12.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral com una evolució de les antigues formes de cap d'ànade. Presenta un coll còncav, una espatlla gairebé plana i després d'una inflexió un cos obert.

Pasta i superfícies marrons.

13.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral que és una evolució de les antigues formes de cap d'ànade. Coll còncav.

Pasta i superfícies marrón rosat.

Làmina 29.

1.-Fragment de vora amb espatlla i inici del cos i en aquest lloc l'inici d'una nansa vertical doble. El llavi és arrodonit convexe i la vorera perimetral solcada, recordant les llunyanes formes de cap d'ànade. Coll còncav i poc desenvolupat. L'espalla és convexada donant lloc a un cos lleugerament obert.

Color de la pasta marrón rogenca i gual que les superfícies.

2.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral com una evolució de les antigues formes amb cap d'ànade. Coll còncav.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral solcada i esdevenint una gran evolució del que havien estat les voreres en forma de cap d'ànade.

Color de la pasta marronosa que esdevé més beix per l'exterior i més rogenca per l'interior.

4.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral solcada que ens recorda les antigues vores en forma de cap d'ànade però molt més aplanada. Espatlla plana, sense deixar entreveure un coll i després d'una inflexió podem veure un inici de cos de tendència globular.

Color de la pasta i de les superfícies marrón clar.

5.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral solcada i com una llunyana evolució de les antigues formes de vora de cap d'ànade. Coll molt petit còncav apuntat i inici d'un cos globular.

Pasta i superfícies marrón beix molt suau.

6.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral solcada i que és una gran evolució de les formes de cap d'ànade. Insinua un suau coll còncav per donar lloc a un cos convexat.

Color de la pasta marrón clar.

7.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament aplanat i vertit cap a l'interior i la vorera perimetral solcada que ens recorda les molt llunyanes voreres perimetrals en forma de cap d'ànade. Es pronuncia un lleuger coll còncav que dóna lloc a un cos obert.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

8.-Fragment de vora amb el llavi aplanat i la vorera perimetral solcada que esdevé una llunyana evolució de les antigues formes de cap d'ànade. S'insinua un lleuger coll i una espatlla que després d'una inflexió arrodonida convexe dóna lloc a un cos obert.

Color de la pasta gris i superfície exterior marronosa molt fosca.

9.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral com una evolució molt llunyana de les antigues formes de cap d'ànade. Coll còncav i inici de l'espatlla convexat donant lloc a un cos obert i globular.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

10.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral solcada formant dos grans lòbuls. Coll apuntat convexe.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rogenc.

11.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe, amb una inflexió interior que dóna lloc al cos. La vorera perimetral és plana i està totalment evertida. Coll còncav i inici d'una espatlla.

Color de la pasta i de les superfícies marrón crema.

12.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral plana. El coll és còncav i l'espatlla s'inicia recte oberta cap a l'exterior.

Color marrón rosat.

13.-Fragment de vora amb el llavi apuntat convexe que esdevé una inflexió entre una vorera perimetral que ens recorda una ala i l'inici d'un cos recte inclinat cap a l'interior.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

14.-Fragment de vora amb el llavi apuntat convexe i la vorera perimetral plana, inclinada cap a l'exterior. Cal assenyalar un coll còncav apuntat.

Color de la pasta i de les superfícies marrón ataronjat.

15.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral plana. Coll còncav.

Color de la pasta marrón rosat i s'aprecien uns desgriexants caliços.

Làmina 30.

1.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral plana i curvada convexe. Coll pla, inclinat cap a l'interior amb dues inflexions apuntades còncaves que el delimiten.

Pasta i superfícies marrón ataronjat.

2.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral plana, inclinada cap a l'exterior amb un bec arrodonit convexe, lleugerament aplanat. Coll restè, inclinat cap a l'interior i delimitat per dues inflexions apuntades còncaves.

Color de la pasta i de les superfícies marrón clar.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i superfície de la vorera perimetral plana. Coll còncau.

Pasta i superfícies marrón.

4.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la superfície superior de la vorera perimetral plana. La seva unió amb el coll és còncava i aquest també se'ns mostra còncau.

Pasta marronosa i molt més clara per l'exterior i més rosada per l'interior.

5.-Fragment de vora amb la vorera perimetral superior plana i lleugerament inclinada cap a l'interior. Coll recte, inclinat cap a l'interior. L'inici del cos és recta lleugerament inclinada cap a l'exterior.

6.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la part superior de la vorera perimetral plana. Coll còncau. L'inici de l'espatlla és convexat.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón rosat.

7.-Fragment d'una vora amb el llavi aplanat i la part superior de la vorera perimetral plana. La secció de la vora presenta un caràcter quadrangular insinuant un lleuger coll còncau i un inici de l'espatlla convexat.

Color de la pasta i les superfícies Marrón rosat.

8.-Fragment de vora amb el llavi apuntat convexe i les voreres perimetrals arrodonides convexes donant lloc a un lleuger coll còncau i l'inici de l'espatlla convexat.

El color de la pasta i de les superfícies marrón.

9.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior inclinada cap a l'interior. Espatlla convexada.

Pasta marrón granatosa i superfícies grisenques per l'acció del foc.

10.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral solcada. S'observa un coll còncau i l'inici de l'espatlla convexat.

Pasta i superfícies marrón beix.

11.-Fragment de vora amb una vorera perimetral superior solcada i a partir d'un ampli i lleuger coll una espatlla oberta que a partir d'una inflexió dóna lloc a un cos obert cap a l'exterior.

Pasta i superfícies marrón rosat.

12.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i les voreres perimetrals també arrodonides convexes. La superfície superior presenta una angulositat a partir de la qual tenim un lleuger coll. Aquest dóna lloc a una espatlla gairebé plana i a partir d'una inflexió un cos obert cap a l'exterior.

Color de la pasta i de les superfícies marrón beix.

13.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i amb les voreres perimetrals totalment arrodonides convexes. S'insinua un lleuger coll còncau i una espatlla gairebé plana que després d'una inflexió carenada dóna lloc a un cos obert.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

14.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i una vorera perimetral superior plana que dóna lloc a una protuberància arrodonida convexe. Un coll còncau origina una espatlla gairebé recta oberta cap a l'exterior.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat suau.

15.-Fragment de vora plana amb un llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral exterior en forma de cresta arrodonida convexe que dóna lloc a un coll còncau. Cal assenyalar un solc en la part superior plana de la vora.

Color marrón rosat.

16.-Fragment de vora plana amb el llavi arrodonit convexe pronunciant una cresta arrodonida convexe que dóna lloc a un coll còncau apuntat. L'inici de la paret deñ cos és convexat.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

17.-Fragment de vora plana amb el llavi arrodonit convexe pronunciant una cresta de secció angular que dóna lloc a un coll còncau.

Pasta i superfícies marróns.

Làmina 31.

1.-Fragment de vora plana amb el llavi arrodonit convexe i pronunciant una cresta de secció angular que dóna lloc a un coll còncau. Inici de la paret del cos oberta cap a l'exterior.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

2.-Fragment de vora plana amb el llavi arrodonit convexe i pronunciant una cresta de secció angular que dóna lloc a un coll còncau. Inici de la paret del cos obert cap a l'exterior donant lloc a un probable atuell globular.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral superior arrodonida convexe, lleugerament aplanada. Inici del cos recte i prim.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

4.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral exterior i a l'hora superior també arrodonida convexe, lleugerament aplanada. La part exterior de la vorera és convexada i dona lloc a un coll recte.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

5.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral arrodonida convexe però aplanada. Coll còncav, lleugerament apuntat.

Color de la pasta i de les superfícies marrón beix.

6.-Fragment de vora amb el llavi aplanat i amb la vorera perimetral superior també aplanada. La unió amb el coll és recte lleugerament inclinada cap a l'interior amb un coll còncav.

Pasta marrón rosada i superfície exterior engalbada.

7.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral plana, lleugerament inclinada cap a l'exterior. Coll còncav i inici de la paret del cos oberta cap a l'exterior. La paret té un gruix considerable.

Color de la fractura marrón rosada i les superfícies resten engalbadas d'un gris plom.

8.-Fragment d'una vora amb el llavi exvasat, arrodonit convexe. El coll és còncav i a partir d'una inflexió carenada el cos és convexat cap a l'interior. Presenta una ornamentació pintada a base d'una banda molt ampla a la part interior de la vora i dues bandes primes, una al llavi i una altra aprop de la carena. El color de les bandes és d'un marrón rogenc. Cal destacar una perforació aprop del llavi.

Color de la pasta i de les superfícies marrón clar.

9.-Fragment d'una vora exvasada amb el llavi arrodonit convexe. Coll còncav i a partir d'una convexitat cap a l'interior es desenvolupa un cos.

Color de la pasta marrón beix amb taques ocre a la superfície.

10.-Fragment de vora lleugerament exvasada amb el llavi arrodonit convexe i el coll còncav. A partir d'una lleugera carena es desenvolupa el cos convexat cap a l'interior. Podem observar la presència d'unes bandes pintades horitzontals a la part superior del fragment i a partir de la segona banda un conjunt de semicercles concèntrics. El color de l'ornamentació pintada és marrón rogenc.

Color de la pasta i de les superfícies marrón clar.

11.-Fragment de vora vertida cap a l'interior amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament aplanat i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La seva unió amb el cos i aquest és convexat.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

12.-Fragment de vora vertida cap a l'interior amb el llavi arrodonit convexe i la seva unió amb el cos totalment convexada.

Color de la pasta i de les superfícies marrón beix.

Làmina 32.

1.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i les voreres perimetrals apuntades convexes.El llavi està suaument vertit cap a l'interior. Unió amb el cos i aquest convexat cap a l'interior.

Color de la pasta i de les superfícies marrón cuir.

2.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i suaument vertit cap a l'interior. Unió amb el cos i aquest convexat cap a l'interior.

Color de la pasta i les superfícies marrón rosat.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i suaument vertit cap a l'interior. Unió amb el cos convexada i aquest se'ns mostra recte inclinat cap a l'interior.

Color de la pasta i les superfícies marrón cuir.

4.-Fragment del cos d'un atuell del qual es conserva una part de l'espàtlla i del cos recte amb una nansa vertical de secció ovalada, lleugerament aplanada pel llom.

Color de la pasta i de les superfícies marrón cuir.

5.-Fragment del cos d'un atuell amb una nansa vertical de secció circular amb un aplanament lleugerament acanalat al llom.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat intens.

6.-Fragment d'una nansa vertical lleugerament acanalada al llom.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

7.-Fragment del cos d'un atuell amb restes de l'espàtlla i la presència d'una nansa vertical doble de seccions circulars i lleugerament solcada en el punt de la seva unió.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

8.-Fragment del cos d'un atuell amb l'espàtlla i la presència d'una nansa vertical de secció circular, lleugerament atxatada.

Color de la pasta i superfícies marrón rosat.

Làmina 33.

1.-Fragment del cos convexat d'un atuell amb la presència d'una doble nansa vertical de seccions circulars. Cal senyalar la presència d'una impressió estampada en la part superior a sobre de la nansa. L'estampat es de forma oval i amb un enreixat en relleu format per una línia vertical creuada per dues paral.leles. Aquesta impressió resta inclinada.

Color de la pasta marrón, més rosada per l'interior i més grisenc per l'exterior degut a l'acció del foc.

2.-Fragment de nansa vertical de secció circular però trilobulada al llom degut a unes impressions amb instrument en cru.

Color de la pasta marrón rosat.

3.-Fragment de nansa horitzontal de secció circular i amb una espiral a títol ornamental en la part superior.

Color de la pasta marrón clar.

4.-Fragment del cos d'un atuell amb una nansa horitzontal adherida de secció triangular.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

Làmina 34.

1.-Fragment lleugerament convexat del cos d'un atuell on podem apreciar les restes de tres signes incisos de l'escriptura ibèrica que probablement deuriem continuar en la resta de l'atuell.

Pasta marrón rosada i superfície exterior engalbada de blanc.

2.-Fragment convexat del cos d'un atuell amb la presència d'una sèrie de bandes pintades de color marronós rogenc.

Color de la pasta marrón rosat.

3.-Fragment de l'espatlla d'un atuell de forma recta i oberta cap a l'exterior amb una sèrie de bandes horitzontals pintades. El color de l'ornamentació és marronós rogenc.

Color de la pasta marrón rosat que es correspon amb l'interior. L'exterior és molt més blanquinós.

4.-Fragment recte del cos d'un atuell amb restes d'una ornamentació pintada a base d'una bràctea i semicercles concèntrics a la part superior i després d'una banda una sèrie de semicercles concèntrics que pengen. L'ornamentació pintada és d'un marrón vinós.

El color de la pasta és marrón cuir.

5.-Fragment recte d'un atuell amb una sèrie de bandes a la part inferior a sobre de les quals hi podem observar un conjunt de semicercles concèntrics i un altre conjunt d'aigües verticals. El color de l'ornamentació és de color marrón vinós.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

Làmina 35.

1.-Fragment de la part baixa d'un vas amb la presència d'un broc amb canaleta.

Color de la pasta i superfícies marrón.

2.-Fragment d'un broc amb canaleta d'un gran vas amb orifici inferior.

Color de la pasta i superfícies marrón ataronjat.

3.-Fragment d'un broc amb canaleta pertanyent a un gran vas amb orifici inferior.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón rosat.

4.-Fitxa discoidal pertanyent a un fragment de ceràmica de color marrón beix.

5.-Fitxa discoidal pertanyent a un fragment de ceràmica de pasta marrón, més marronosa per l'exterior i més rosada per l'interior.

6.-Fitxa discoidal pertanyent a un fragment de ceràmica de color més marrón rosada per l'exterior i més beix per l'interior.

7.-Fragment d'una base d'una gerreta amb peu i suport evertit amb la vorera perimetral arrodonida convexa i marcant una inflexió còncaua que dóna lloc a l'inici d'un cos convexat.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón cuir.

8.-Fragment d'una base amb peu i fons extern còncau però al centre convexat. El peu és apuntat convexe i la vorera perimetral exterior recte que dóna lloc, després d'una inflexió còncaua a una paret lleugerament convexada.

El color de la pasta i les superfícies és marrón crema.

9.-Fragment de base amb el fons extern còncau i la vorera perimetral de suport arrodonida convexe que dóna lloc a una paret còncaua en principi.

El color de la pasta és marrón ataronjada amb taques ocres a la superfície.

10.-Fragment de base amb el fons extern còncau i un peu diferenciat arrodonit convexe. Aquesta diferenciació ens ve marcada per una concavitat avans de l'inici de la paret recta, inclinada cap a l'exterior.

El color de la pasta és marronosa amb taques ocres a la superfície.

Làmina 36.

1.- Dos fragments de la part inferior de dues àmfores amb pivots força pronunciats arrodonits convexas i lleugerament còncaus pels costats.

Pasta marrón rogenca i superfícies engalbades de color blanc.

2.-Fusaiola cilíndrica amb les vores perimetrals superiors arrodonides convexas.

Color de la pasta marrón beix i superfícies especialment brunyides.

3.-Fusaiola bitroncocònica.

Color de la pasta marrón beix i superfícies especialment brunyides.

Làmina 37.

1.-Fragment de vora totalment invasada amb el llavi arrodonit convexe i la unió amb el cos totalment convexada. Cal destacar unes estries a la part superior, després de la vora.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

2.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral que ens recorda llunyanament les antigues formes de cap d'ànade.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

3.-Fragment de vora totalment exvasada amb el llavi arrodonit convexe. La seva unió amb el coll és còncava i aquest se`ns mostra còncav alhora.

Pasta i superfícies gris.

4.-Fragment de vora amb el llavi exvasat i arrodonit convexe. Coll còncav i a partir d`una inflexió carenada es desenvolupa el cos convexat cap a l`interior.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

5.-Fragment de vora totalment exvasada amb el llavi arrodonit convexe i coll còncav que dóna lloc a un cos convexat cap a l`interior.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

6.-Vora totalment exvasada amb un llavi arrodonit convexe. Coll còncav i a partir d`una convexitat es desenvolupa el cos inclinat cap a l`interior.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

7.-Fragment del cos d`un atuell recte amb restes d`una ornamentació a base de cercles concèntrics amb un punt al mig. El color d`aquesta ornamentació és negre.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

8.-Fragment del cos d`un atuell amb una ornamentació pintada a partir de línies verticals de les que parteixen uns semicercles concèntrics. El color de l`ornamentació és negrós.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

9.-Fragment d`una esverla ceràmica amb una ornamentació a base de cercles concèntrics. El color de l`ornamentació és negrós.

El color de la pasta i de les superfícies és gris.

10.-Fragment recte del cos d`un atuell amb restes d`una ornamentació a base d`esses en vertical que s`encaixen amb les seves ondulacions. El color de l`ornamentació és vermellós.

El color de la pasta i de les superfícies és gris.

11.-Fragment de base i part baixa del cos d`una gerreta. El peu és de secció trapezoidal amb una vorera perimetral de suport arrodonida convexe per l`interior i apuntada convexe per l`exterior. A partir d`una inflexió còncava apuntada podem apreciar una part baixa del cos convexada i amb una carena que dóna lloc a la part alta del cos còncava.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

12.-Fragment d`una base amb el fons extern còncav i la vorera perimetral de suport apuntada convexe donant lloc a una paret recte, inclinada cap a l`exterior.

Color de la pasta i de les superfícies gris.

Làmina 38.

1.-Fragment de vora de vernís roig per l'interior i l'exterior. El llavi és pla i vertical amb les voreres perimetrals arrodonides convexes. La unió amb el cos és recte i després d'una inflexió convexada dóna lloc a un cos recte inclinat cap a l'interior.

Pasta de color marrón crema.

2.-Fragment de vora de vernís roig per l'interior i l'exterior. El llavi, inclinat cap a l'interior és arrodonit convexe i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el cos és recte, inclinada cap a l'interior i després d'una inflexió convexada dóna lloc a un cos inclinat cap a l'interior.

Pasta de color marrón crema.

3.-Fragment de base de vernís roig envernissada solament per l'exterior. El fons extern és còncav i presenta una vorera perimetral de suport plana que dóna lloc a una paret inclinada cap a l'exterior.

Pasta de color marrón crema.

4.-Fragment de vora de vernís negre gairebé vertical amb el llavi aplanat i les voreres perimetrals apuntades convexes. A partir d'una inflexió convexada dóna lloc a un cos lleugerament convexat i inclinat cap a l'interior.

Vernís negre ben adherit amb iritzacions metal·liques. La pasta és de color marrón rosada.

5.-Fragment de vora de vernís negre gairebé vertical amb el llavi arrodonit convexe. A partir d'una inflexió convexada dóna lloc a un cos lleugerament convexat i inclinat cap a l'interior.

Vernís no gaire ben adherit. Pasta marrón ataronjada.

6.-Fragment de vora i part del cos de vernís negre amb el llavi gairebé vertical, arrodonit convexe i una inflexió convexada que dóna lloc a un cos recte inclinat cap a l'interior.

Vernís ben adherit amb reflexos metal·lics. Pasta de color marrón ataronjada amb tons rosats.

7.-Fragment de vora de vernís negre gairebé vertical amb el llavi aplanat i les voreres perimetrals arrodonides convexes. Cos convexat cap a l'interior.

Vernís ben adherit i pasta marrón clara.

8.-Fragment de vora de vernís negre amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament aplanat i amb una inflexió convexada que pot donar lloc a un cos inclinat cap a l'interior.

Vernís ben adherit i pasta marrón ocre.

9.-Fragment de vora de vernís negre amb el llavi lleugerament inclinat cap a l'exterior i arrodonit convexe. Podem apreciar una inflexió convexada que dóna lloc a un cos inclinat cap a l'interior.

Vernís ben adherit i pasta marrón clara.

10.-Fragment de vora de vernís negre, lleugerament inclinada cap a l'exterior i el llavi arrodonit convexe.

Vernís ben adherit i pasta marrón clara.

11.-Fragment de vora de vernís negre gairebé vertical però lleugerament inclinada cap a l'exterior. A partir d'una inflexió convexada dóna lloc a un cos gairebé recte i inclinat cap a l'interior.

Vernís ben adherit i pasta de color marrón clar.

12.-Fragment de vora de vernís negre inclinada cap a l'exterior amb el llavi pla i també inclinat cap a l'exterior. La vorera perimetral exterior resta lleugerament pronunciada.

Vernís ben adherit i pasta de color marrón ataromjat.

13.-Fragment de base de vernís negre amb peu de secció trapezoidal. El peu se'ns presenta amb un suport pla però a la vorera perimetral externa arrodonida convexe donant lloc a una acanaladura i una convexitat apuntada.

Vernís ben adherit amb el fons extern reservat i la paret externa del suport també reservada. Pasta de color marrón rosat.

14.-Fragment de base de vernís negre de forma trapezoidal amb el fons extern convexat i pel pla amb la vorera perimetral externa aplanada.

Vernís ben adherit i pasta marrón rosada.

15.-Fragment de base de vernís negre amb peu de caràcter trapezoidal i suport reservat.

Vernís ben adherit amb iritzacions verdoses i pasta marrón rosada.

A aquesta terrera número 1 haurem d'afegir l'existència de 948 fragments de ceràmica a mà sense cap atribut significatiu a més dels que ja hem exposat. Tantmateix 1109 fragments de ceràmica a torn entre els quals haurem de senyalar 18 fragments de ceràmica estriada, 13 fragments de ceràmica de vernís roig ilergeta, 149 fragments de vora plana, 143 fragments de nanses, 50 fragments de ceràmica grisa, 10 fragments de ceràmica de vernís negre i d'altres fragments. Tot aquest material no aporta cap atribut nou a més dels que ja hem exposat.

Materials provinents de la terrera 2.

Làmina 39.

1.-Fragment de mànec subcilíndric d'una tapadora. Superfície superior còncava amb una vora amb el llavi aplanat i la vorera perimetral apuntada convexa. Presenta una perforació lateral a la vora.

Fractura de color gris igual que el color de les superfícies. Desgreixants micacis i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

2.-Fragment del mànec subcilíndric d'una tapadora. Superfície superior còncava amb una vora i el llavi arrodonit convexa.

Fractura negra que es correspon amb el color de les superfícies i acabat brunyit.

3.-Fragment d'una vora d'una tapadora amb el llavi pla i inclinat cap a l'interior. La vorera perimetral superior és pronunciada i la inferior arrodonida convexa. A la part superior hom pot observar la presència d'unes impressions de cercles fetes amb el mateix instrument.

Fractura negra que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

4.-Fragment d'una vora d'una tapadora amb el llavi arrodonit convexa, lleugerament aplanat i la vorera perimetral superior arrodonida convexa i pronunciada. El cos de la tapadora se'n mostra convexat destrés d'una lleugera concavitat.

Fractura marró grisosa. El color de les superfícies és marró per l'interior i negra per l'exterior.

5.-Fragment d'una vora d'una tapadora amb el llavi bisellat i la vorera perimetral superior pronunciada i arrodonida convexa i la inferior apuntada convexa. El cos de la tapadora és lleugerament còncav.

Fractura marró i color de les superfícies negres. Desgreixants calços i de quarcites i l'acabat és brunyit per l'interior i l'exterior.

6.-Fragment de vora d'una tapadora amb el llavi arrodonit convexa. Després d'una angulositat còncava dona lloc a una paret recta.

Fractura marró i color de les superfícies gris negres. Desgreixants calços i de miques i l'acabat és brunyit per l'interior i allisat per l'exterior.

Fractura marró i color de les superfícies gris negres. Desgreixants calços i de miques i l'acabat és brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

7.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexa i la unió amb el coll lleugerament convexada. Coll còncav. Cal senyalar la presència d'un dos amplis acanalats a la part interior de la vora.

Fractura negra que es correspon amb el color grisós de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços molt ben distribuïts. Acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

8.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexa i la unió amb el coll lleugerament convexada. Coll còncav. Cal senyalar la presència d'uns tres acanalats a l'interior de la vora.

Fractura negrosa que es correspon amb el color grisós de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços molt bé distribuïts. Acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

9.- Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe. La unió amb el coll és molt suaument convexada i aquest se'ns mostra còncav. Cal senyalar la presència de dos amplis acanalats a l'interior de la vora.

Fractura grisosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i de miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

10.- Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la unió amb el coll molt suaument còncava. Coll còncav. Cal senyalar la presència de dos acanalats amplis i suaus a la part interior de la vora.

Fractura de color gris que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior del fragment. Desgreixants molt fins de miques i caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

11.- Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la unió amb el coll recta i inclinada cap a l'exterior. El coll és còncav i l'inici de l'espatlla és obert cap a l'exterior. Hom pot observar la presència d'un mamelló vertical i lleugerament corvat.

Fractura negrosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i de quarcites i acabat afinat per l'interior i l'exterior.

12.- Fragment d'una vora amb el llavi pla i la vorera perimetral interior apuntada convexe mentre que l'exterior arrodonida convexe. La seva unió amb el coll és recte, inclinada cap a l'exterior i aquest se'ns mostra còncav. L'espatlla es presenta lleugerament convexada. Cal destacar la presència d'un mugró arrodonit i una sèrie d'impresions fetes amb instrument inclinades de dreta a esquerra.

Fractura marronosa grisenca i superfícies grisoses. Desgreixants de quarç i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

Làmina 40.

1.- Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La unió amb el coll és recta, inclinada cap a l'interior i aquest se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla oberta cap a l'exterior. Presenta un doble mugró i una sèrie d'incisions inclinades de dreta a esquerra fetes amb instrument.

Fractura marrón pardosa i superfícies grisoses i fosques. Desgreixants de quarcites i miques i acabat brunyit per l'interior i allisat per l'exterior.

2.- Fragment de vora amb el llavi pla, inclinat cap a l'interior i la vorera perimetral interior apuntada convexa i l'exterior arrodonida convexa. La seva unió amb el coll és recta i el coll se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla convexada. Presenta un mugró arrodonit i una sèrie d'incisions fetes amb instrument i inclinades de dreta a esquerra.

Fractura marrón granatosa i superfícies negroses. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i allisat per l'exterior.

3.-Fragment de vora amb el llavi pla, inclinat cap a l'exterior i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav amb un inici de l'espatlla lleugerament convexat. Presenta un mamelló horitzontal en el qual esproncien dos mugrons.

Fractura granatosa i cendrosa que es correspò amb el color de la superfície interior mentre que l'exterior és més negrosa. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i allisat per l'exterior.

4.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La unió amb el coll és recte i aquest se'ns presenta lleugerament còncav donant lloc a un inici d'espatlla lleugerament convexat. Presenta un mamelló vertical de tendència rectangular.

Fractura drisosa que es correspò amb el color de les superfícies gairebé negroses i desgreixants de miques. El seu acabat és brunyit per l'interior i l'exterior.

5.-Fragment de vora amb el llavi pla i la vorera perimetral interior apuntada convexa mentre que l'exterior és arrodonida convexe. La seva unió amb el coll és recte i aquest se'ns mostra còncav. L'inici de l'espatlla és convexat i dóna lloc a un cos de tendència subcilíndric. Presenta un mamelló vertical rectangular.

Fractura grisosa que es correspò amb la superfície interior i també amb l'exterior. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i allisat per l'exterior.

6.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la seva unió amb el coll recte. Aquest se'ns mostra còncav i l'inici de l'espatlla és recte oberta cap a l'exterior. Presenta una ornamentació a base d'un cordó adherit amb digitacions i tallant el cordó un mamelló vertical lleugerament geometritzat de forma rectangular.

Fractura grisosa com el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços i de quarcites i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

7.-Fragment de vora amb el llavi aplanat i inclinat cap a l'exterior i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La unió amb el coll és recta i dóna lloc a un coll còncav i l'inici de l'espatlla obert cap a l'exterior. Presenta un suau cordó amb incisions fetes amb instrument. Aquest cordó està tallat per un mamelló vertical.

Fractura gris i negrosa que es correspò amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i allisat per l'exterior.

8.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La unió amb el coll és recte i aquest se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla oberta cap a l'exterior i lleugerament convexada. Hom pot

apreciar la presència d'unes incisions fetes amb instrument i un mamelló horitzontal amb doble mugró.

Fractura marronosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i més negra a l'exterior. Desgreixants calços i de miques. El seu acabat és brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

9.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe i la seva unió amb el coll recte. Coll còncav i inici de l'espatlla recte i oberta cap a l'exterior. En el coll podem apreciar unes impresions verticals fetes amb instrument i un botó en relleu o mugró enfonsat.

Fractura negra que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços i de miques i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

Làmina 41.

1.-Fragment de vora amb el llavi aplanat i les vores perimetrals arrodonides convexes. La seva unió amb el coll és recte i aquest se'ns mostra molt suaument còncav. L'inici del cos i aquest se'ns presenta de caràcter subcilíndric. Cal destacar la presència d'un mamelló vertical.

Fractura negra i color de les superfícies marronós cuir. Desgreixants calços i de quarç i el seu acabat és brunyit per l'interior i no totalment per l'exterior.

2.-Fragment de vora amb el llavi pla i les vores perimetrals apuntades convexes. La unió amb el cos és recte. Podem apreciar la presència d'un mamelló vertical de tendència geometritzant de caràcter rectangular.

Fractura negra que es correspon amb el color de les superfícies i presenta un desgreixants calços i de quarç. L'acabat és brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

3.-Fragment de vora amb el llavi pla i les vores perimetrals arrodonides convexes. La seva unió amb el cos és convexada. Cal destacar la presència d'un petit mugró allargat en disposició vertical.

Fractura negra que es correspon amb la superfície exterior i beix per l'interior. Desgreixants calços i de miques i acabat afinat per l'interior i l'exterior.

4.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i les vores perimetrals arrodonides convexes. La unió amb el coll és còncava i aquest se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla oberta cap a l'exterior. Podem apreciar la presència d'un cordó adherit amb unes incisions formant una cenefa horitzontal.

Fractura grisosa i negra que es correspon amb el color de les superfícies. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

5.-Fragment de vora amb el llavi aplanat i les vores perimetrals arrodonides convexes. La unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla convexada. Presenta un cordó adherit amb impresions digitals i la imprompta de l'ungla.

Fractura de color gris fosc que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior i uns desgredxants calços i de quarç. Acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

Làmina 42.

1.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe. La unió amb el coll, gairebé immediata, és còncaua. Aquest també se'ns mostra còncau i s'inicia l'espatlla suaument convexada. Podem observar a la part baixa del coll un cordó adherit amb una sèrie d'incisions verticals fetes amb instrument.

Fractura grisenca que es corespon amb els colors grisencs foscos de les superfícies interior i exterior. Desgredxants calços i de quarcites i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

2.-Fragment d'una vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncau donant lloc a un cos gairebé subcilíndric. Al coll ens trobem amb un cordó amb unes incisions fetes amb instrument rom que ens recorden les digitacions.

Fractura de color grisós que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgredxants calços i de miques i acabat brunyit per l'interior i allisat per l'exterior.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe per l'exterior i bisellat per l'interior. La seva unió amb el coll és còncaua i aquest se'ns mostra còncau donant lloc a un cos obert cap a l'exterior. Presenta un lleuger cordó amb impresions fetes amb instrument rom que recorden les digitacions.

Fractura gris que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior i presenta uns desgredxants de miques. L'acabat és brunyit per l'interior i allisat per l'exterior.

4.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La unió amb el cos és convexada i aquest se'ns mostra també convexat. Presenta un cordó amb una sèrie d'impresions fetes amb instrument de punta roma que recorda les digitacions.

Fractura marrón rogenca i superfícies de color grisós i negrós. Desgredxants de miques força grans i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

5.-Fragment d'una vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el cos és convexada. Presenta un cordó llis.

Fractura de color gris plom que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior.

6.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La seva unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncau donant lloc a una espatlla convexada i a un cos globular subcilíndric. Presenta una ornamentació a l'espatlla a base d'incisions fetes amb instrument de dreta a esquerra.

Fractura grisosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgredxants de quarç i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

7.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes la de l'interior i arrodonida convexa l'exterior. Unió amb el coll recta i coll còncav que dóna lloc a una espatlla convexada. Presenta una sèrie d'incisions en forma de coma fetes amb instrument de dreta a esquerra.

Fractura marrón de color negrós que es colorrespón amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de quarçites i de miques i acabat afinat per l'exterior i brunyit per l'interior.

8.-Fragment d'una vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla convexada. Presenta una sèrie d'incisions allargades fetes amb instrument de dreta a esquerra.

Fractura marrón pardosa que es correspón amb el color de la superfície interior i la superfície exterior és més negrosa. Desgreixants caliços i de miques i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

Làmina 43.

1.-Fragment d'una vora amb el llavi pla, inclinat cap a l'exterior i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav. L'espatlla és recta oberta cap a l'exterior. A l'espatlla podem observar la presència d'una sèrie d'impresions fetes amb instrument de dreta a esquerra i d'esquerra a dreta.

Fractura gris pardosa que es correspón amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i de miques i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

2.-Fragment de vora amb el llavi pla, inclinat cap a l'exterior i la vorera perimetral externa arrodonida convexa i la interna apuntada convexa. La seva unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav. L'inici de l'espatlla és convexat i aquí podem apreciar una sèrie d'impresions fetes amb instrument d'esquerra a dreta.

Fractura gris negrosa que es correspón amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de miques i caliços i acabat brunyit per l'interior i molt afinat per l'exterior.

3.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recta i aquest és còncav amb l'inici del cos gairebé recte. A l'inici de l'cos s'aprecien unes línies impreses horitzontals i inclinades d'esquerra a dreta.

Fractura pardosa i color de les superfícies grises negroses. Els desgreixants són de miques i quarç i l'acabat és brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

4.-Fragment de vora amb el llavi bisellat i la vorera perimetral exterior arrodonida convexa. La seva unió amb el coll és molt suaument convexada i aquest se'ns mostra còncav amb l'inici del cos gairebé recte.

Fractura pardosa que es correspón amb el color de les superfícies interior i exterior. Els desgreixants són caliços i de quarç i l'acabat és brunyit per l'interior i l'exterior.

5.-Fragment d'una vora amb el llavi bisellat i la vorera perimetral exterior arrodonida convexa. La unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav obrint una lleugera espatlla inclinada cap a l'exterior.

Fractura marrón pardosa que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i de quarcites i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

6.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és suaument convexada i aquest se'ns mostra còncav per l'exterior i apuntat convexe per l'interior. L'inici de l'espalla és inclinat i obert cap a l'exterior.

Fractura negrosa que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de miques i caliços i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

7.-Fragment de vora amb el llavi totalment bisellat i la vorera perimetral exterior arrodonida convexe. Unió amb el coll gairebé recta i aquest còncav per l'exterior i apuntat convexe per l'interior. S'insinua una espatlla i inici del cos lleugerament convexat.

Fractura grisosa que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

8.-Fragment de vora amb el llavi bisellat i la vorera perimetral exterior arrodonida convexe. La unió amb el coll és recta i per l'interior lleugerament còncava. El coll se'ns insinua còncav.

Fractura gris que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Els desgreixants són de miques i caliços i l'acabat és brunyit per l'interior i l'exterior.

9.-Fragment de vora amb el llavi pla i la vorera perimetral exterior arrodonida convexa i la interior apuntada convexa. La seva unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla convexada.

Fractura grisosa pardosa que es correspòn amb el color de les superfícies. Els desgreixants són caliços i de miques i l'acabat és brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

10.-Fragment de vora amb el llavi pla i la vorera perimetral interior apuntada convexa i l'exterior arrodonida convexa. La unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla convexada.

Fractura gris que es correspòn amb el color de la superfície interior i l'exterior més fosca. Desgreixants de miques i caliços i l'acabat afinat per l'exterior i brunyit per l'interior.

11.-Fragment de vora amb el llavi pla i les voreres perimetrals apuntades convexes. La unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla convexada.

Fractura grisosa que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Presenta uns desgreixants a base de miques i quarcites i el seu acabat és brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

12.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe. La seva unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla també còncava que a partir d'una inflexió còncava convexe dóna lloc al cos coinconvexat.

Fractura de color gris que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de quarç i miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

13.-Fragment de vora amb el llavi apuntat convexe. La seva unió amb el coll és recta i aquest se'ns mostra còncav amb continuïtat amb l'espalla que a partir d'una inflexió còncava convexe origina un cos convexat.

Fractura de color grisós que es correspon amb els grisos de les superfícies interior i exterior. Desgreixants calços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

14.-Fragment de vora amb el llavi pla i inclinat a l'exterior i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recta molt inclinada cap a l'exterior i aquest se'ns mostra còncav donant lloc a una espatlla oberta cap a l'exterior.

Fractura marrón que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de quarç i acabat brunyit per l'interior i molt afinat per l'exterior.

15.-Fragment de vora amb el llavi pla, lleugerament inclinat cap a l'interior i les voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el cos és arrodonida convexada i aquest és recte inclinat cap a l'interior.

Fractura marrón pardosa que es correspon amb la superfície exterior més fosca i la interior amb un to grisenc. Desgreixants de miques i quarcites i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

16.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe. Coll còncav amb continuïtat amb una espatlla plana que a partir d'una inflexió carenada dóna lloc a un cos vertical, lleugerament obert.

Fractura gris que es correspon amb els colors de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

Làmina 44.

1.-Fragment d'una vora i part del cos d'un atuell que presenta una nansa vertical de secció quadrangular amb els angles roms. Cal destacar que el coll és molt suau i el cos gairebé subcilíndric.

Fractura negrosa que es correspon amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de miques i quarç i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

2.-Fragment d'una vora i part del cos d'un atuell de característiques subcilíndriques. El llavi és arrodonit convexe i la seva unió amb el coll còncava molt suau i per l'interior és apuntada convexe. Després d'aquesta suau i llarga concavitat apreciem un cos suaument convexat. Podem veure la presència d'una nansa vertical de secció quadrangular amb els angles roms.

Fractura rosada i cendrosa que es correspòn amb la superfície exterior mentre que la interior és molt negra. Desgreixants caliços i de quarç i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

3.-Fragment d'una vora i l'inici del cos d'un atuell amb nansa vertical de secció quadrangular i angles roms amb una lleugera cresta arrodonida convexada al lloc. El llavi és pla amb unes voreres perimetrals apuntades convexes. La seva unió amb el coll és recta i aquest se'n mostra còncau. L'espatlla és oberta i recta i lleugerament convexada.

Fractura negra que es correspòn amb el color de les superfícies grises. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

4.-Fragment d'un coll còncau i l'inici de l'espatlla lleugerament còncau i amb la presència d'un grup de tres acanalats.

Fractura gris que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i exterior.

5.-Fragment del cos convexat amb la presència d'un grup d'acanalats inclinats.

Fractura negra per l'interior que es correspòn amb la superfície interior i marronosa per l'exterior. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

6.-Fragment del coll lleugerament còncau amb la presència d'un mamelló inclinat d'esquerra a dreta.

Fractura de color grisós que es correspòn amb el color gris de la superfície interior mentre que l'exterior és negra. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i afinat per l'exterior.

7.-Fragment del cos amb una carena arrodonida convexa amb la presència d'un botó o mugró enfonsat.

Fractura de color marró pardosa que es correspòn amb la superfície exterior mentre que la interior és grisosa. Desgreixants de miques i caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

8.-Fragment de l'espatlla inferior del cos d'un atuell convexat i amb la presència d'un cordó horitzontal amb impresions fetes amb instrument.

Fractura de color marró pardós que es correspòn amb el color de la superfície interior i exterior. Desgreixants caliços i de quarç i de miques. El seu acabat és brunyit per l'interior i l'exterior.

9.-Fragment del cos d'un atuell amb la presència d'un cordó amb digitacions.

Fractura de color marró pardosa que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i de miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

Làmina 45.

1.-Fragment convexat del cos d'un atuell amb la presència de tres cordons horitzontals adherits i de secció triangular amb incisions verticals fetes amb instrument.

Fractura de color grisós que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i de miques molt fins i acabat brunyit per l'interior i allisat per l'exterior.

2.-Fragment convexat del cos d'un atuell amb la presència d'un cordó adherit amb digitacions.

Fractura de color marrón fort i color de les superfícies gris molt fosc, gairebé negre. Desgreixants de miques i caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

3.-Fragment recte del cos d'un atuell amb la presència d'un cordó horitzontal i vertical adherit amb digitacions.

Fractura marrón cendrosa que es correspòn amb la superfície interior. La superfície exterior és negra. Desgreixants de miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

4.-Fragment d'espatlla i inici del cos d'un atuell convexat amb la presència d'un cordó amb incisions fetes amb instrument d'esquerra a dreta i en una altre zona de dreta a esquerra.

Fractura negrosa que es correspòn amb el color de les superfícies. Desgreixants de miques i caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

5.-Fragment del coll cònau i l'espatlla també còncaua que dóna lloc a una convexitat (perfil en esse).

Fractura de color gris que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

6.-Fragment de base amb el fons extern còncau i la vorera perimetral de suport arrodonida convexa. L'inici del cos és convexat.

Fractura marronosa per dins que es correspòn amb el color de la superfície interior i negrosa per fora que es correspòn amb el color de la superfície exterior. Desgreixants caliços i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

7.-Fragment de base amb el fons extern còncau i convexat amb una vorera perimetral de suport apuntada convexa i inici del cos convexat.

Fractura gris que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i de miques i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

8.-Fragment de base amb el fons extern còncau i un peu diferenciat de secció quadrangular amb una vorera perimetral arrodonida convexa i l'inici del cos convexat després d'una concavitat.

Fractura marronosa que es correspòn amb les superfícies interior i exterior. Desgreixants caliços i de miques i acabat brunyit per l'exterior mentre que no es pot apreciar amb claretat per l'interior.

Làmina 46.

1.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexa i la vorera perimetral que ens recorda les formes de cap d'anada. S'insinua un coll còncau i un inici del cos obert cap a l'exterior.

Pasta i superfícies marrón groguenc i beix. Podem apreciar la presència de desgreixants de miques.

2.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral com una evolució de les antigues formes de cap d'ànade. Presenta un coll molt petit còncav apuntat i un inici d'espatlla gairebé plana amb una inflexió convexada que dóna lloc al cos. Cal senyalar la presència d'unes bandes pintades ala vorera perimetral i a l'inici del cos d'un color marrón vinós.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral solcada. S'inicia un lleuger coll còncav.

Color de la pasta grisenc i superfícies marronoses.

4.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral suaument solcada i encrestada donant lloc a un coll còncav. Inici de l'espatlla obert cap a l'exterior.

Color de la pasta i de les superfícies marronós.

5.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral solcada donant lloc a un coll lleugerament còncav i l'inici de l'espatlla obert cap a l'exterior.

Color de la pasta marrón i cal senyalar la presència d'una engalba.

6.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe, aplanat i la vorera perimetral solcada. Inici de l'espatlla convexat.

Color de la pasta grisenc i les superfícies marronoses.

7.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral solcada, donant lloc a un coll còncav i l'inici d'un cos obert cap a l'exterior. Per l'interior el coll és apuntat convexe.

Color de la pasta i de les superfícies marronós.

8.-Fragment d'una vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral plana i per l'exterior apuntada convexe. Es pronuncia un lleuger coll que dóna lloc a una espatlla convexada.

Color de la pasta grisenc i aprop de la vora marronós.

9.-Fragment de vora lleugerament convexada amb el llavi interior apuntat convexe. Es desenvolupa un coll i una espatlla còncav i l'inici d'un cos obert cap a l'exterior després d'una inflexió convexada. Hom pot observar la presència d'una ornamentació pintada consistent en una banda a la part superior de la vorera perimetral i una altra al coll. A l'inici del cos s'observa una banda estreta de la que surten línies verticals. El color de l'ornamentació és marrón rogenç.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

10.-Fragment de vora lleugerament convexada amb el llavi interior apuntat convexe. S'observa un coll còncav i l'inici de l'espatlla lleugerament convexat. Hom pot apreciar una banda pintada a la part superior de la vorera.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón rosat.

11.-Fragment d'una vora amb el llavi suaument arrodonit convexe i la vorera perimetral plana amb la part exterior apuntada convexe i donant lloc a un petit coll còncav. L'espatlla se'ns insinua convexada.

Color de la pasta i de les superfícies marronoses.

12.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral plana, inclinada lleugerament cap a l'interior i per l'exterior es pronuncia arrodonida convexe donant lloc a un suau coll còncav i a una espatlla gairebé plana. A partir d'una inflexió convexe tenim el cos obert cap a l'exterior.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

13.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i a la part exterior de la vorera perimetral una convexació apuntada que dóna lloc a un suau coll còncav i a una espatlla convexada.

Color de la pasta i de les superfícies marrón cuir.

14.-Fragment de vora amb el llavi apuntat convexe i la vorera perimetral superior aplanada i suaument inclinada cap a l'interior. A partir d'una inflexió apuntada convexe podem apreciar un suau coll còncav que dóna lloc a una espatlla.

El color de la pasta i de les superfícies és marrón rosat.

15.-Fragment de vora plana amb el llavi arrodonit convexe i una cresta a la part exterior que dóna lloc a un coll còncav i l'inici d'un cos globular.

Color de la pasta i de les superfícies rosat.

16.-Fragment de vora plana amb el llavi interior arrodonit convexe i una cresta a la part exterior que dóna lloc a un coll còncav. L'inici del cos és convexat.

Color de la pasta i de les superfícies marrón rosat.

17.-Fragment d'una vora amb el llavi aplanat i la vorera perimetral superior també aplanada. Coll apuntat còncav i inici de l'espatlla convexat.

Color de la pasta marrón i de les superfícies enfosquides.

Làmina 47.

1.-Fragment d'una vora exvasada amb el llavi arrodonit convexe i el coll còncav que a partir d'una inflexió còncava-convexa carenada dóna lloc a un cos convexat i inclinat cap a l'interior. Cal senyalar la presència d'una banda molt ample a tota la vora interior i per l'exterior dues bandes més estretes amb coloració rogenca.

Color de la pasta i de les superfícies groguenc.

2.-Fragment de vora exvasada amb un llavi arrodonit convexe i la unió amb el coll còncava.

Color de la pasta i de les superfícies marrón ataronjat.

3.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe i la vorera perimetral interior arrodonida seguint la línia del llavi i l'externa apuntada convexe. Coll còncav i inici de l'espatlla obert cap a l'exterior.

Color de la pasta i de les superfícies grisenc.

4.-Fragment de l'ala d'un càlat amb la vorera perimetral superior plana i la inferior inclinada. Cal senyalar la presència d'unes dents de llop a títol d'ornamentació pintada a la part superior de l'ala amb tons rogencs vinosos.

Color de la pasta i les superfícies marrón beix.

5.-Fragment de vora amb el llavi apuntat convexe i la vorera perimetral exterior superior plana. El coll és còncav apuntat i s'inicia una espatlla inclinada cap a l'exterior.

Color de la pasta i de les superfícies marrón ataronjat.

6.-Fragment del cos convexat d'un atuell amb una doble nansa vertical amb rotlles adherits i solcats en el lloc de la unió amb un instrument.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

7.-Fragment esberlat de la superfície d'un atuell amb la presència d'una ornamentació a base d'una palma. Color de l'ornamentació marrón vinosa.

Color de la pasta marronós.

8.-Fragment recte d'un atuell amb la presència d'una ornamentació pintada a base de bandes i semicercles concèntrics. El color de l'ornamentació és marrón vinosa.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

Làmina 48.

1.-Fragment lleugerament convexat del cos d'un atuell amb una ornamentació pintada a base de bandes d'un color rogenc.

Color de la pasta i de les superfícies marrón.

2.-Fragment recte dels cos d'un atuell amb una ornamentació pintada de caràcter vegetal de color marrón vinós.

Color de la pasta i de les superfícies marrón beix.

3.-Fragment convexat amb la presència d'una ornamentació a base de bandes de diverses gruixàries d'un to marrón vinós.

El color de la pasta i de les superfícies és marronós.

4.-Fitxa discoidal estreta d'un fragment ceràmic amb un pasta d'un marrón clar.

5.-Fitxa discoidal feta d'un fragment ceràmic amb estries amb una pasta groguenca beix i desgredants micacis.

6.-Fitxa discoidal estreta d'un fragment ceràmic amb pasta d'un color marrón ataronjat.

7.-Fitxa discoidal estreta d'un fragment de ceràmica amb una pasta d'un color marrón crema.

8.-Fitxa discoidal estreta d'un fragment ceràmic d'una pasta marrón ataronjada.

9.-Fitxa discoidal estreta d'un fragment ceràmic amb una pasta grisenca per l'exterior i marronosa i rogenca per l'interior.

Làmina 49.

1.-Fragment ceràmic amb probabilitat de que estigui fet a mà amb el llavi pla i les voreres perimetrals arrodonides convexes. La seva unió amb el coll és recta, inclinada cap a l'exterior amb un orifici, i aquest sens mostra còncav per donar lloc a una espatlla molt lleugerament convexada.

Fractura gris plom que es correspòn amb el color gris de les superfícies exterior i interior. Desgreixants de miques i caliços. Acabat molt brunyit per l'interior i l'exterior.

2.-Fragment ceràmic amb probabilitat de que estigui fet a mà d'una possible tapadora (algú ha insinuat de que es podria tractar d'un vas). Aquesta vora presenta una mena d'orelleta (?) amb una doble perforació i amb la vorera perimetral apuntada convexa. El cos és convexe.

Fractura gris que es correspòn amb el color de les superfícies interior i exterior. Desgreixants de miques molt fins i acabat brunyit per l'interior i l'exterior.

3.-Fragment de vora d'una tapadora troncocònica amb una orelleta amb doble perforació. El llavi és pla, lleugerament obert cap a l'exterior i les voreres perimetrals apuntades convexes.

El color de la pasta és gris i les superfícies són grises.

4.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament aplanat i la vorera perimetral superior solcada.

Color de la pasta i de les superfícies grisós.

5.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament aplanat i la vorera perimetral superior solcada amb forma apuntada convexa per l'exterior donant lloc a un cos convexat cap a l'interior.

El color de la pasta i de les superfícies és gris.

6.-Fragment de vora amb el llavi arrodonit convexe, lleugerament aplanat i la vorera perimetral externa sortida donant lloc a un petit coll còncav.

El color de la pasta i de les superfícies és gris.

7.-Fragment d'una vora plana amb el llavi interior arrodonit convexe i la vorera perimeytral exterior apuntada convexe que dóna lloc a un coll còncav i un cos globular.

El color de la pasta i de les superfícies és gris.

8.-Fragment de vora plana amb el llavi interior arrodonit convexe, lleugerament aplanat i la vorera perimetral exterior en forma de cresta donant lloc a un coll còncav i un cos globular.

El color de la pasta i de les superfícies és gris.

9.-Fragment d'una nansa amb una secció lleugerament acanalada al llom.

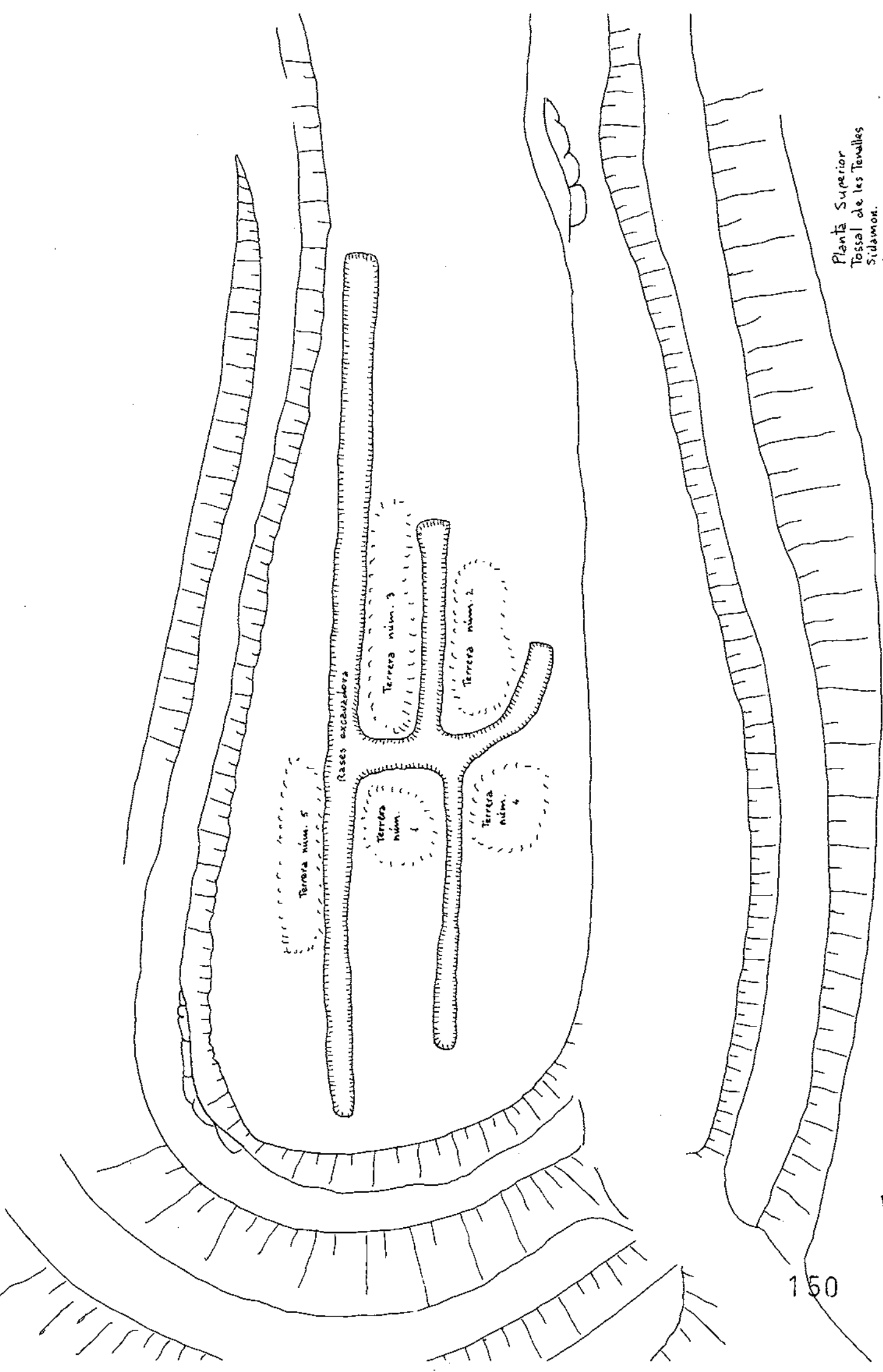
Color de la pasta i de les superfícies gris.

10.-Fragment lleugerament convexat d'un atuell amb una ornamentació pintada a base de semicercles concèntrics d'un color marrón vinós.

El color de la pasta i de les superfícies és gris.

En aquesta terrera número 2 haurem d'afegir la presència de 3827 fragments de ceràmica a mà entre les que es troben bores nanses i bases a més de fragments del cos però que no presenten cap atribut nou a més dels que hem exposat. Alhora 961 fragments de ceràmica a torn entre els que hem de destacar algunes bores, nanses i bases, així com restes d'ornamentació pintada però que no presenten cap atribut nou dels que ja hem exposat.

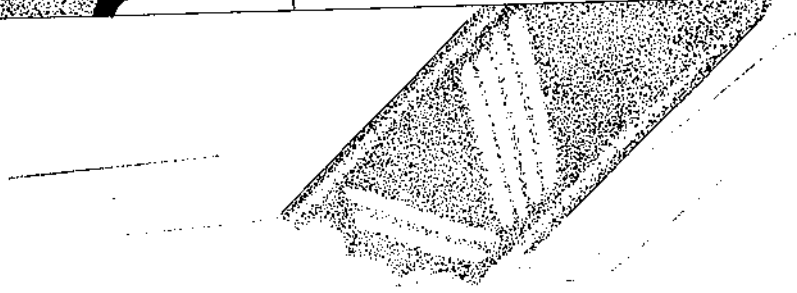
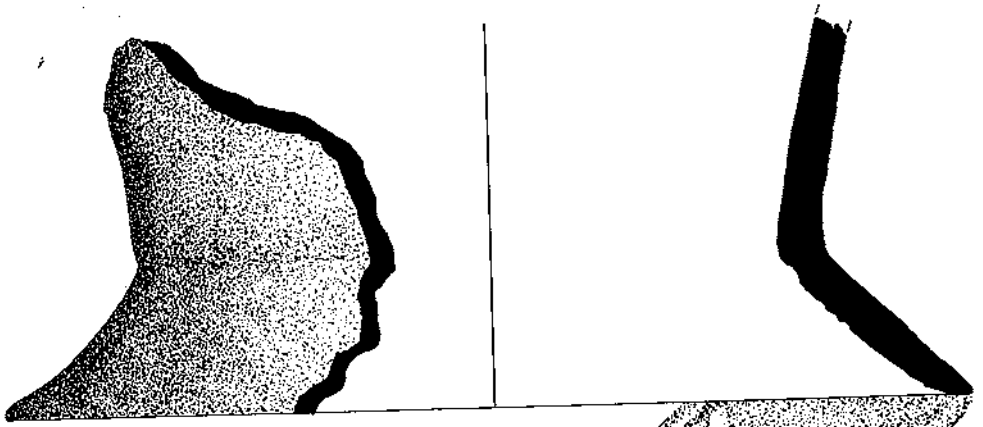
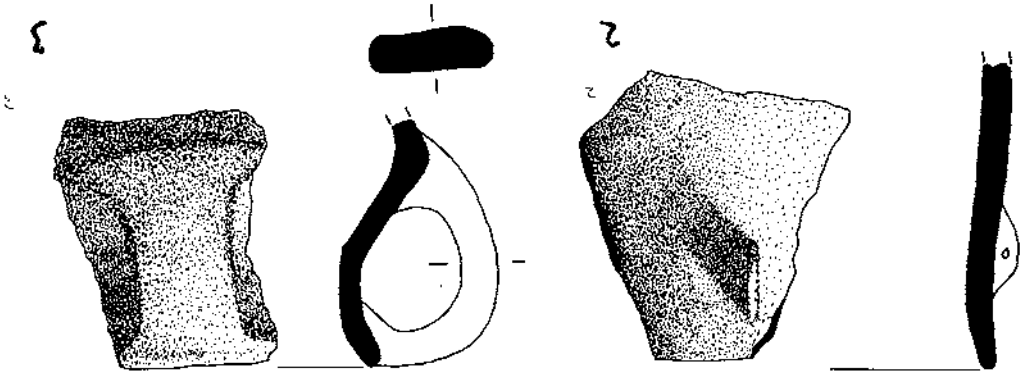
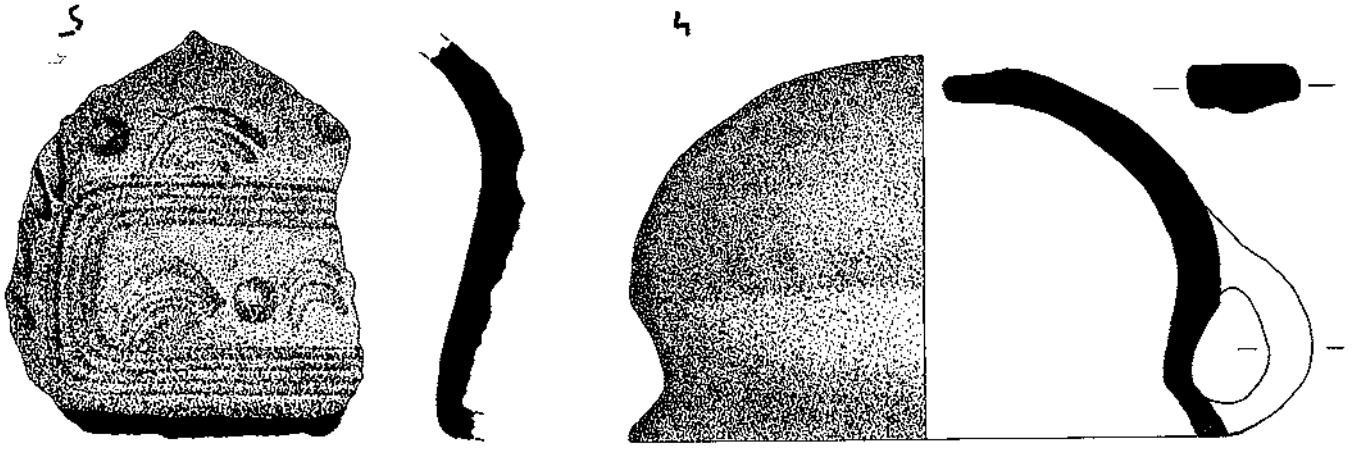
Hem de dir que en el transcurs de la neteja d'aquesta terrera número dos i els treballs de prospecció va desaparèixer un fragment de ceràmica excisa apareguda en aquesta terrera.

Planta Superior
Tossal de les Tenalles
Sidaamor.
Esc. 1:100

Figure 1

Lamiae 1

13

12

11

10

6

8

7

9

5

4

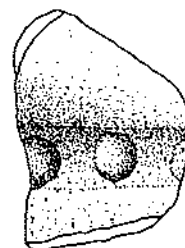
3

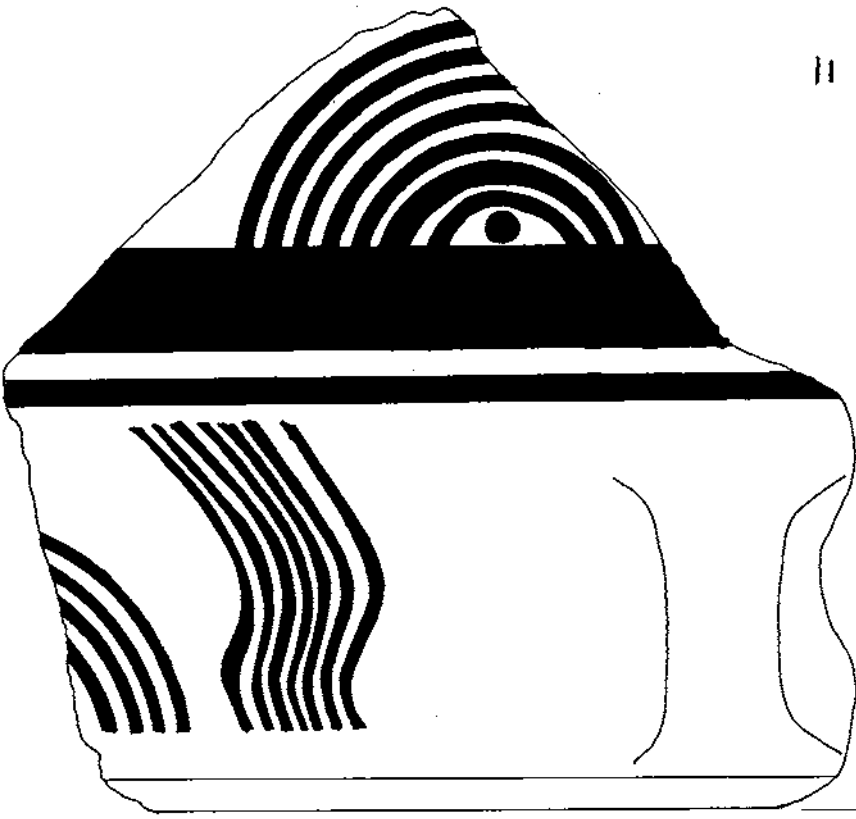
2

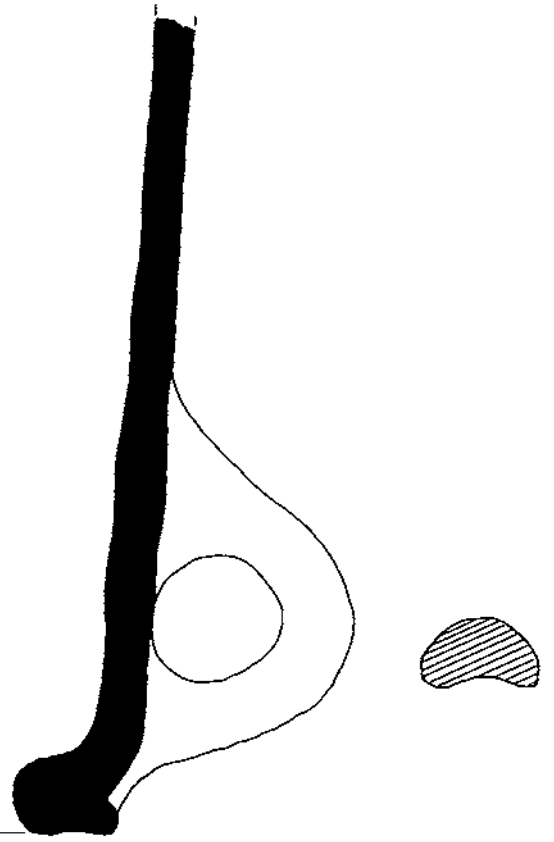
1

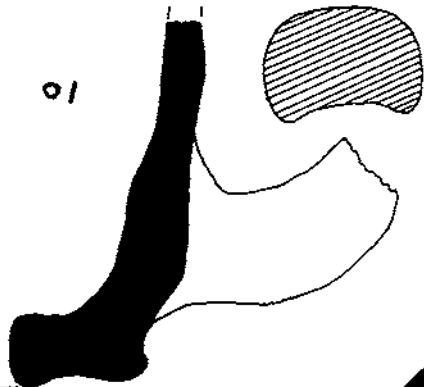
diunus

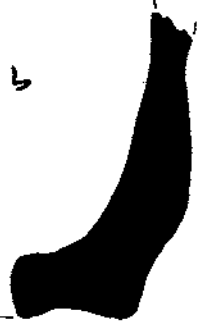
11

10

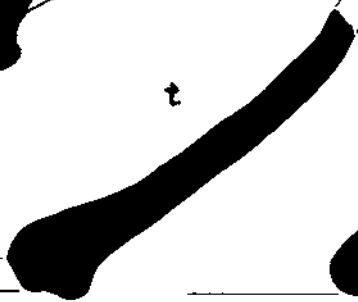
6

8

2

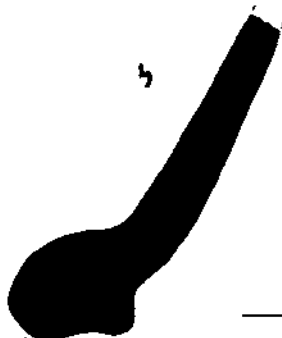
7

5

4

3

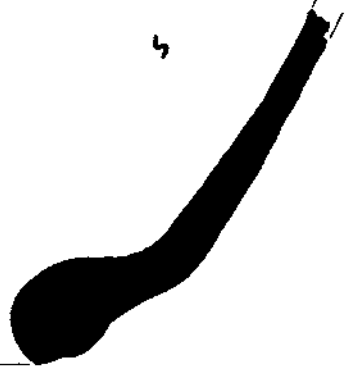
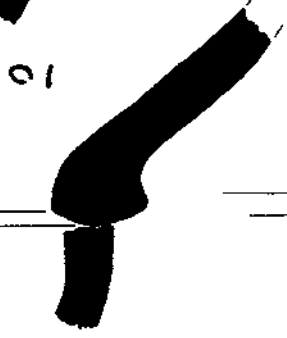
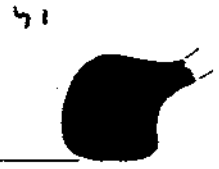

2

1

13

12

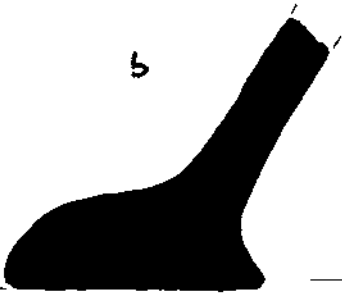
11

10

9

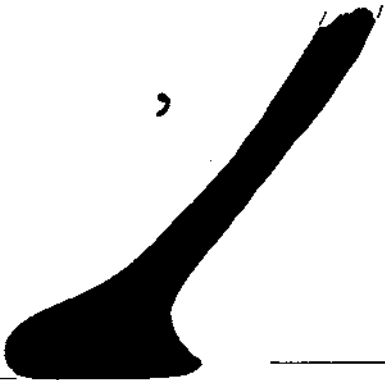
8

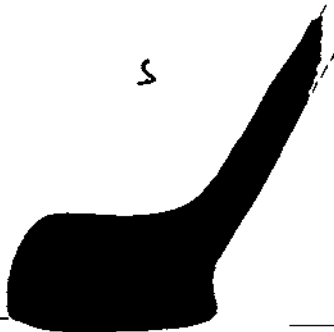
7

6

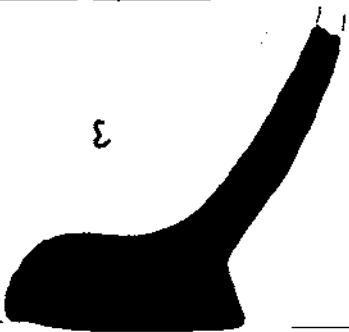
5

4

3

2

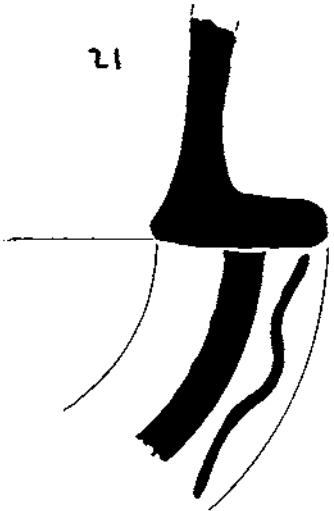

1

12

11

10

6

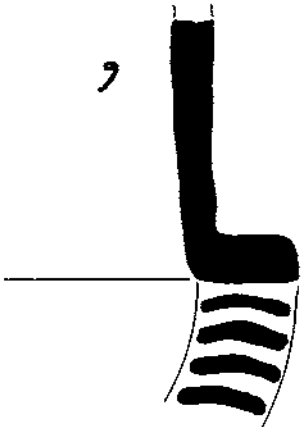
8

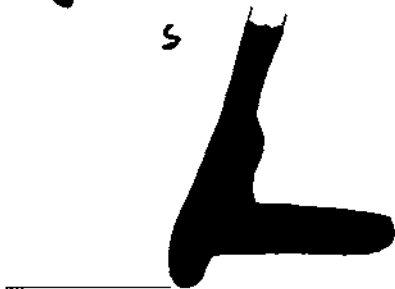
7

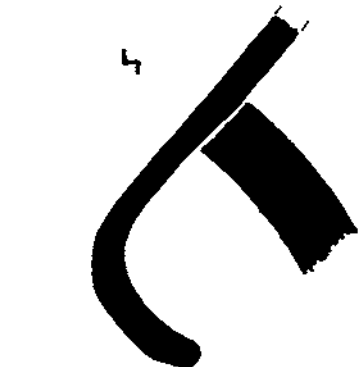
9

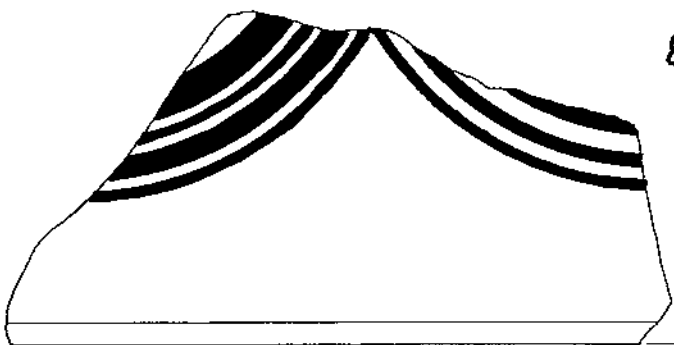
5

4

3

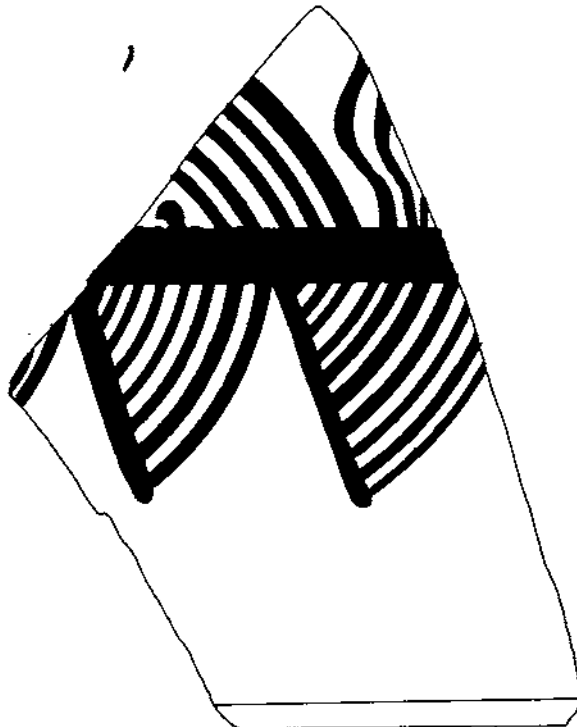
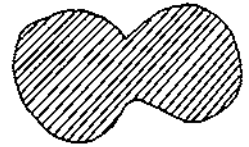
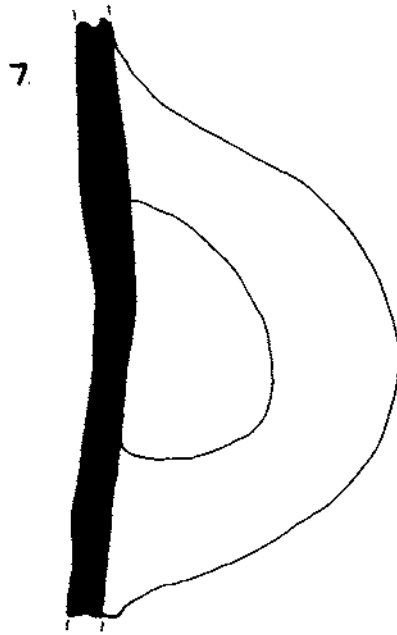
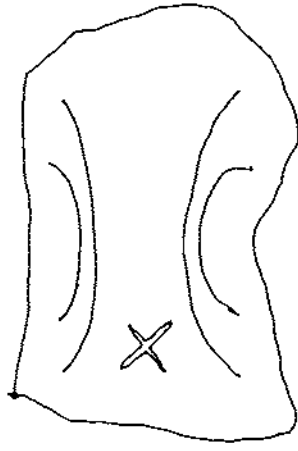
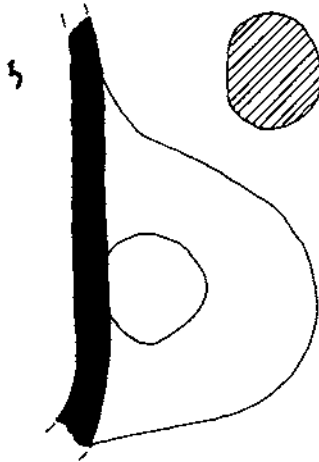

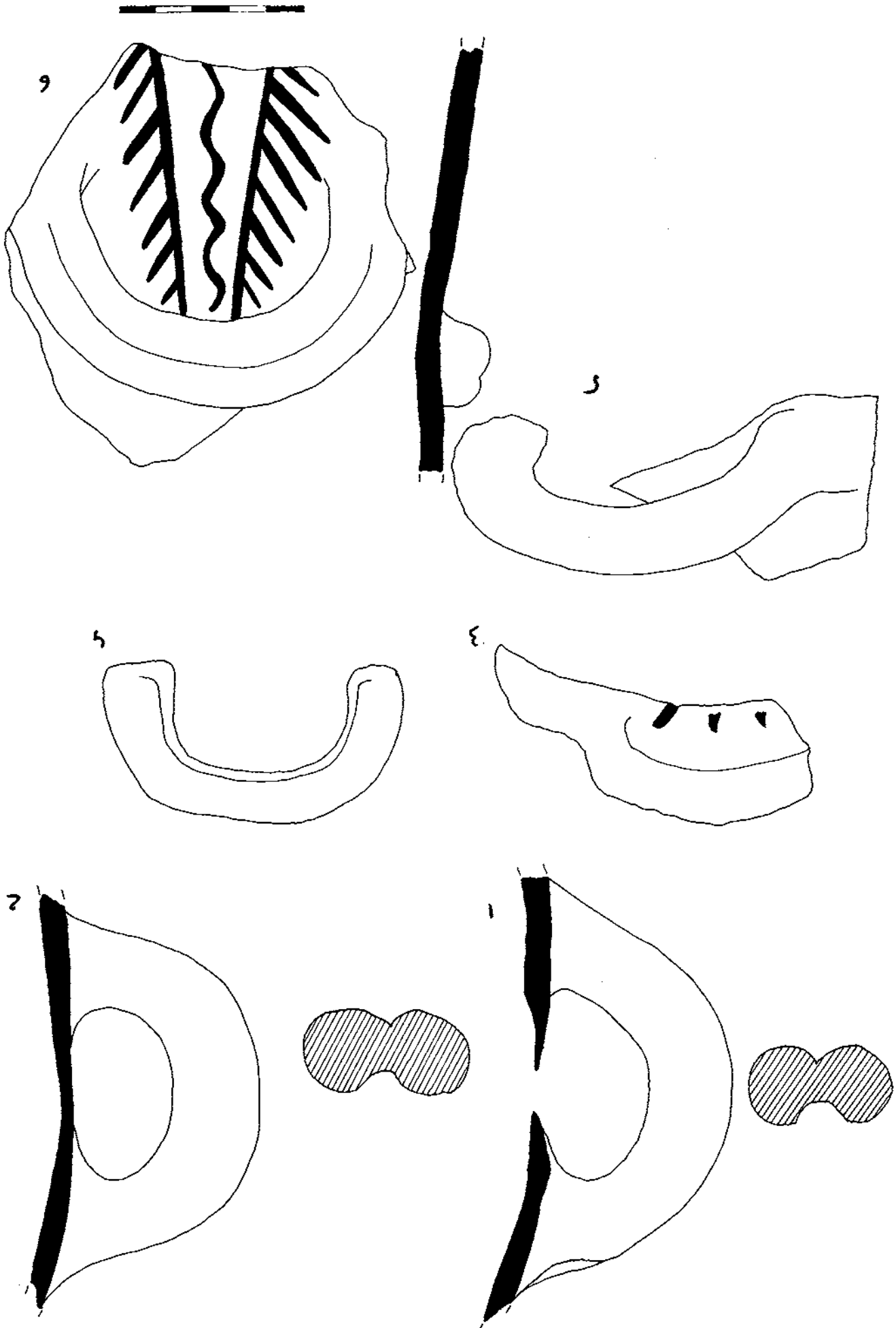
2

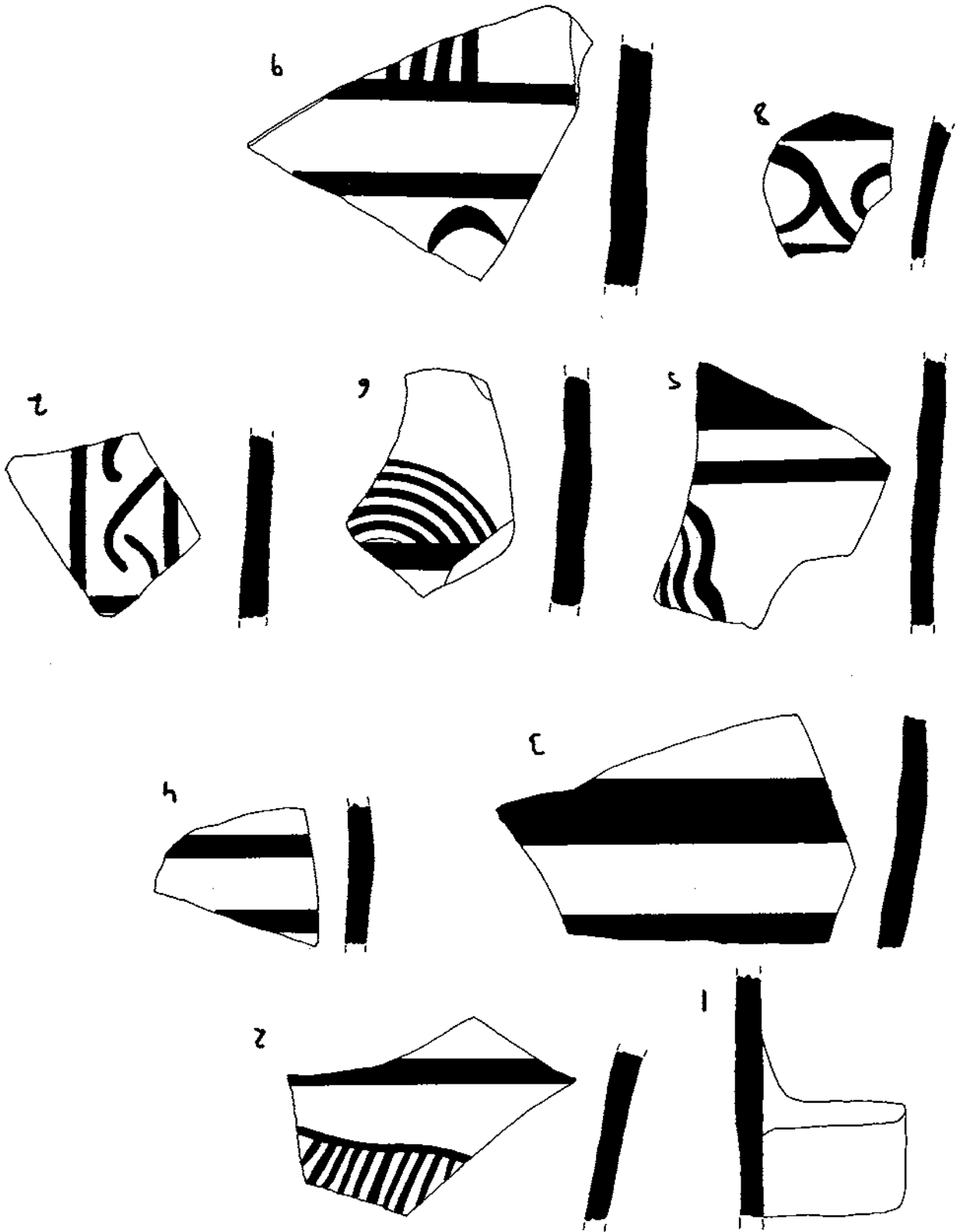

1

10

9

8

7

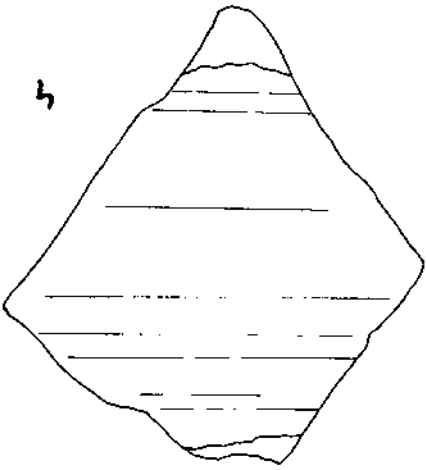
6

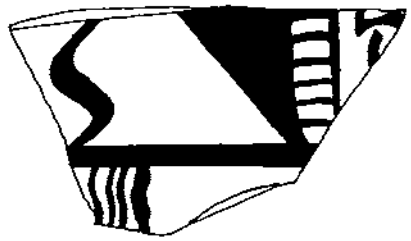
5

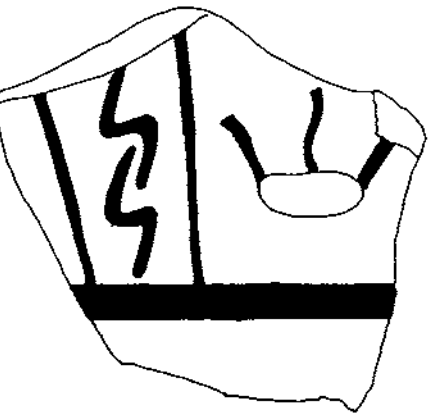
4

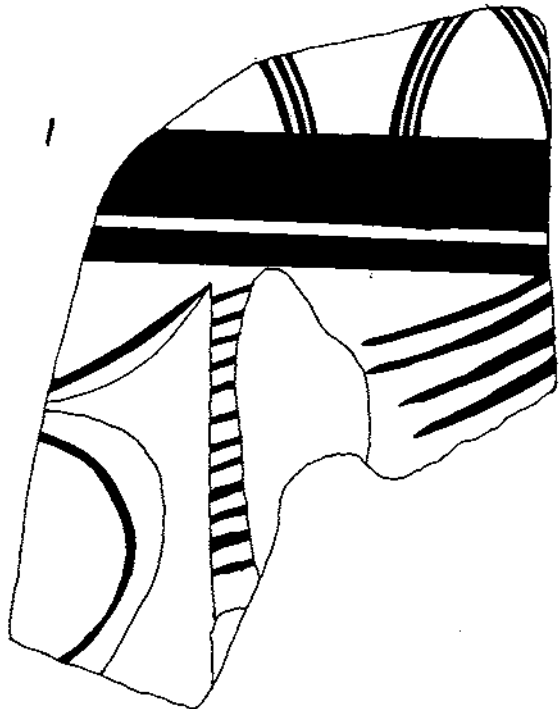
3

2

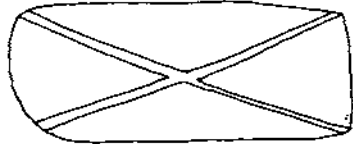
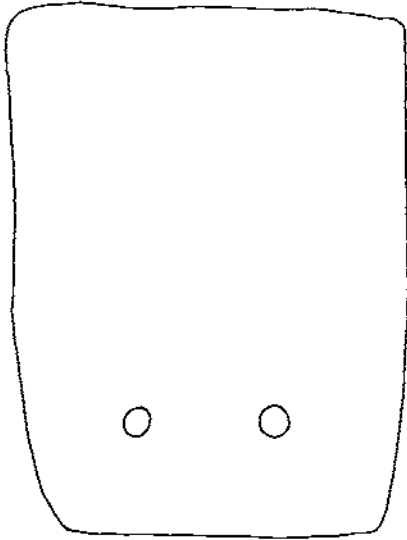
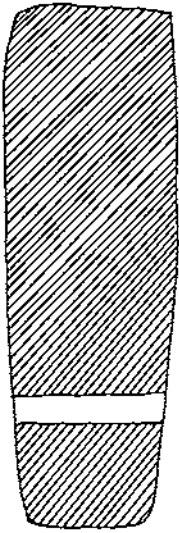
1

de la page 11

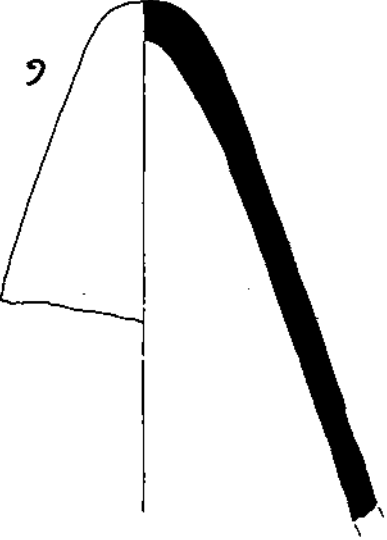
0)

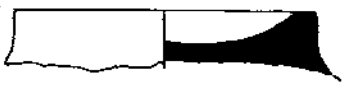
6

8

7

5

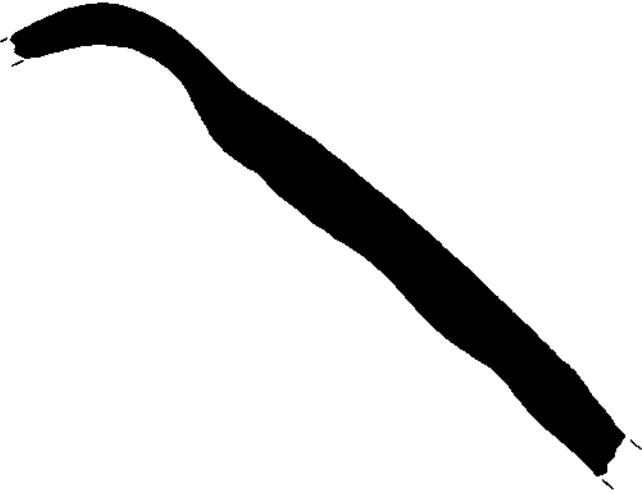
4

3

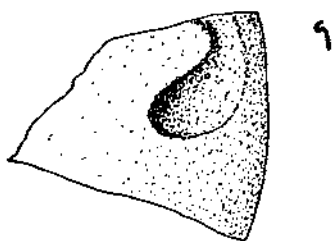
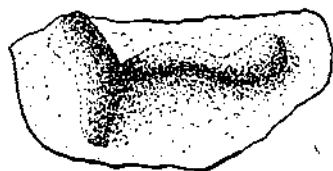
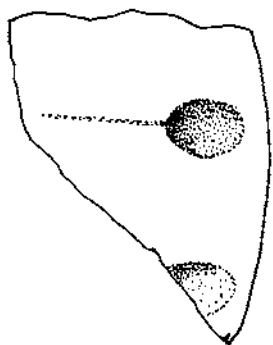
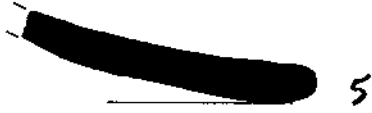
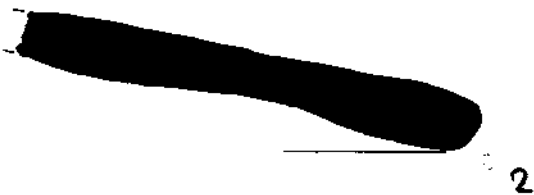
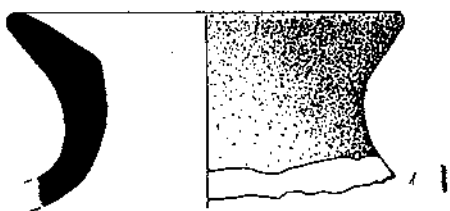
2

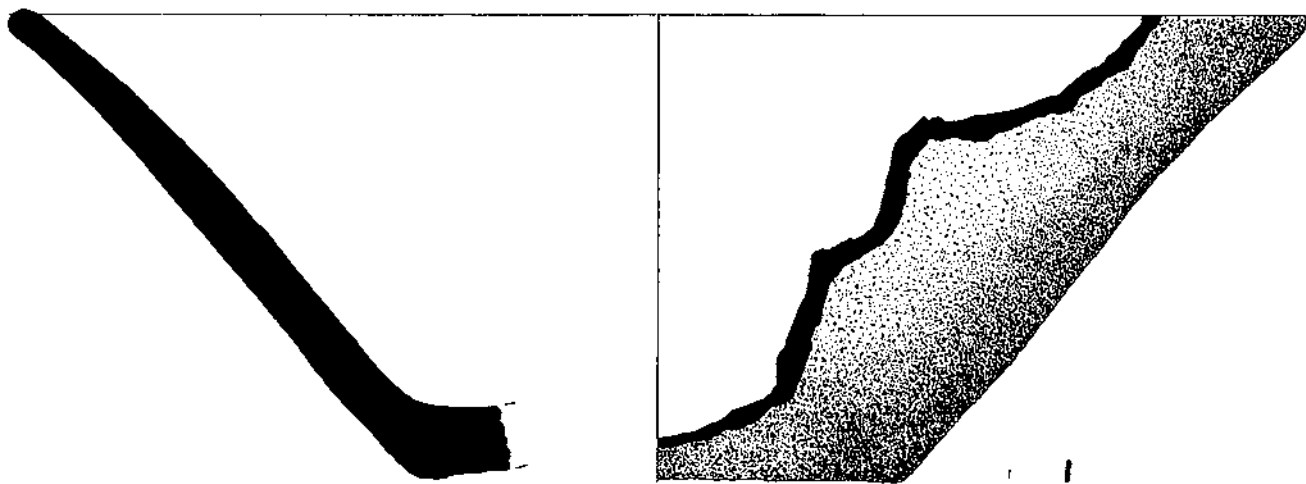
1

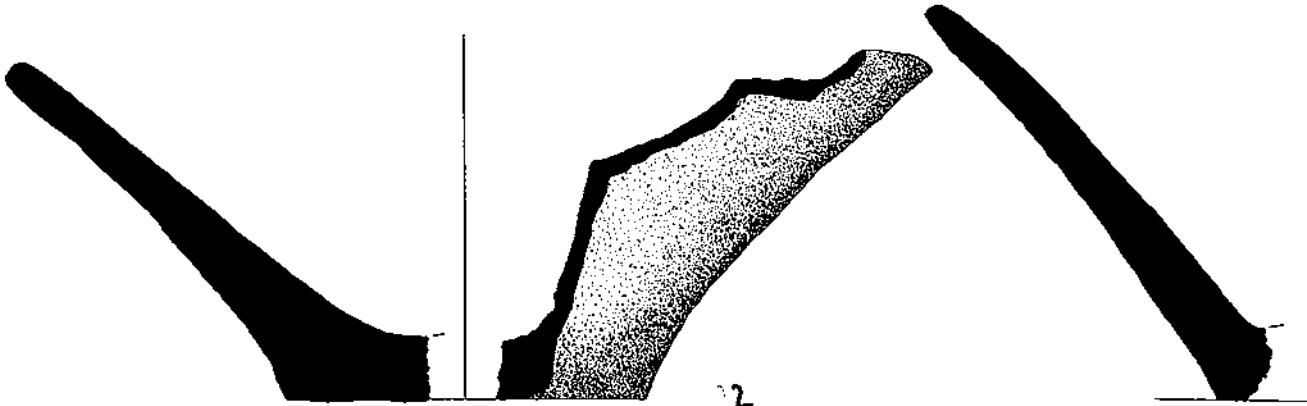
11

Lémine 12

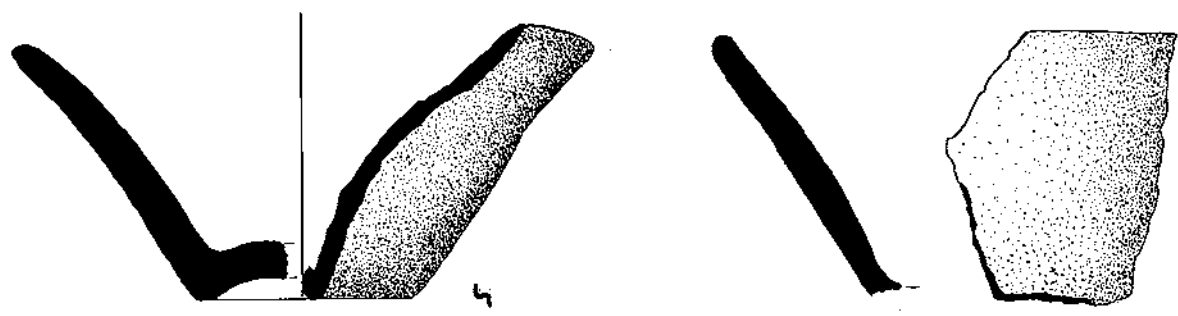

1

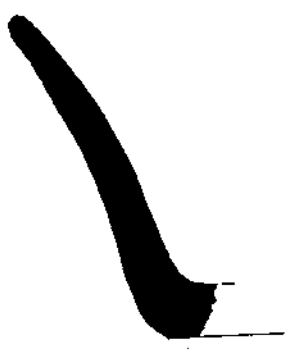
2

3

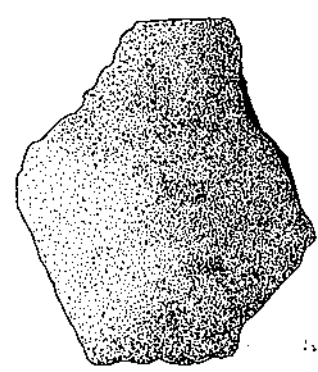
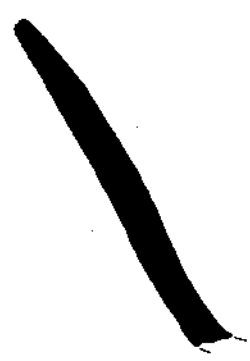

4

5

6

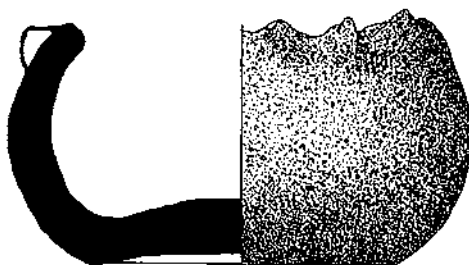
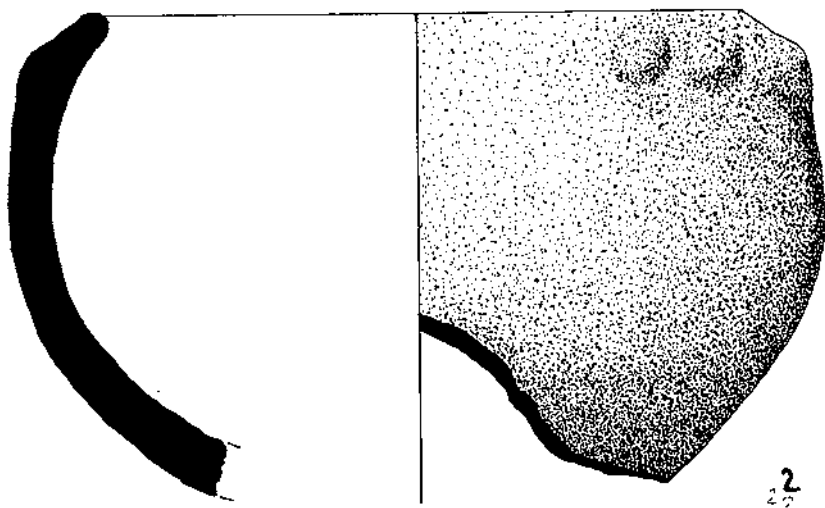
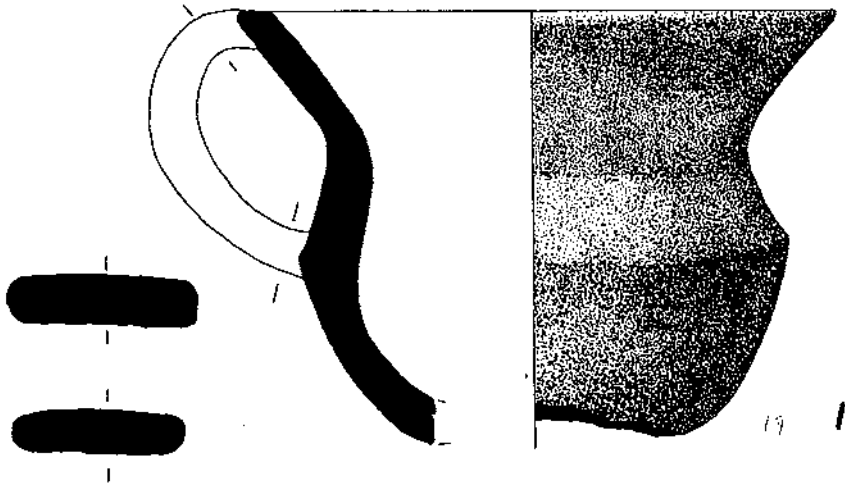

7

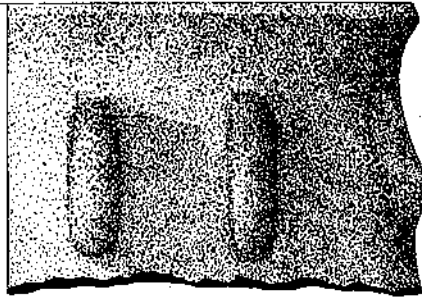
Lemine 43

163

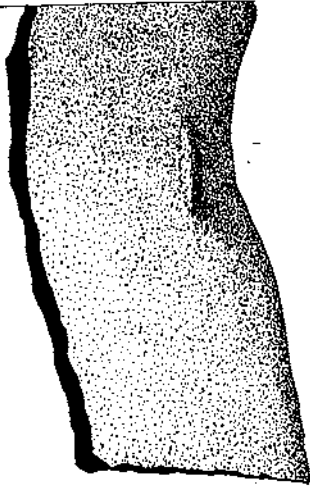

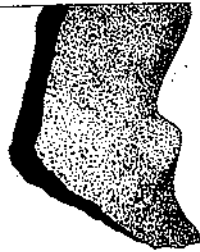
Linnæus 17

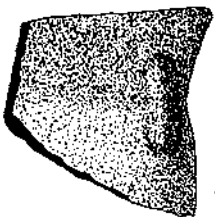
1

2

165

3

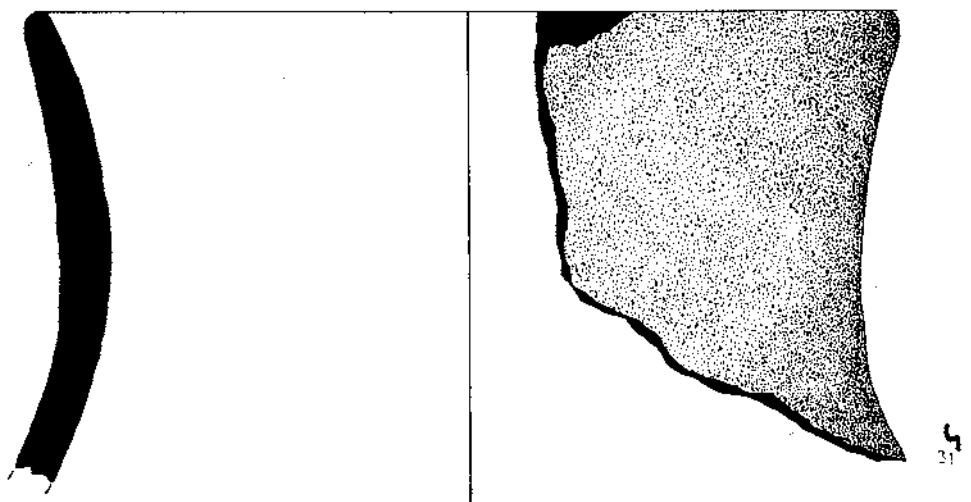
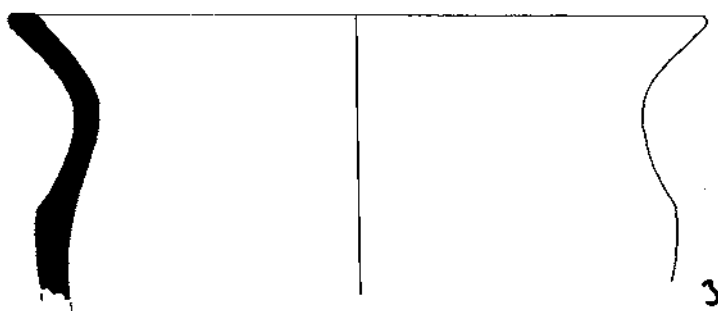
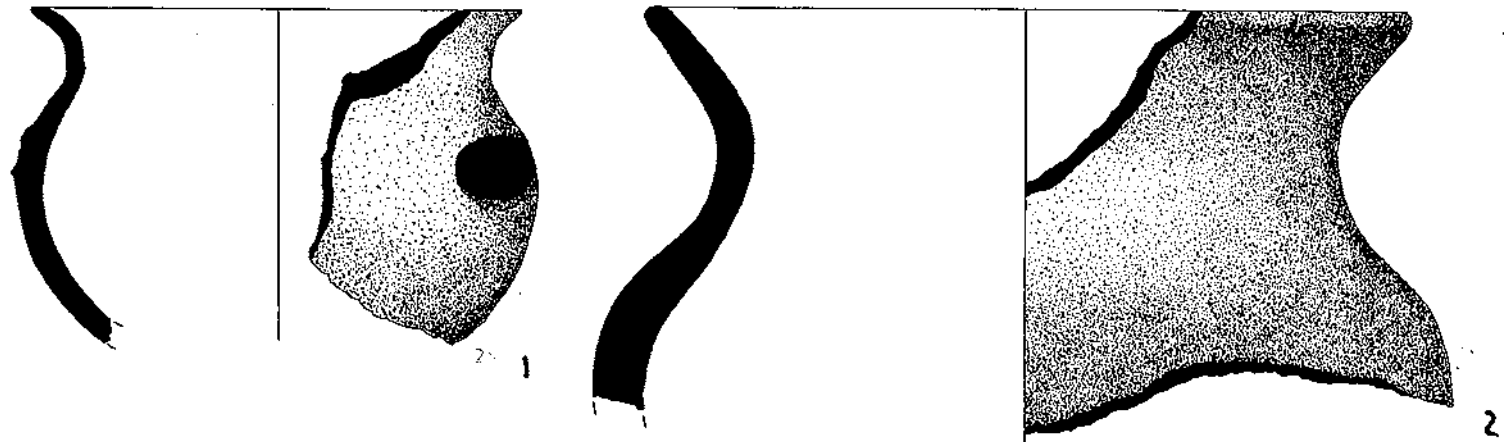

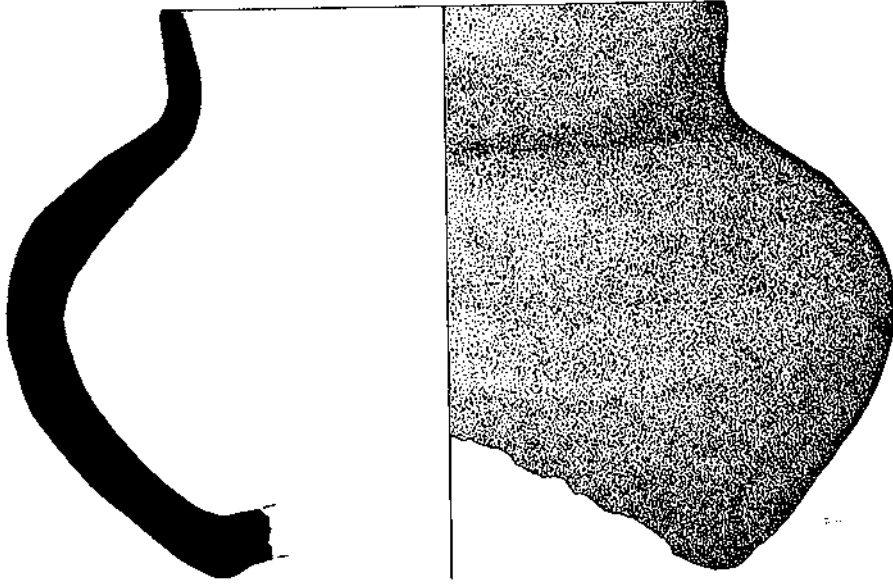
4

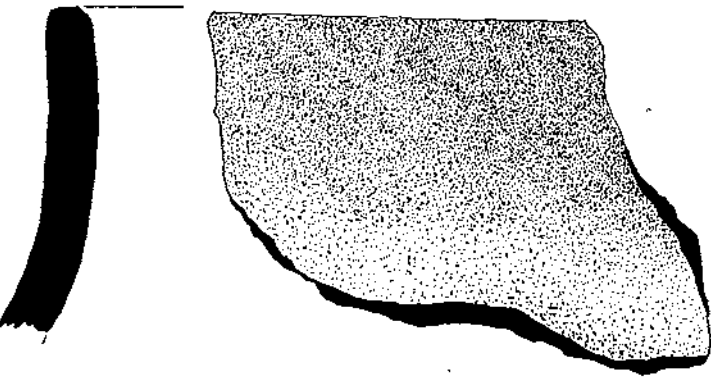
5

Limine 19

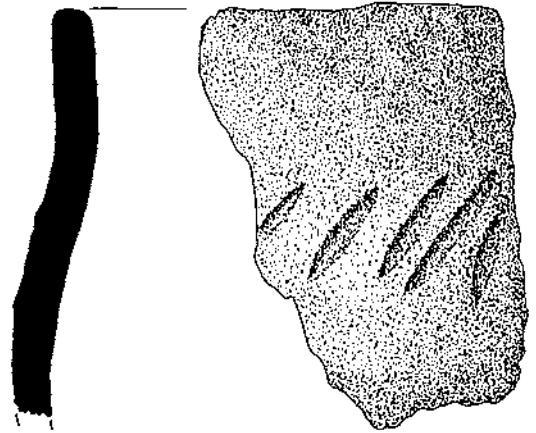

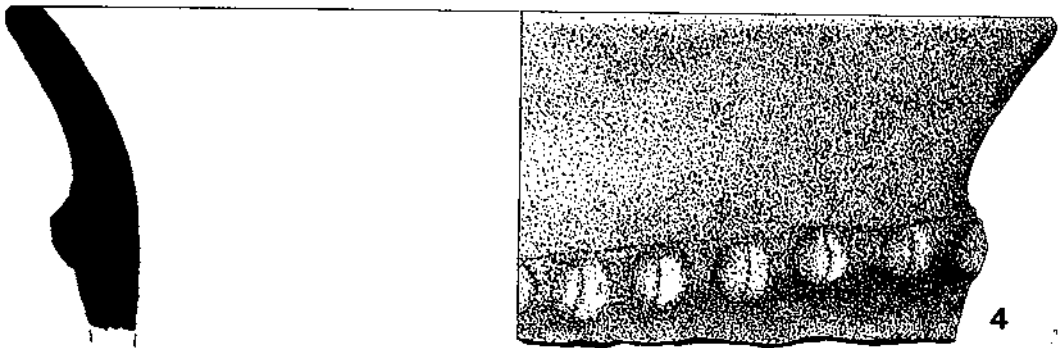
1

2

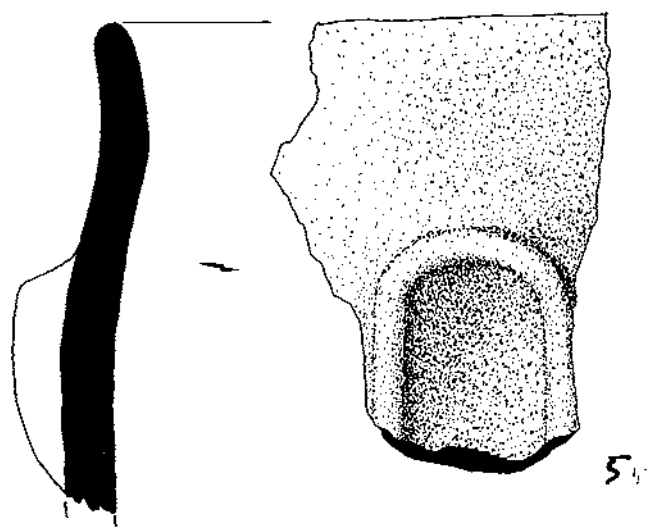
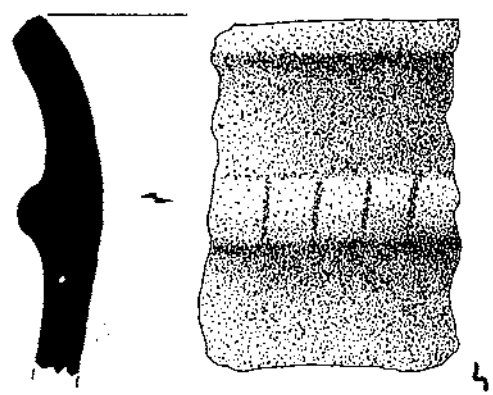
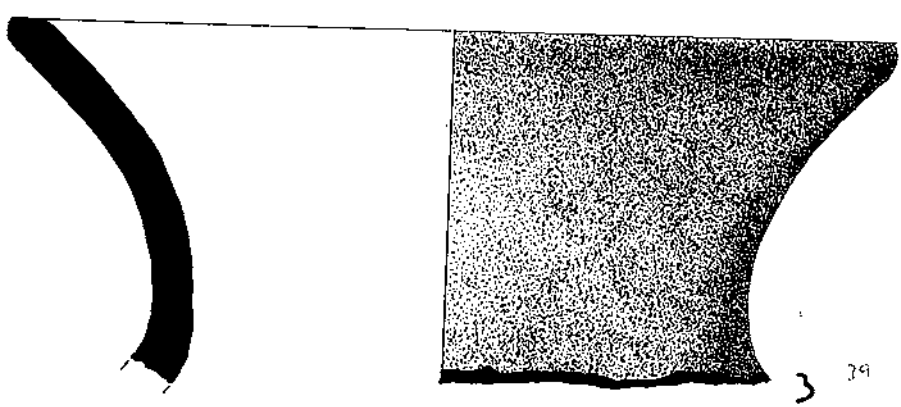
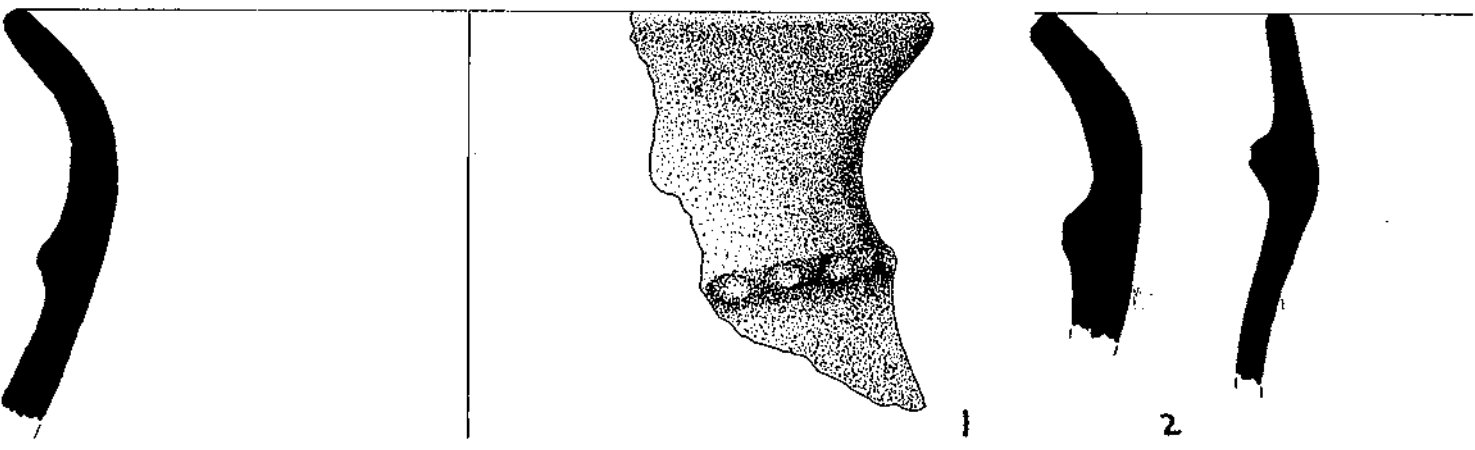
3

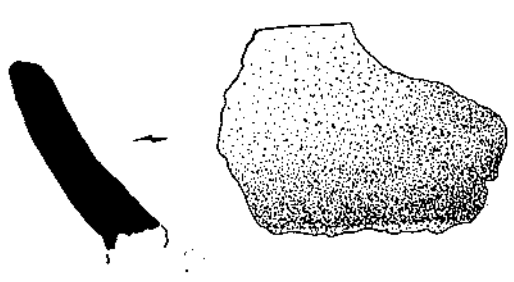

4

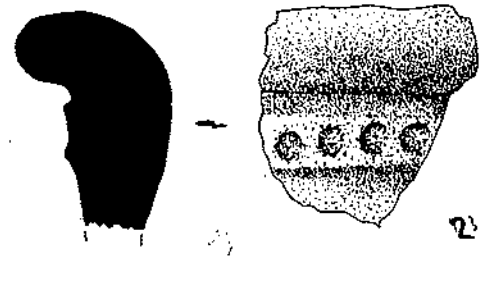

7/13

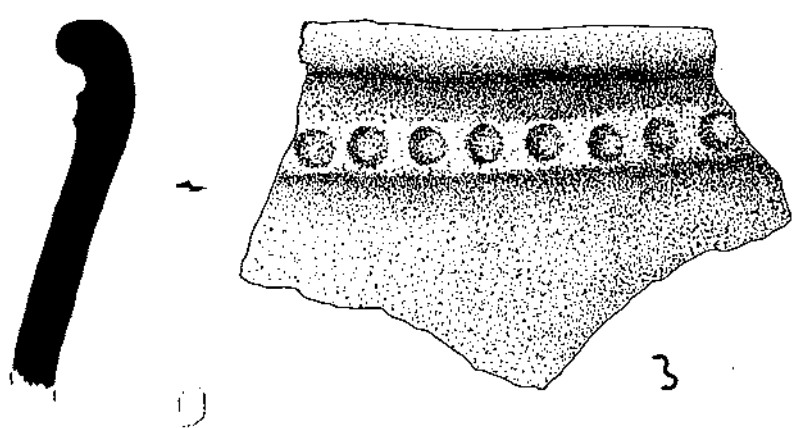

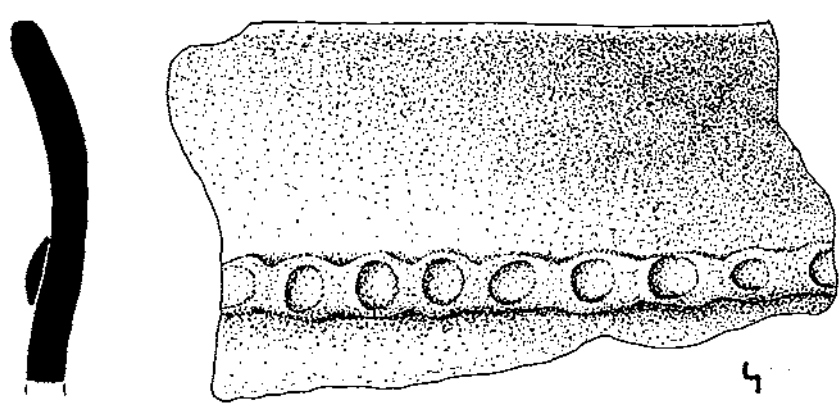
1

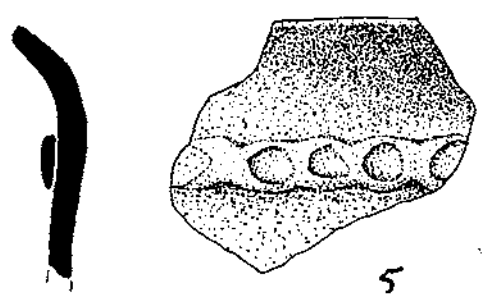
2

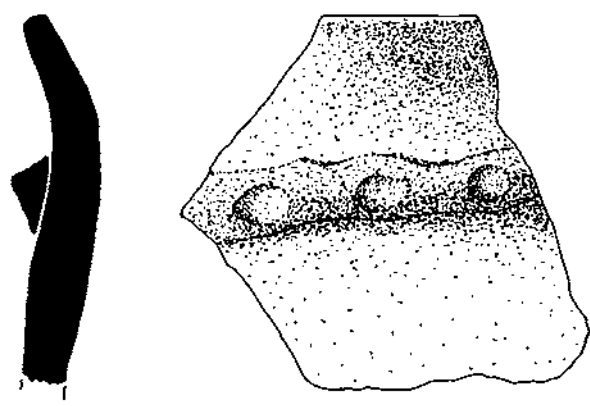
3

4

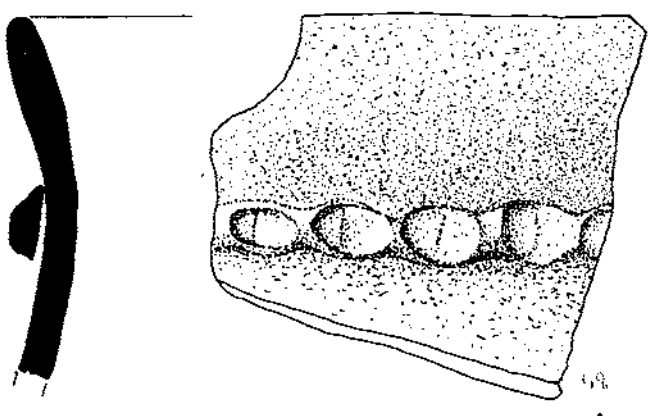
5

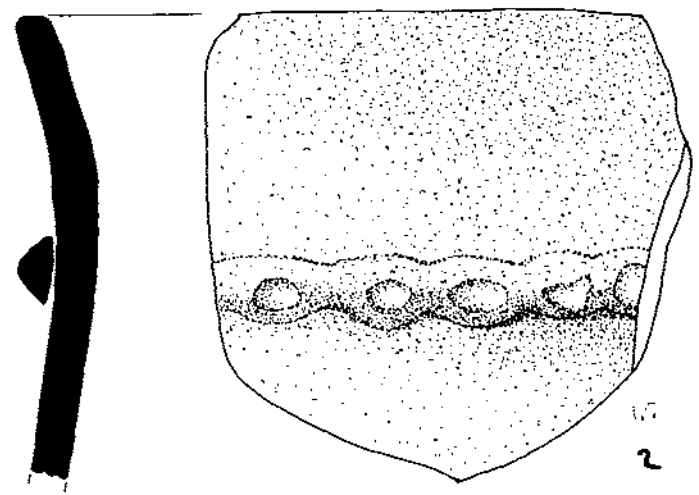
6

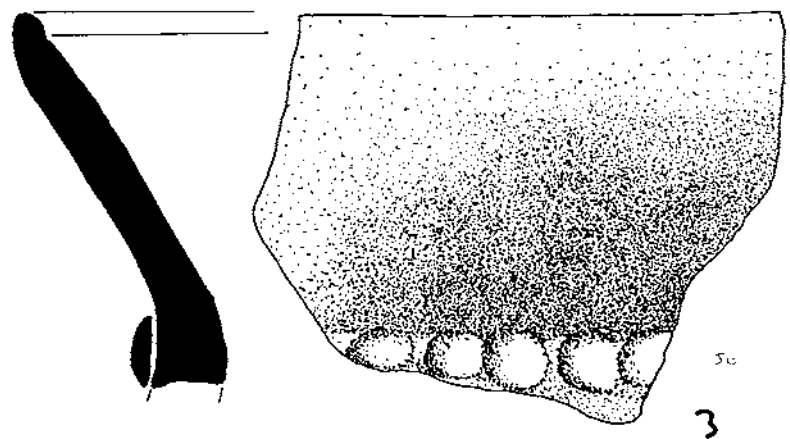
20
T/A

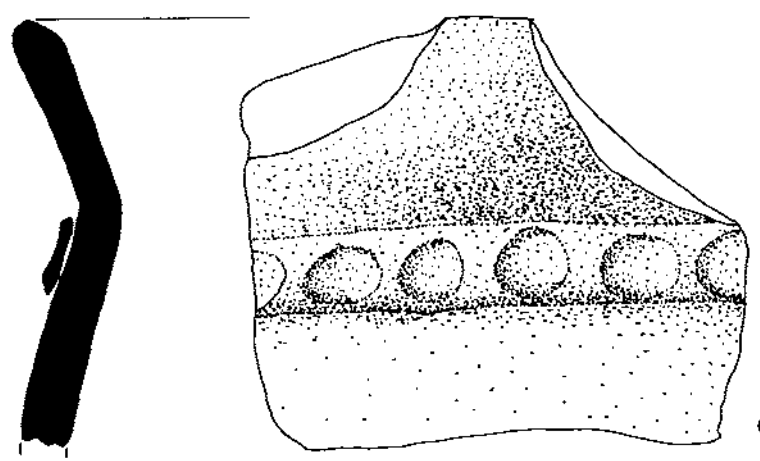
1

2

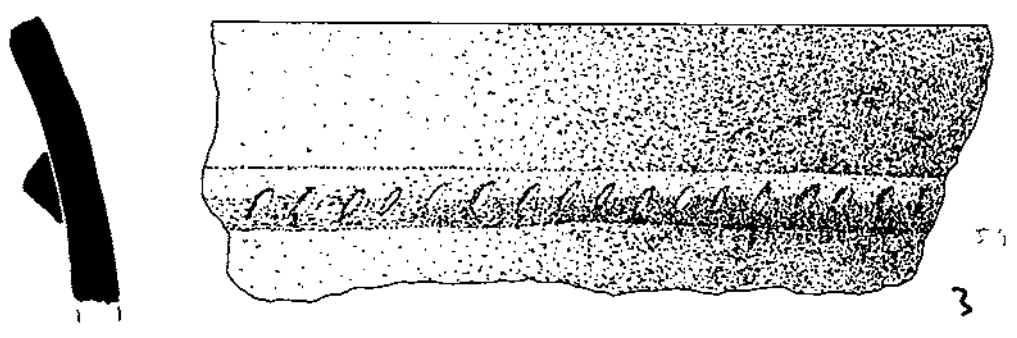
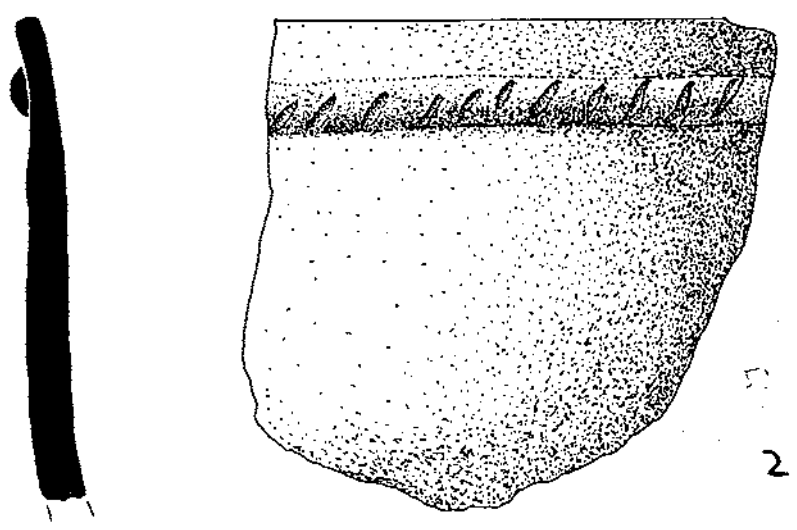
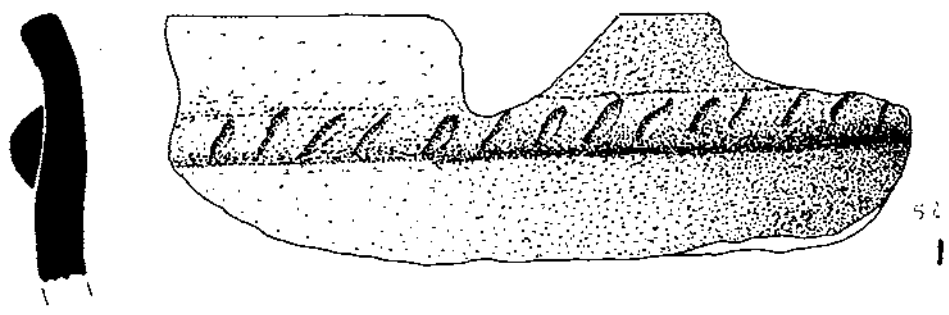

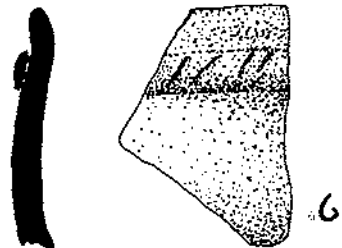
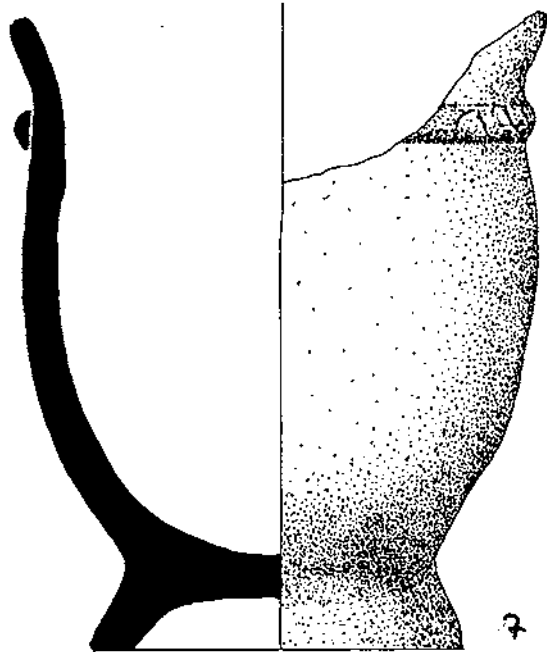
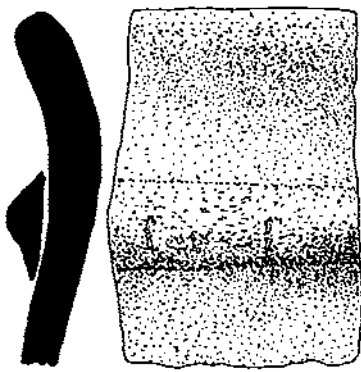
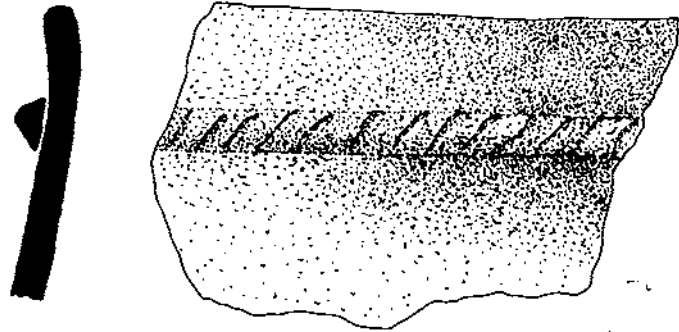
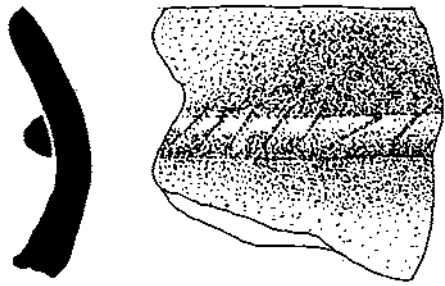
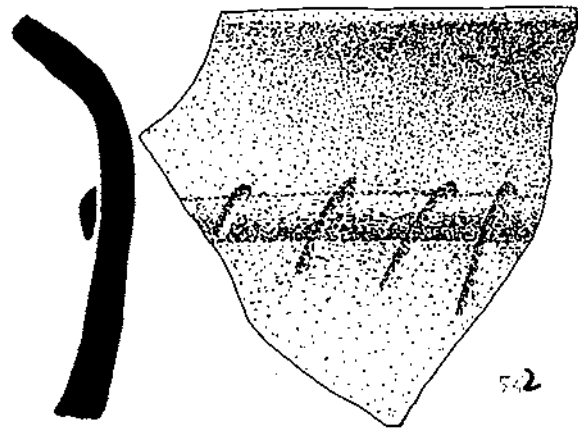
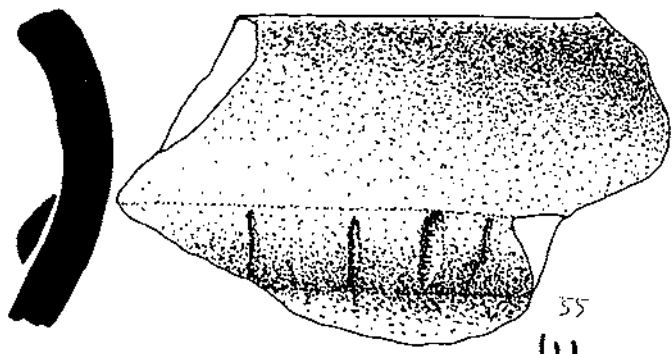
3

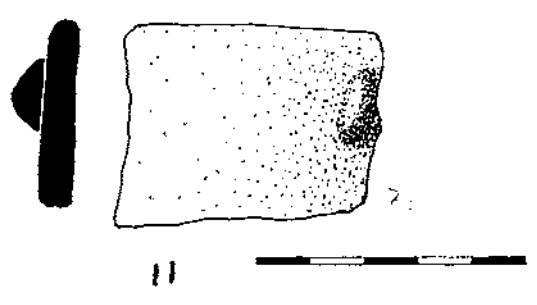
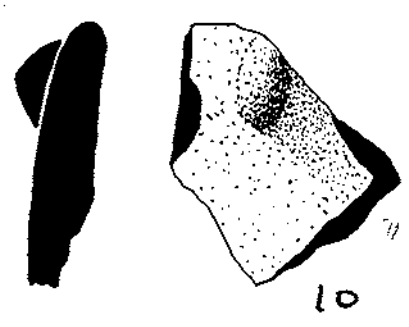
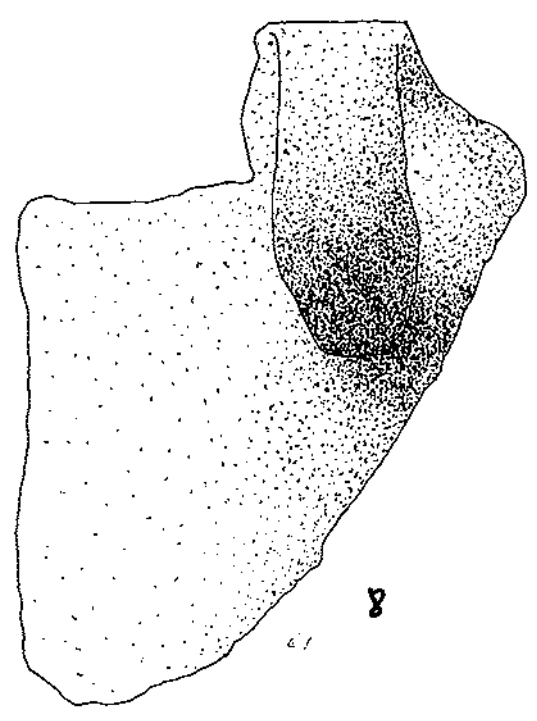
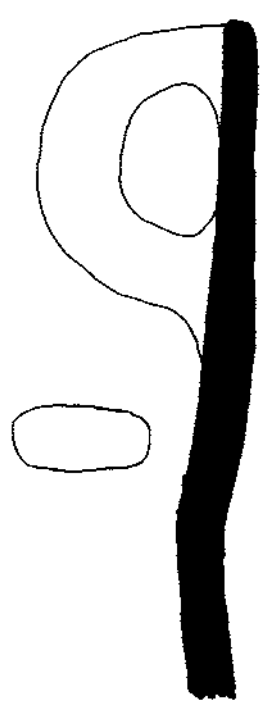
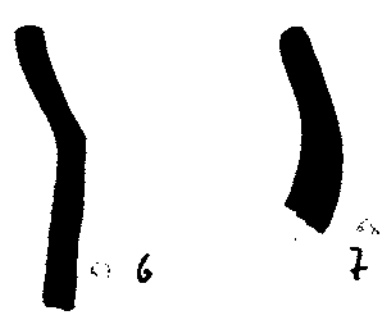
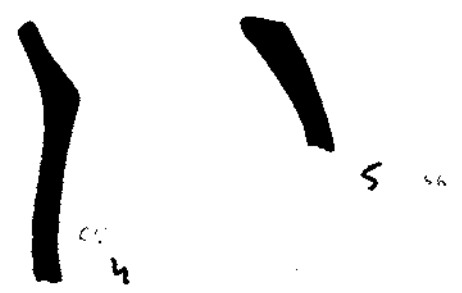
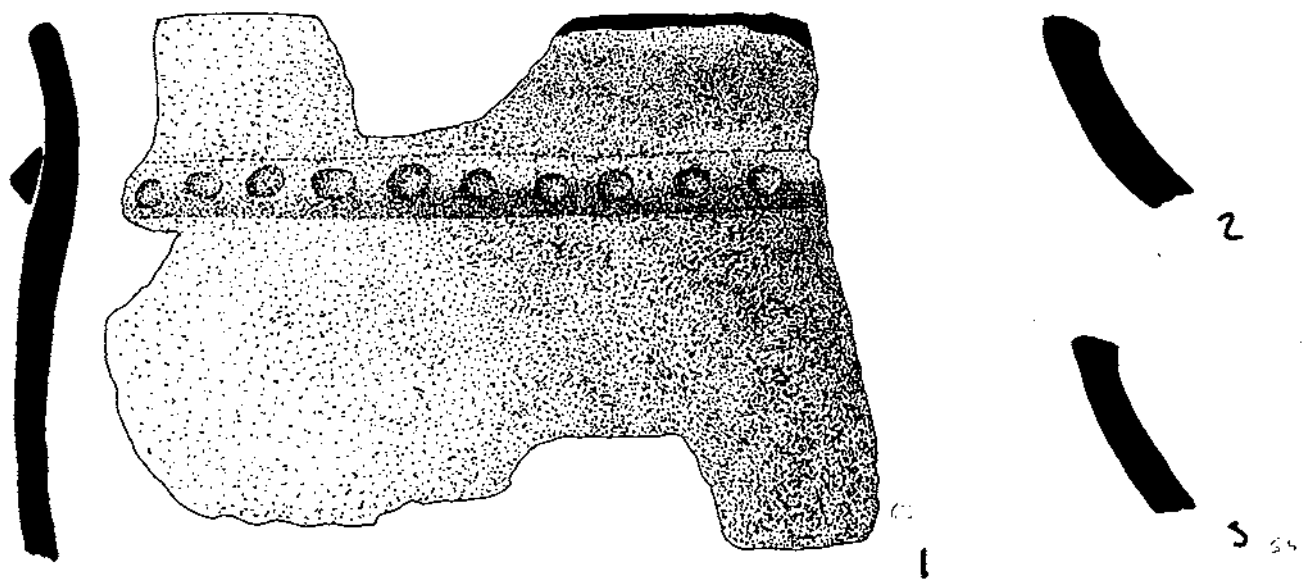

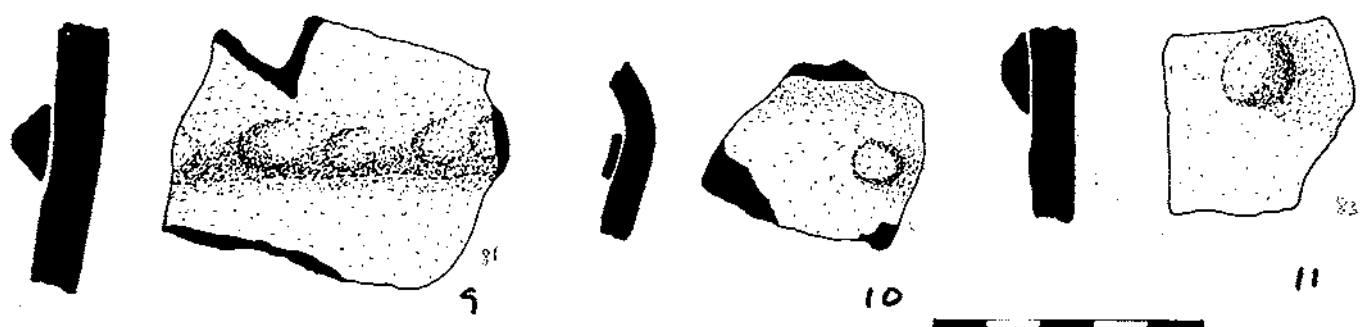
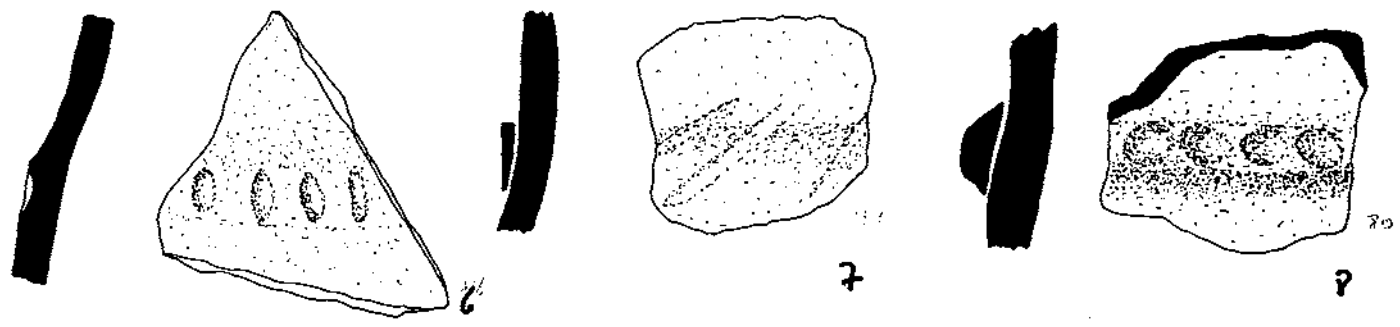
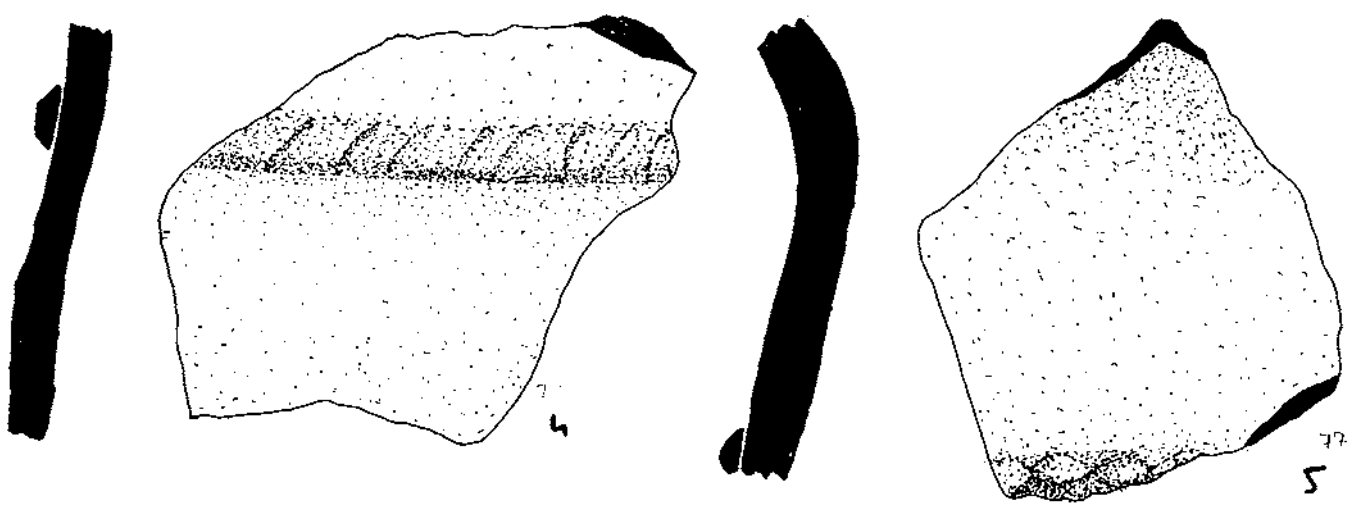
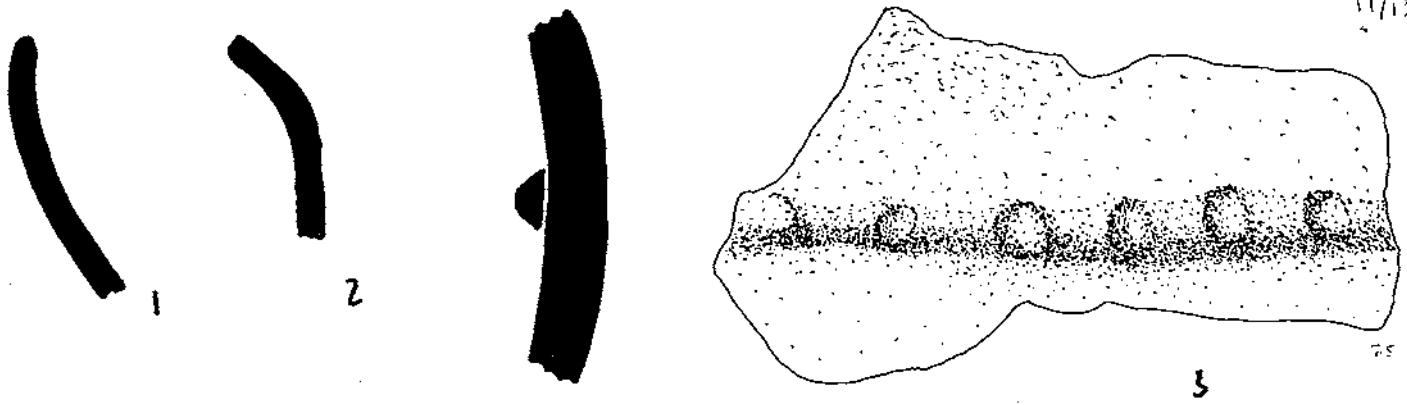
4

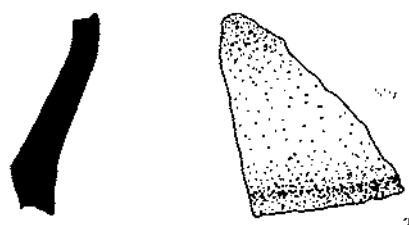

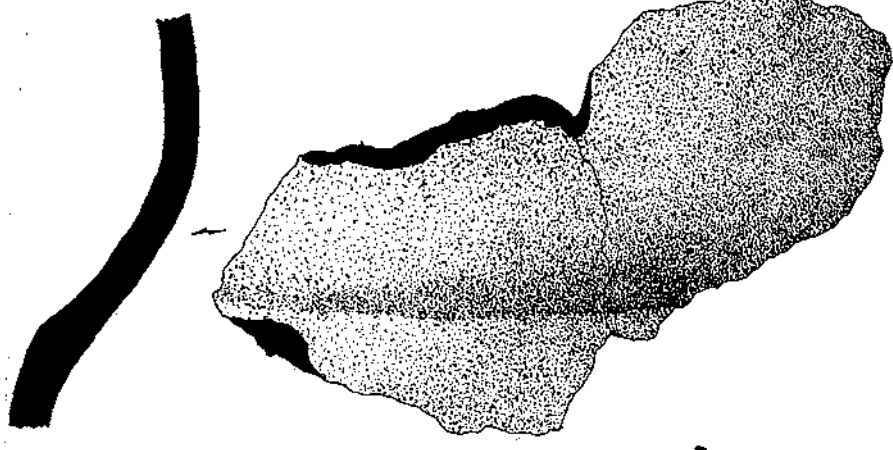

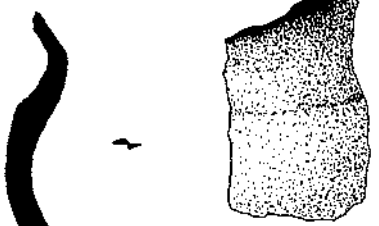

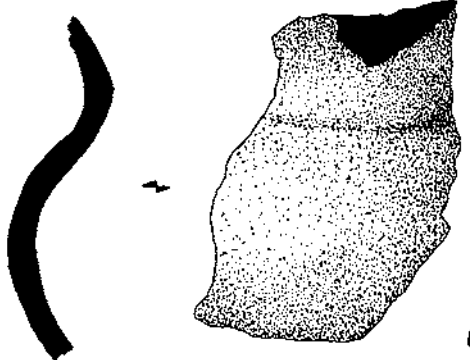
1

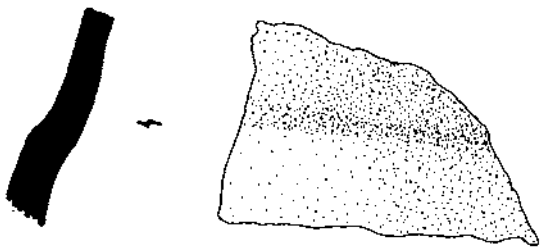
2

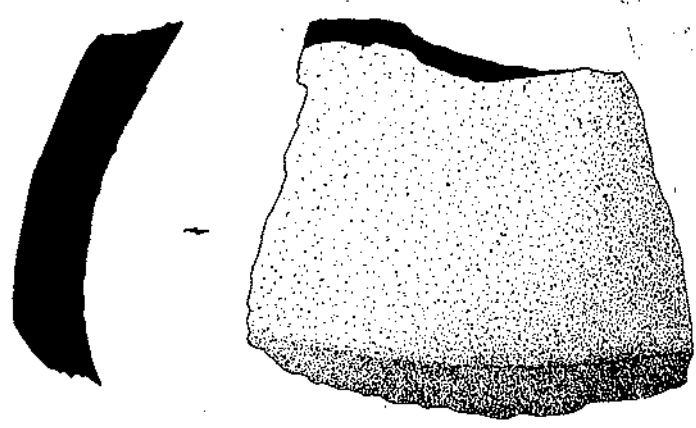
3

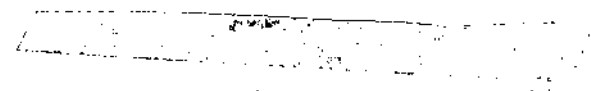
4

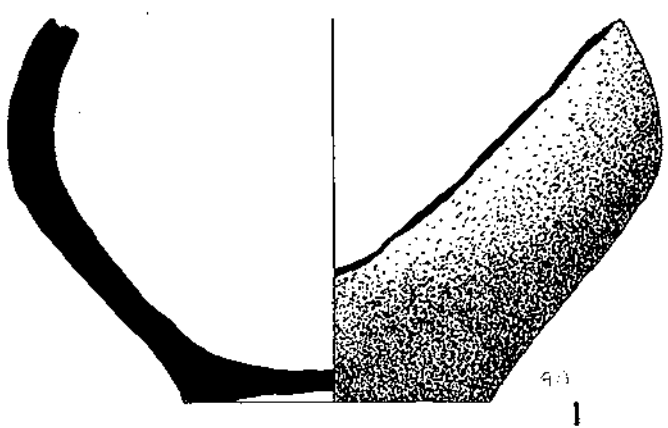

5

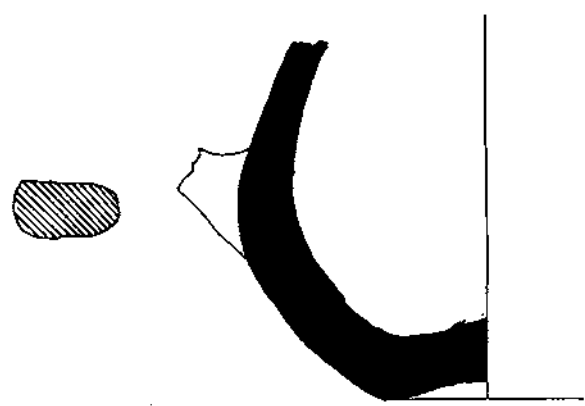
6

93

1

91

2

3

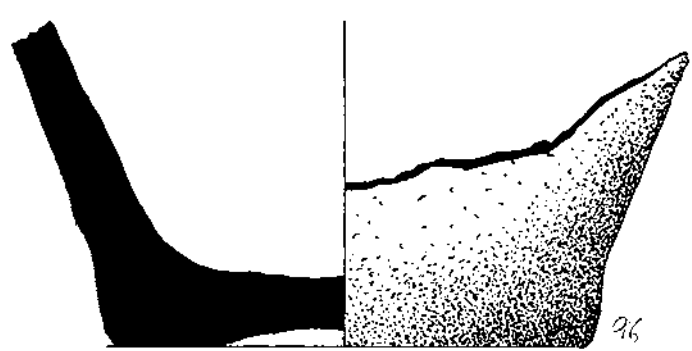
4

5

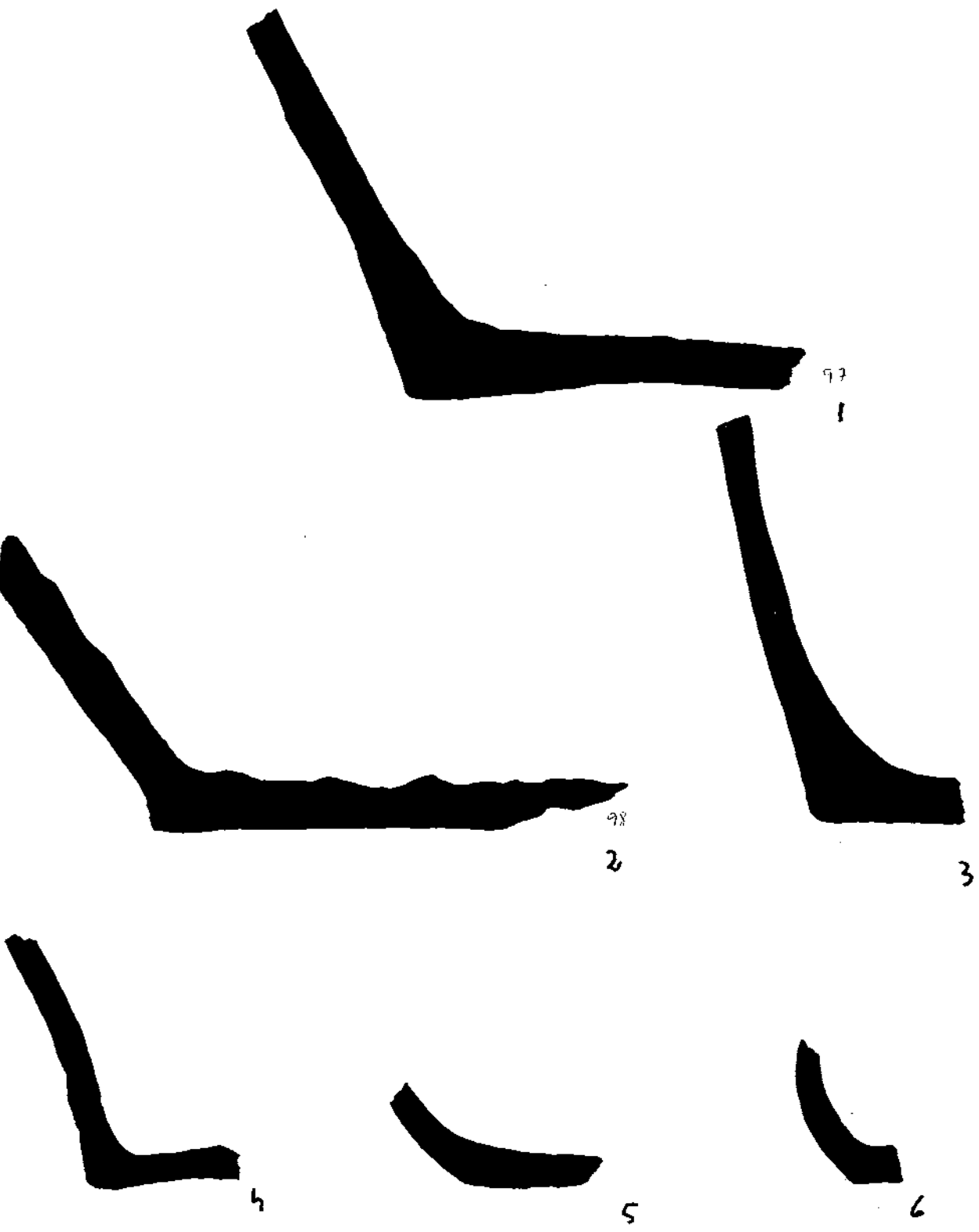
6

96

7

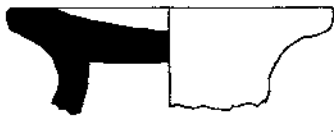

Lémine 28

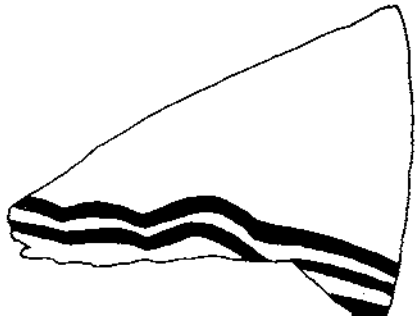
1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

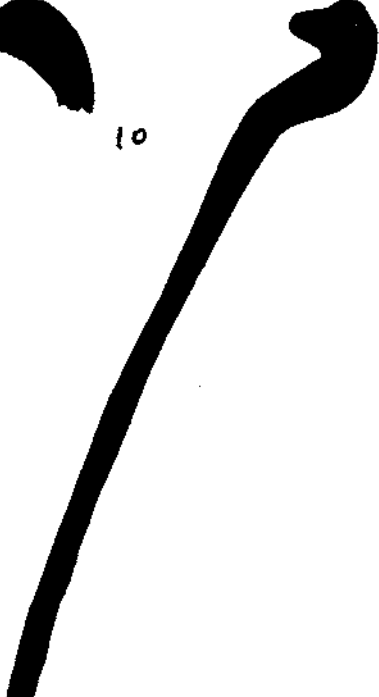
13

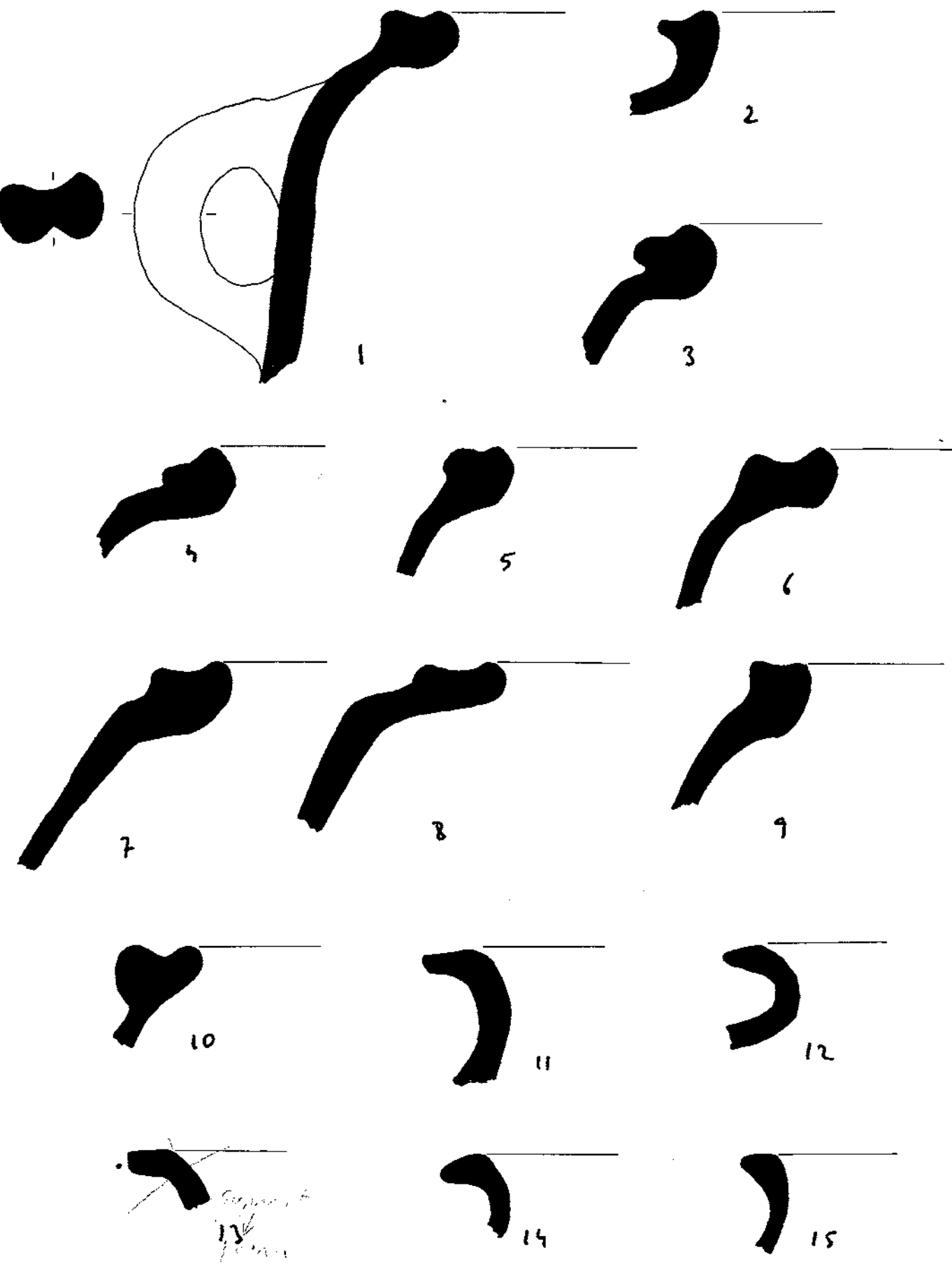

14

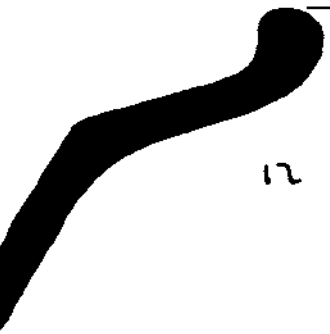

15

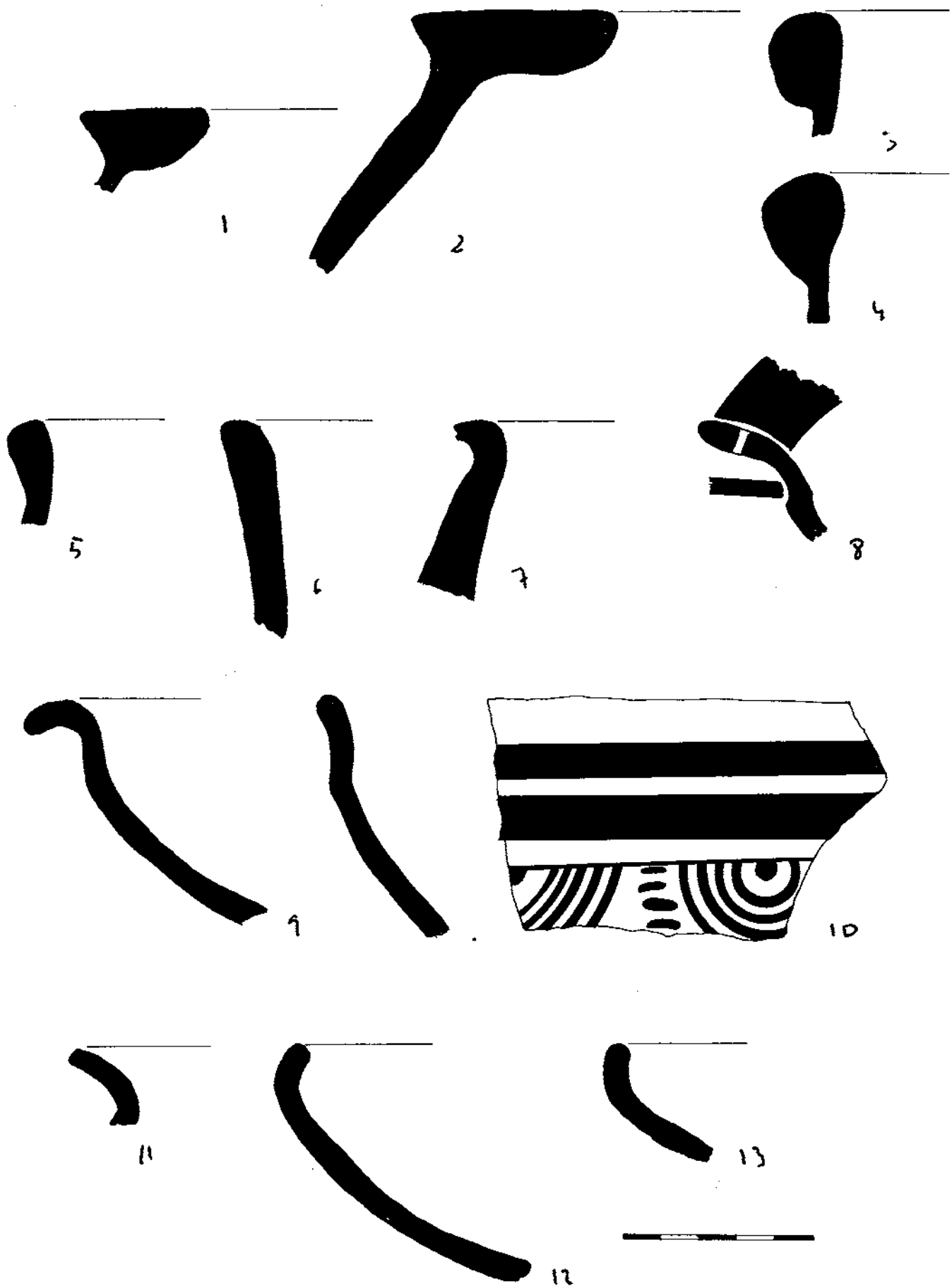

Lémine 29

180

Linnæus 30

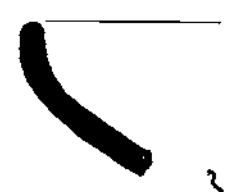

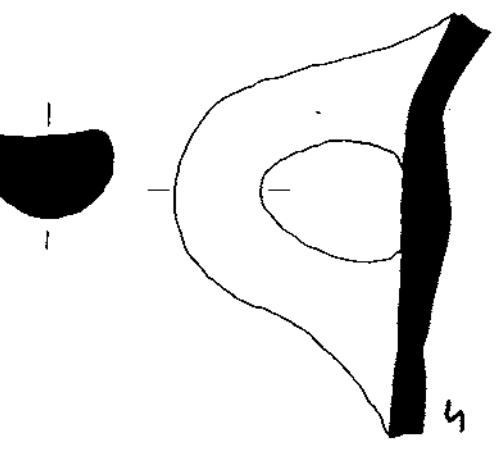
1

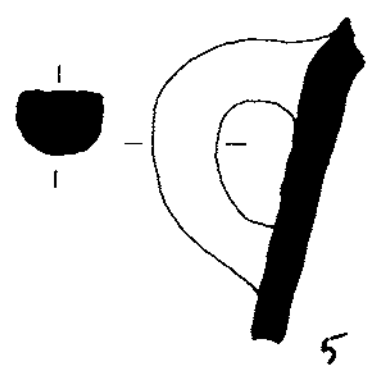
2

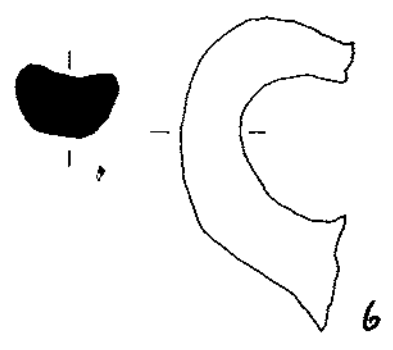
3

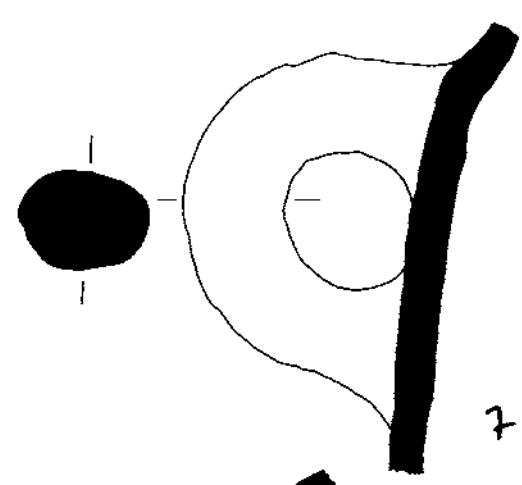
4

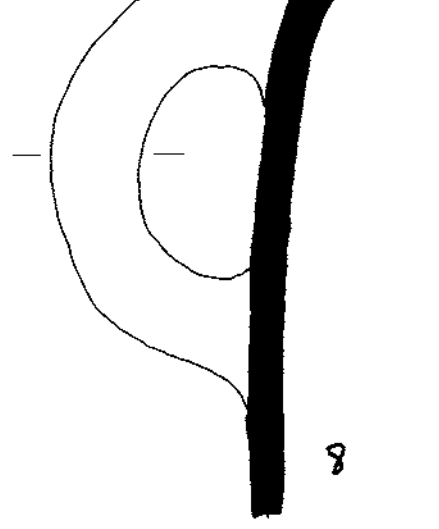
5

6

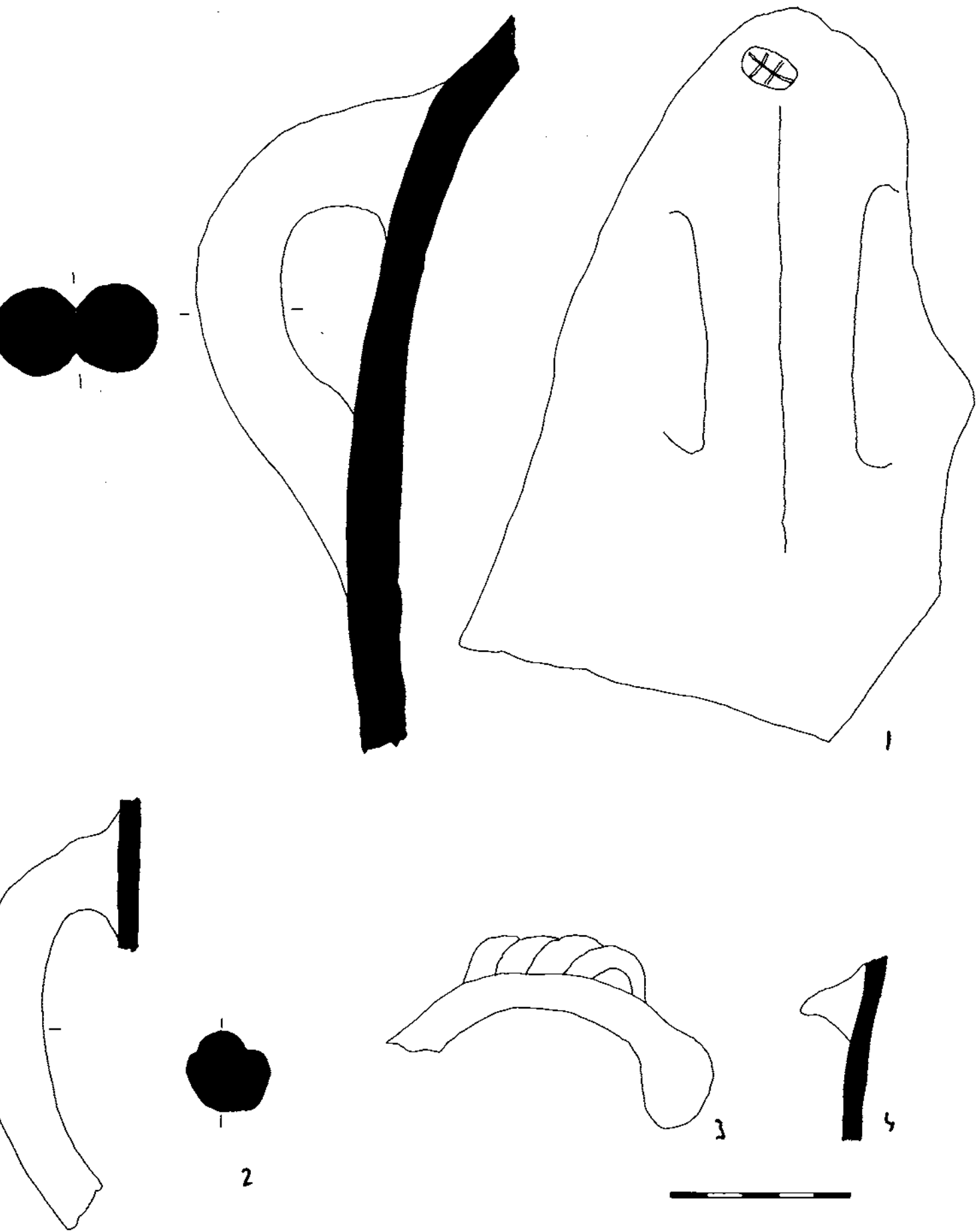

7

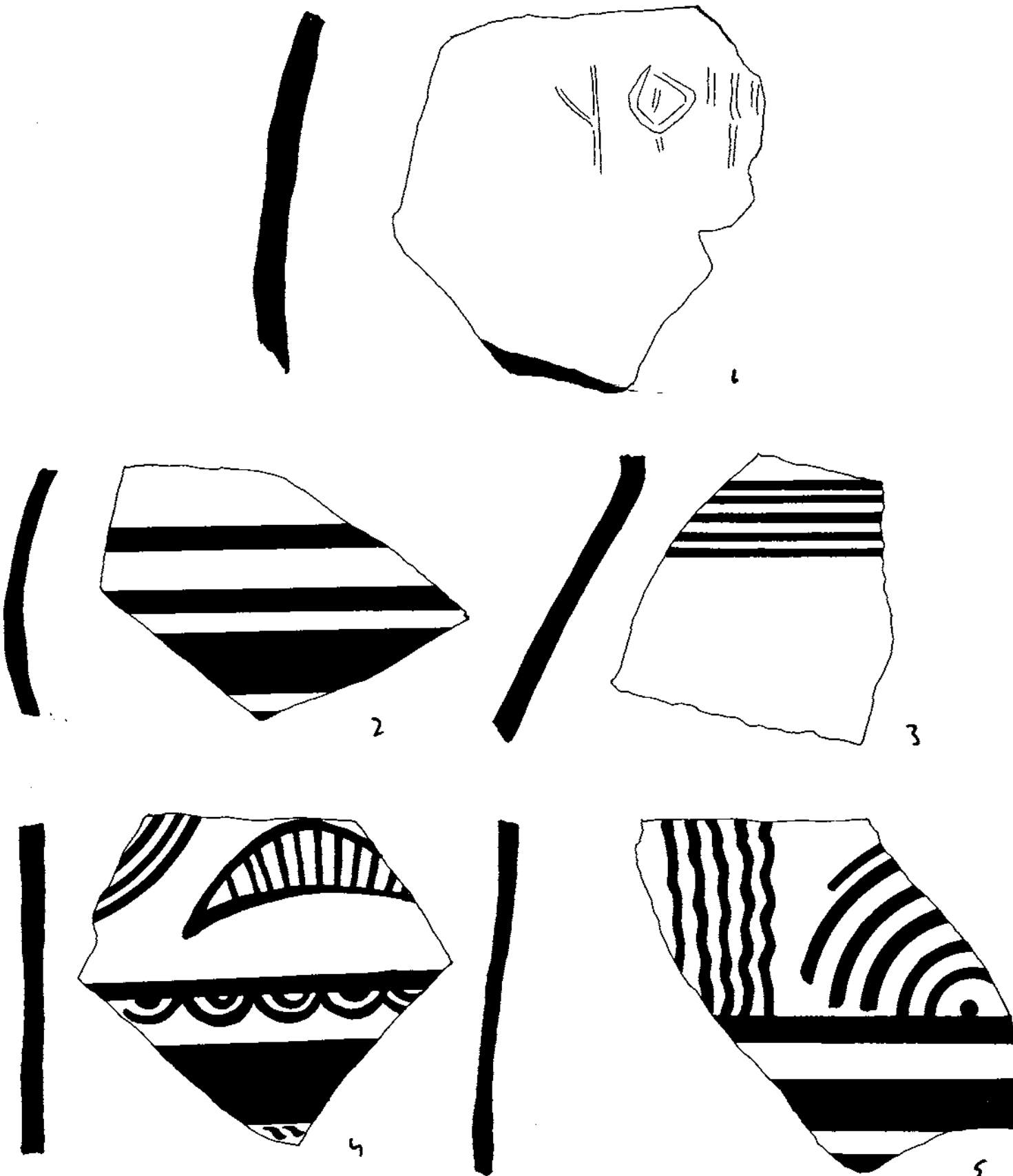

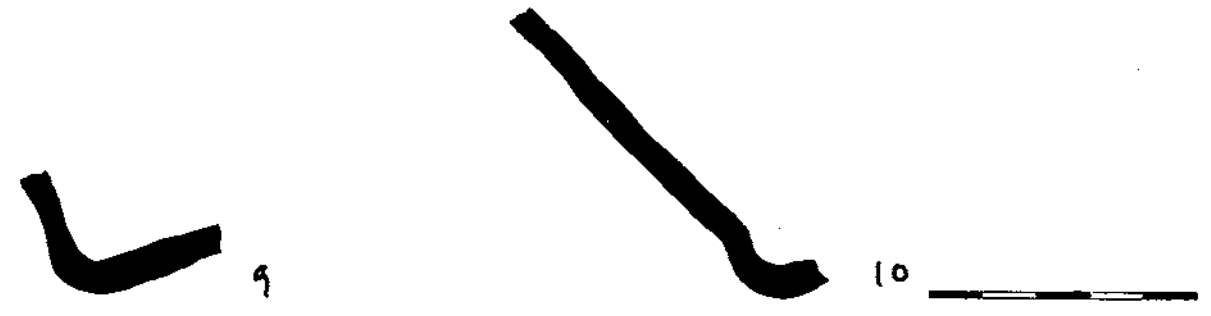
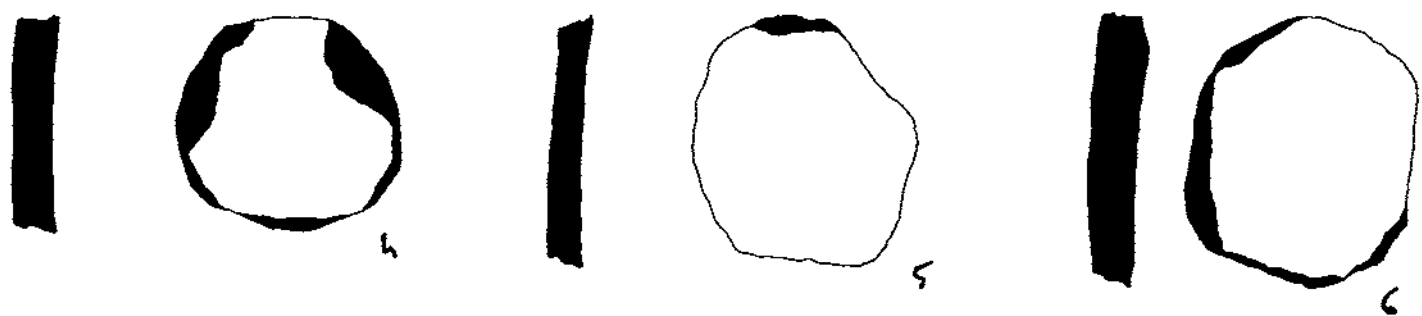
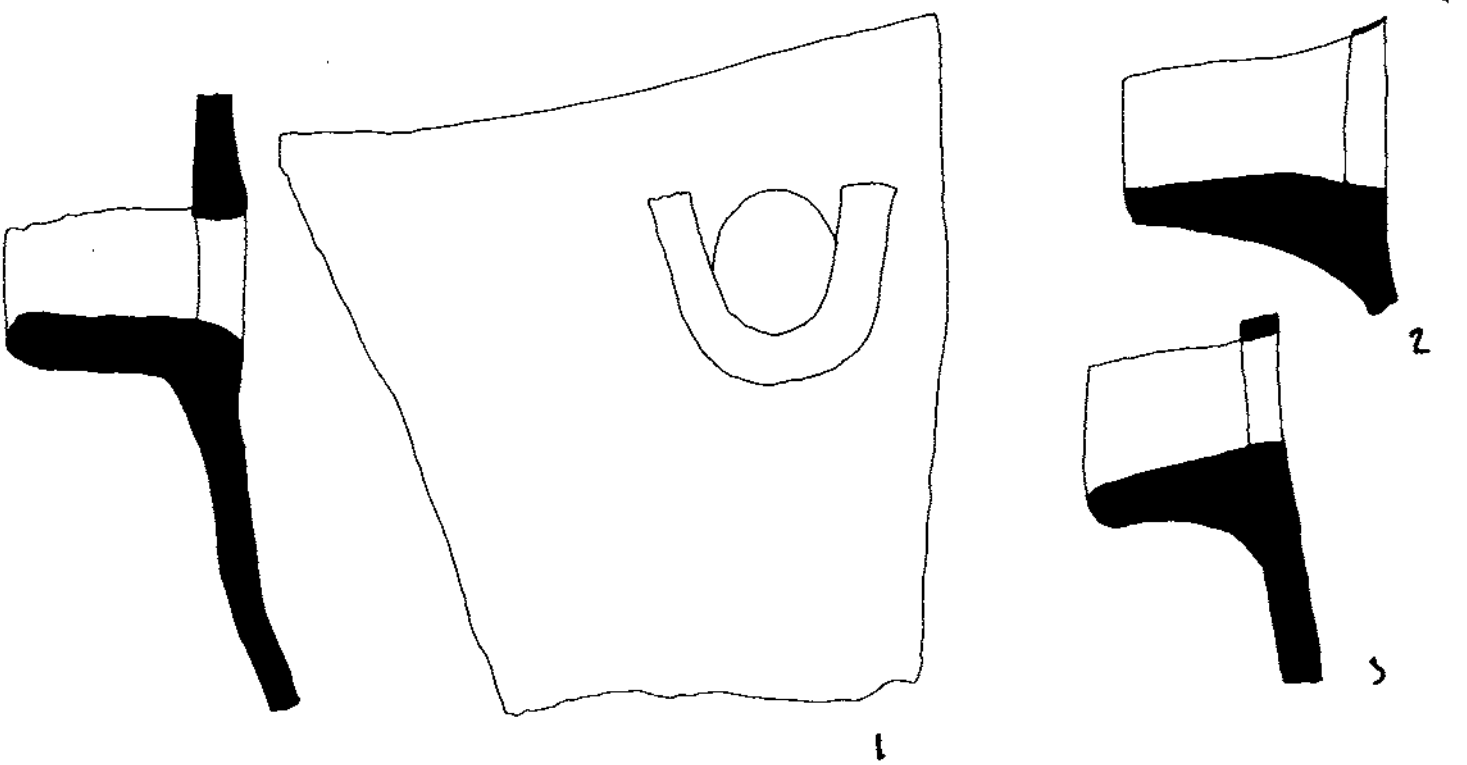
8

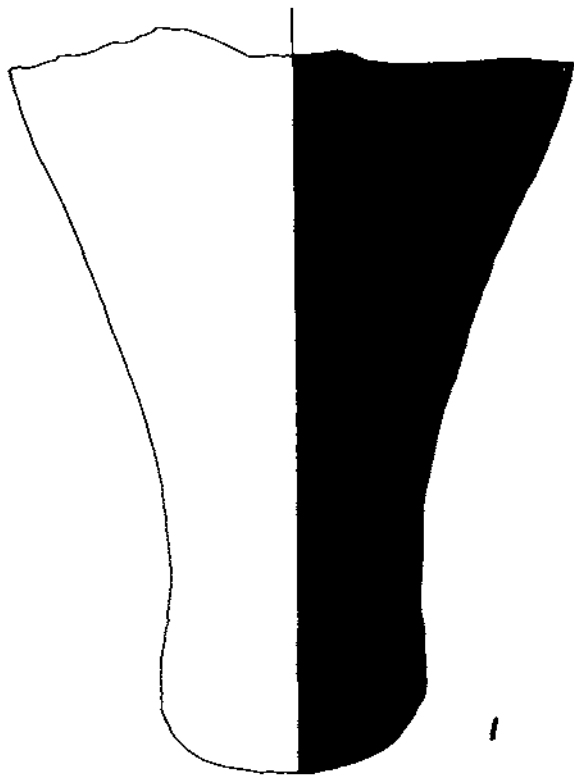

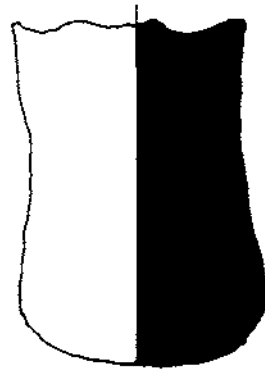
Famille 33

1

2

3

4

1

2

3

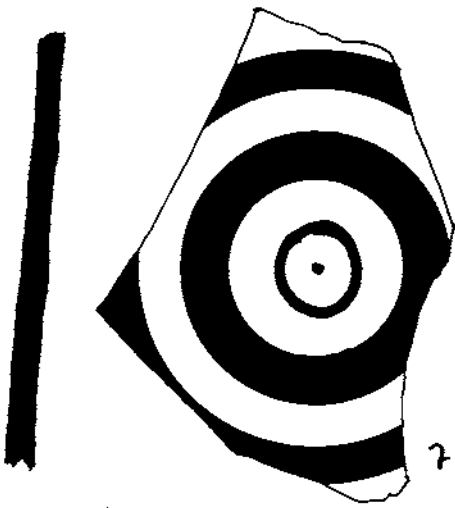
4

5

6

7

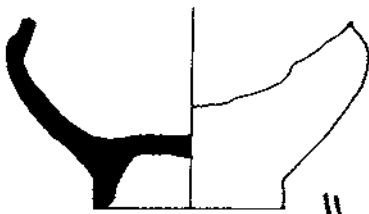
8

9

10

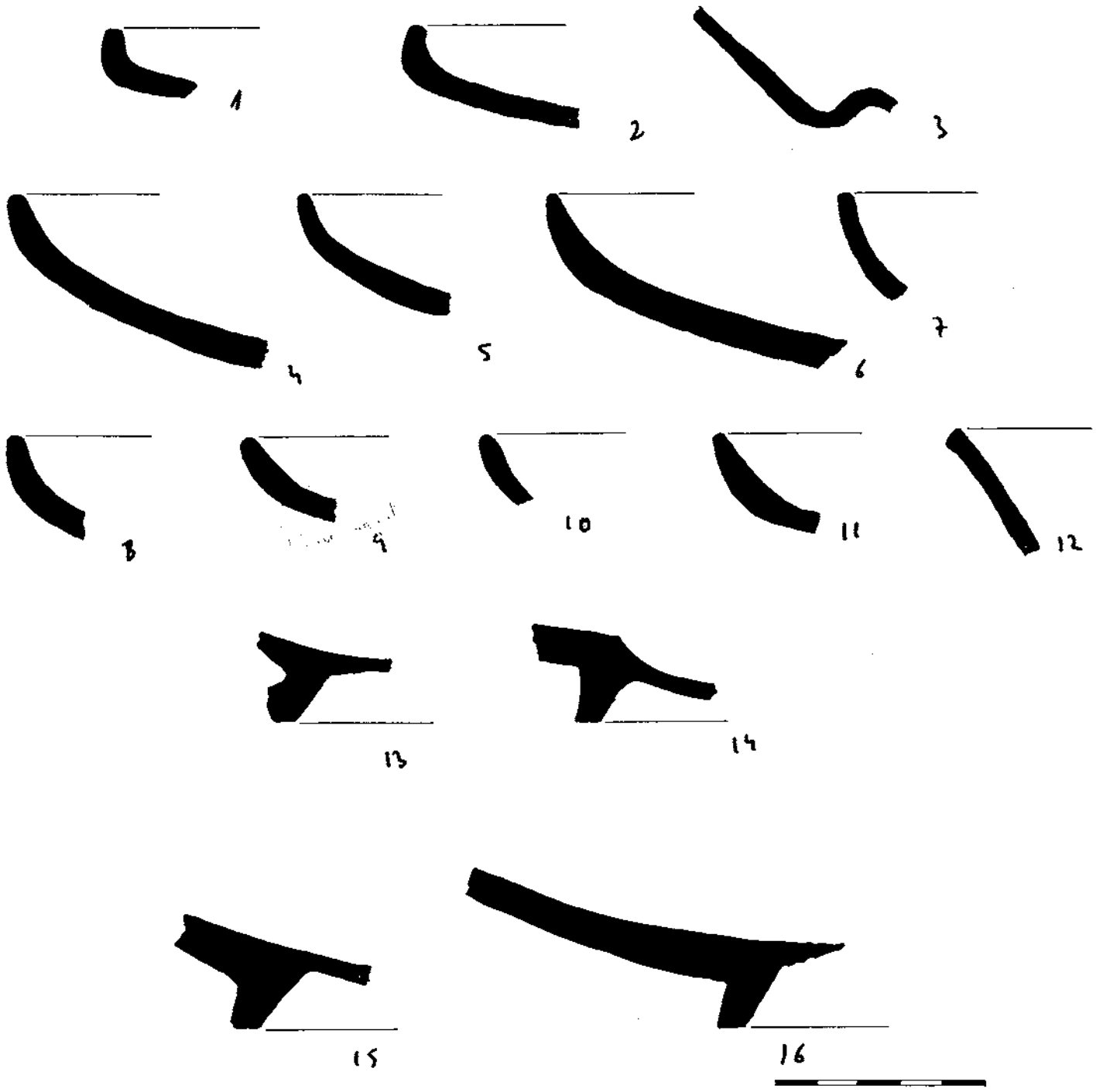

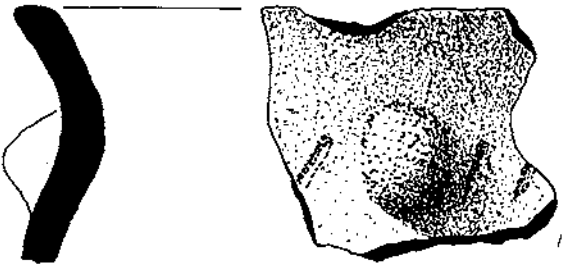
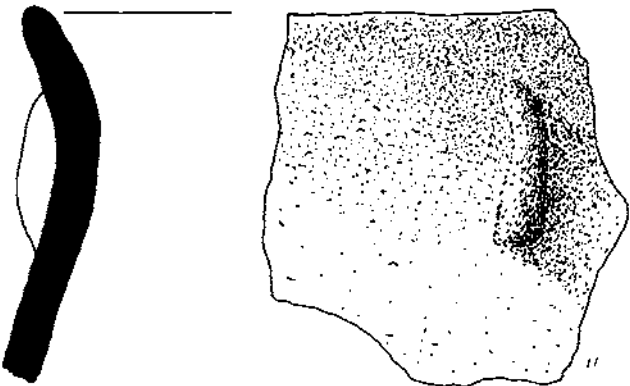
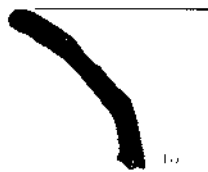
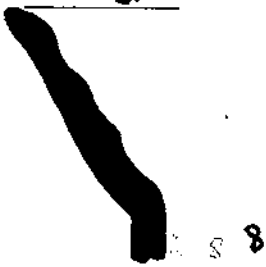
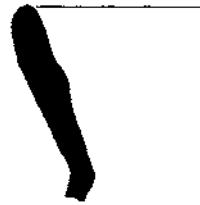
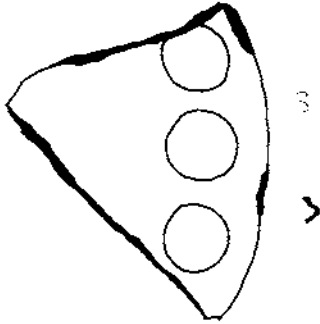
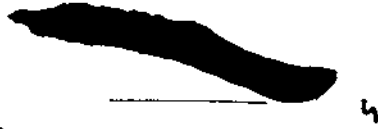
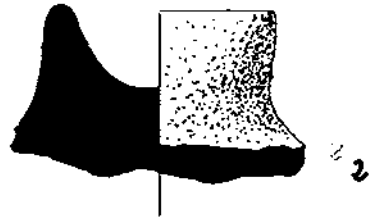
11

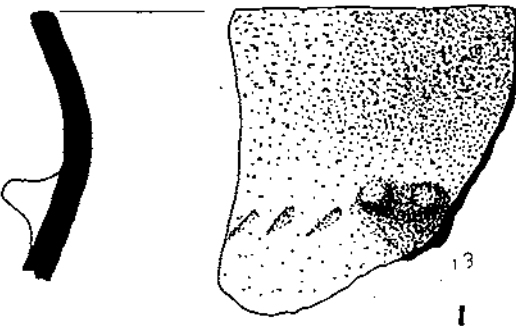
12

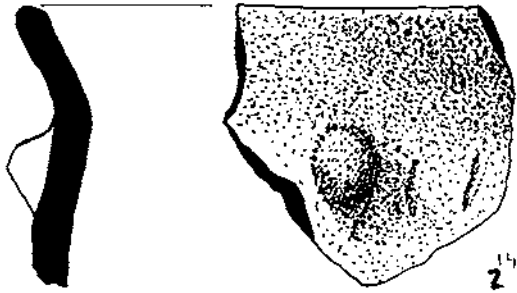

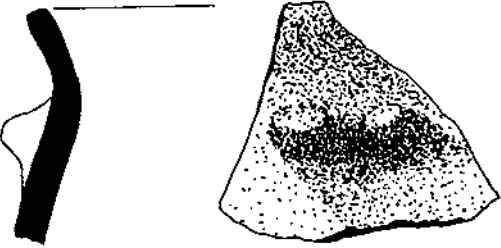
Lémine 39

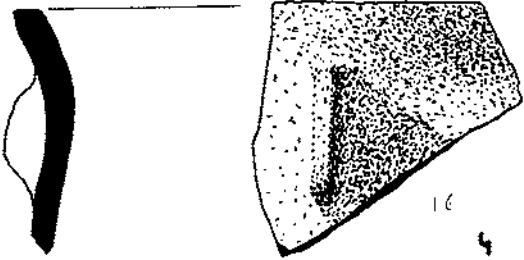
1

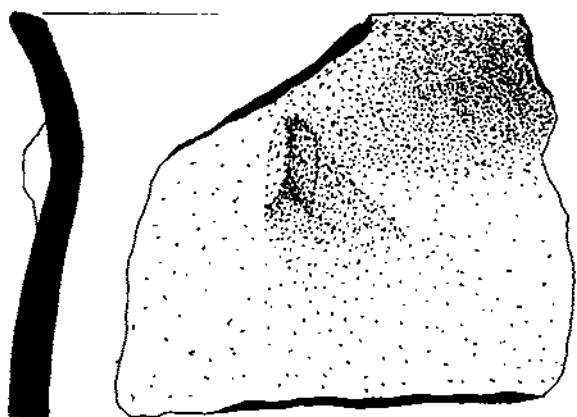
2

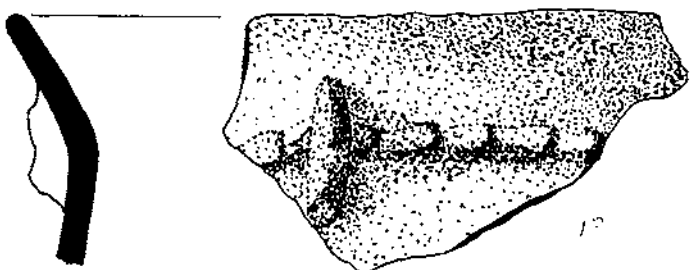
3

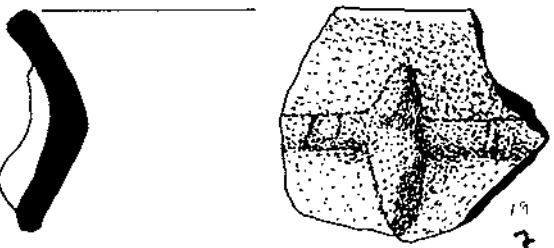
4

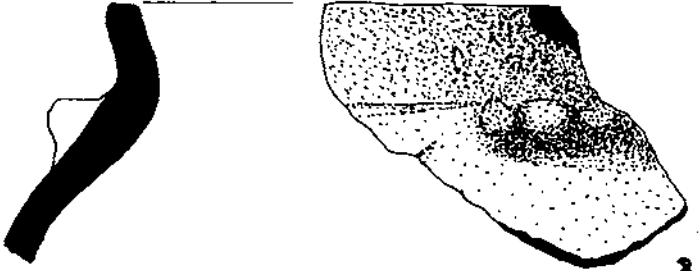
5

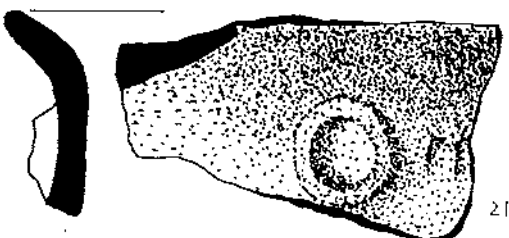
6

7

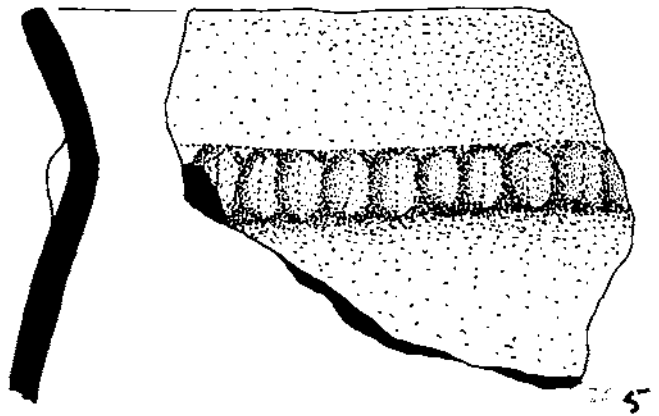
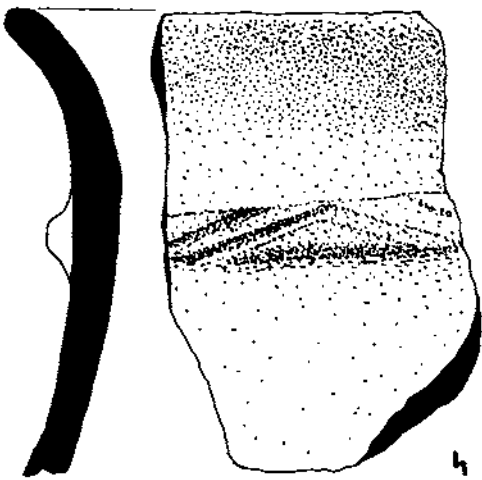
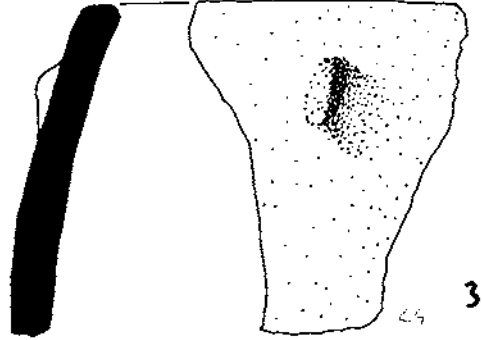
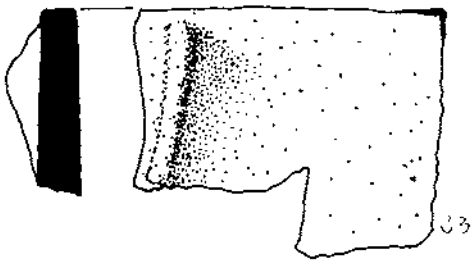
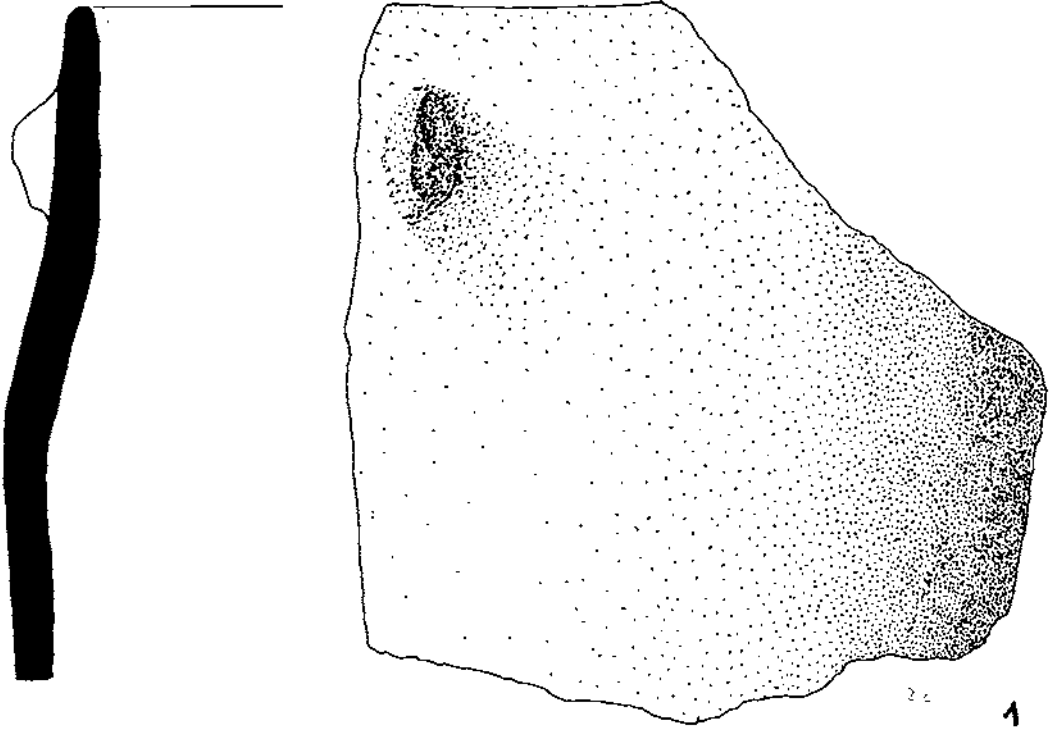

8

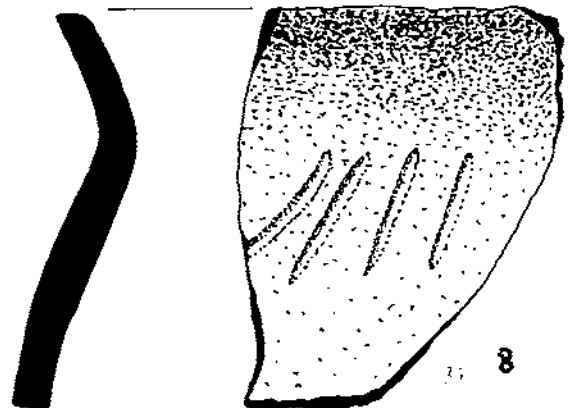
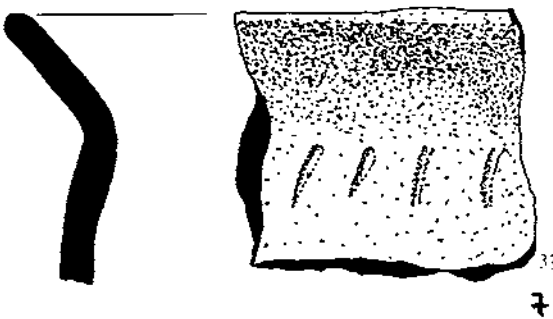
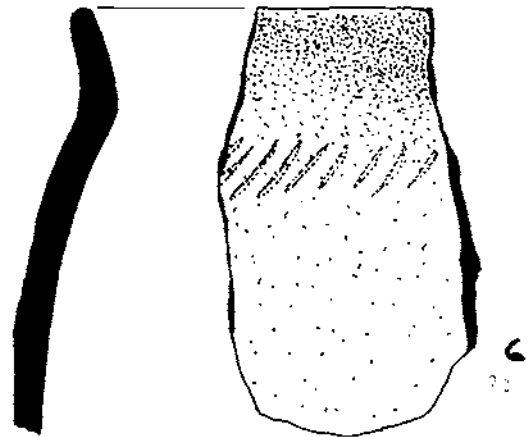
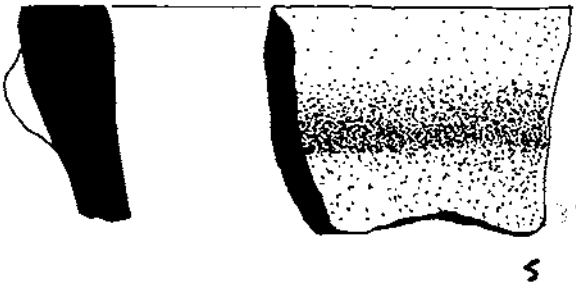
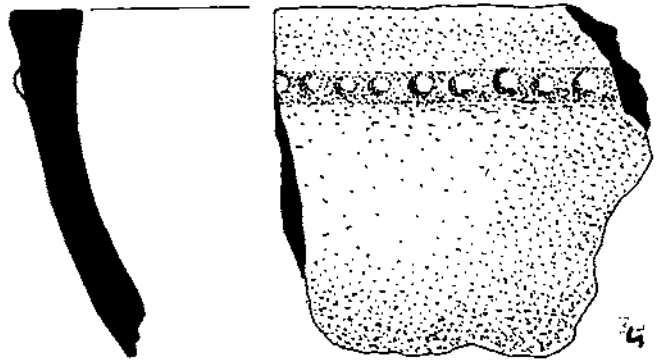
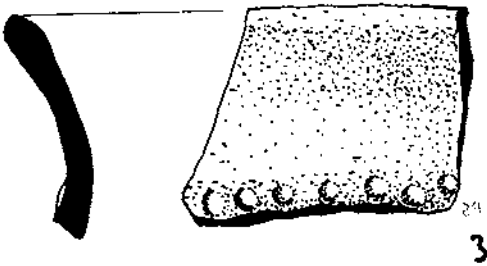
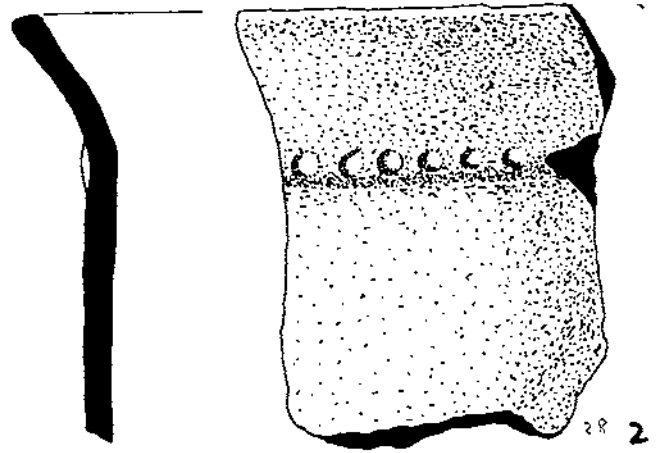
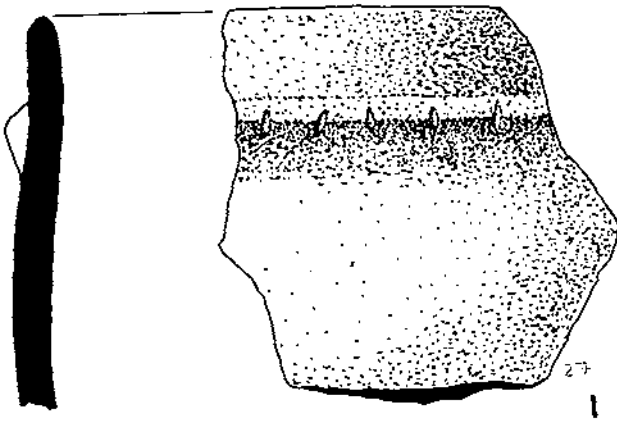

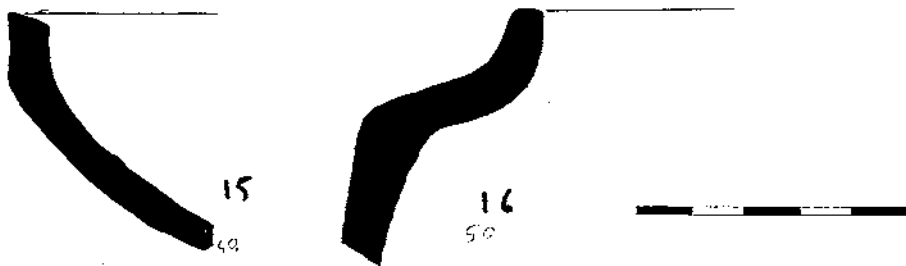
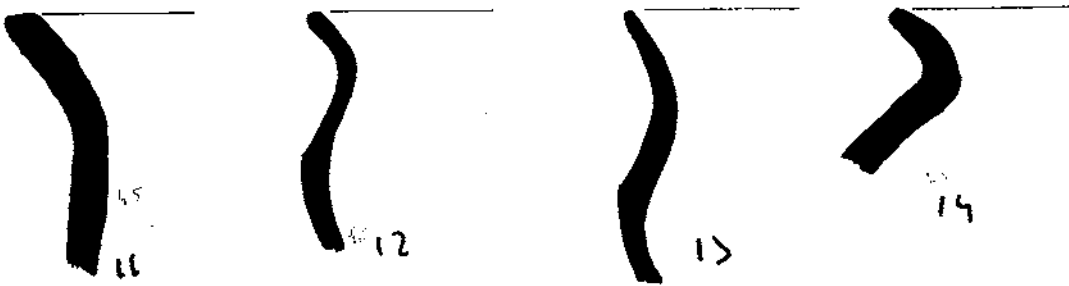
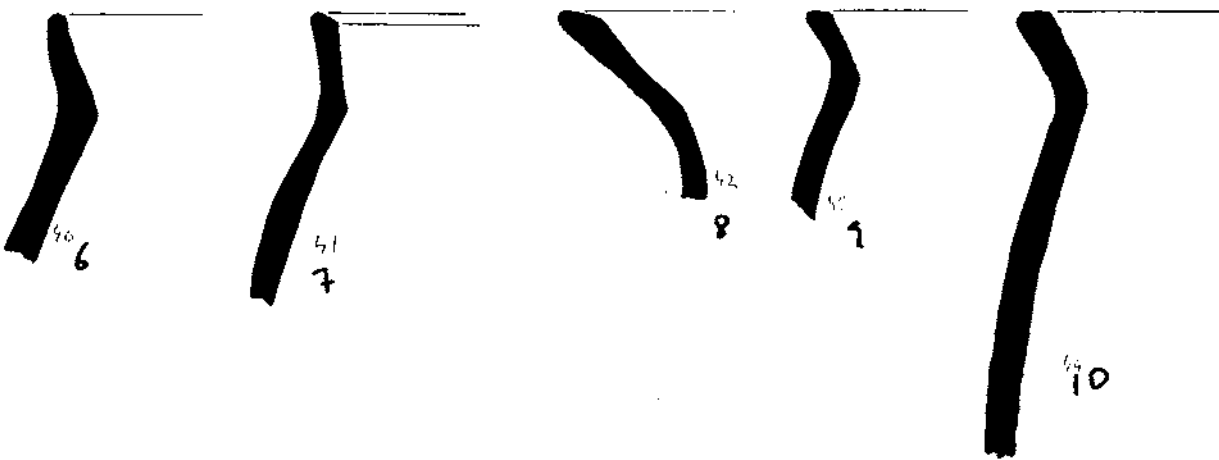
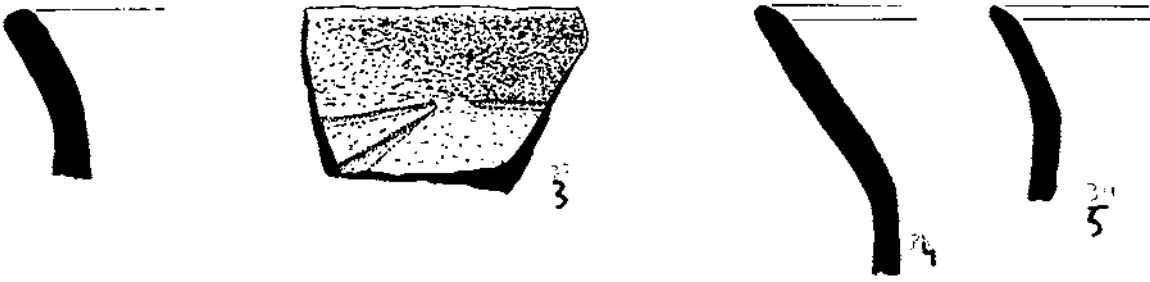
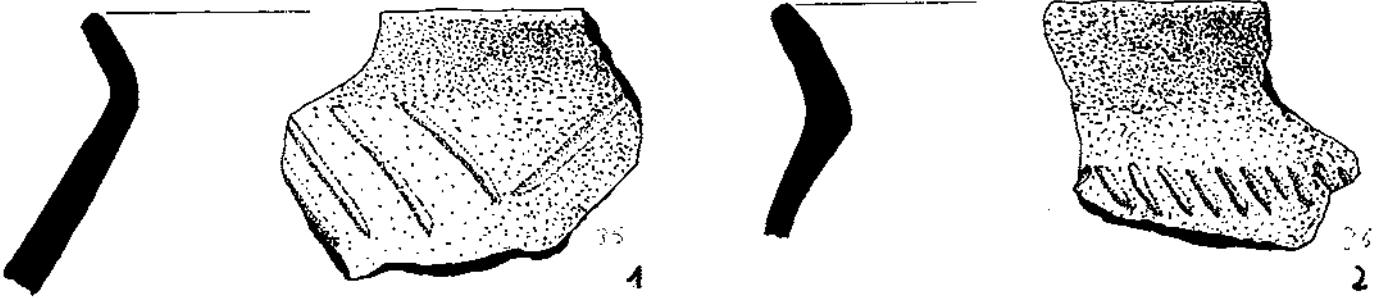
9

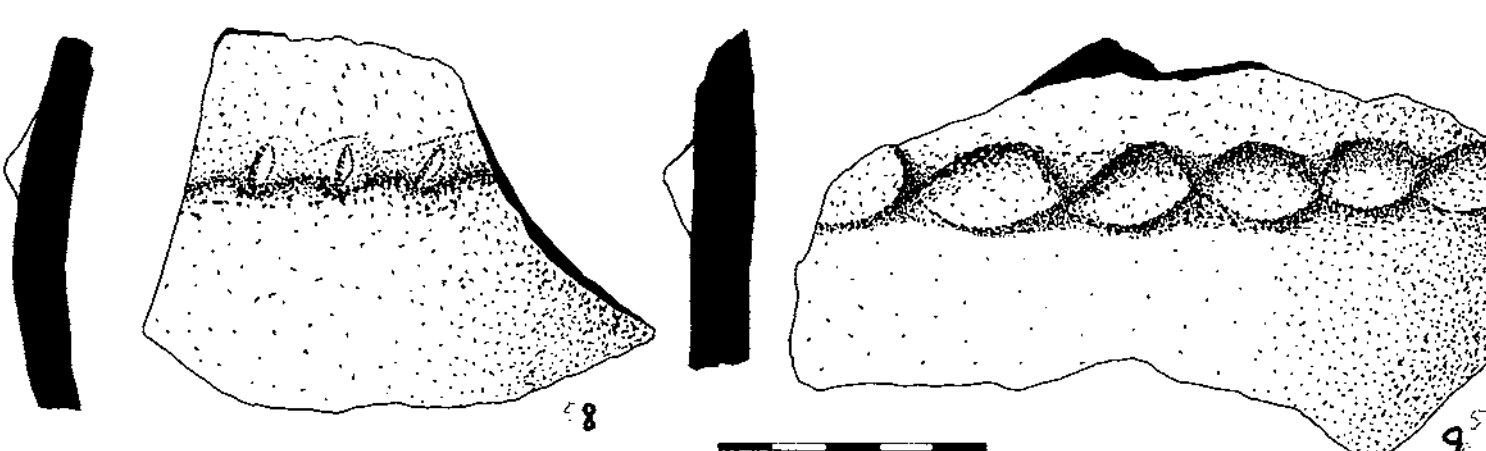
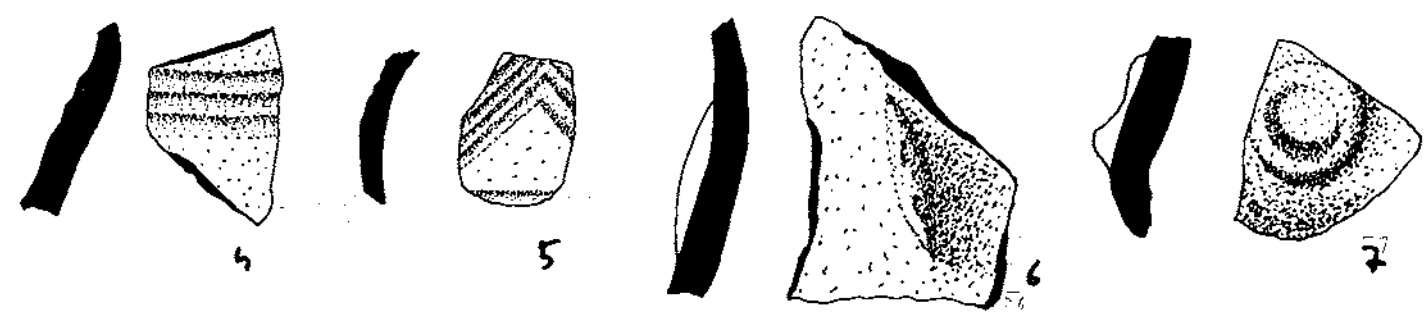
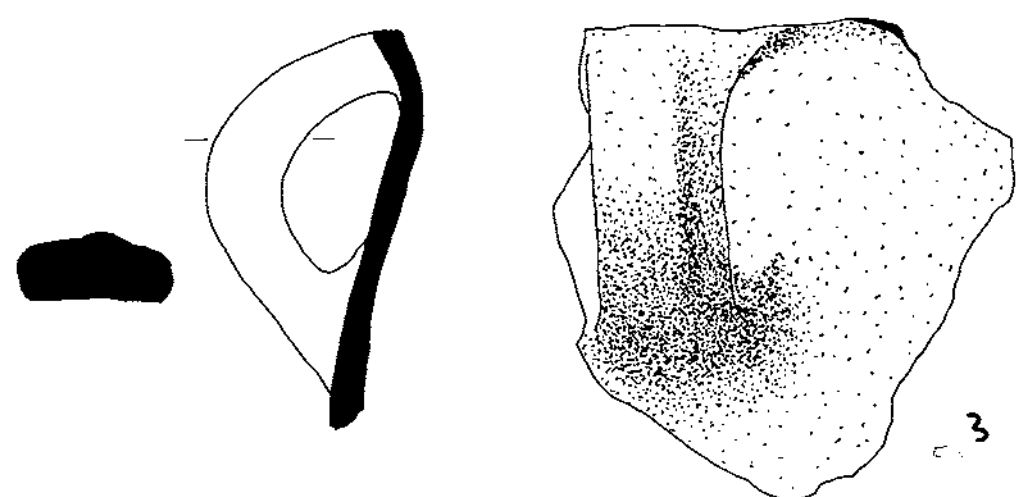
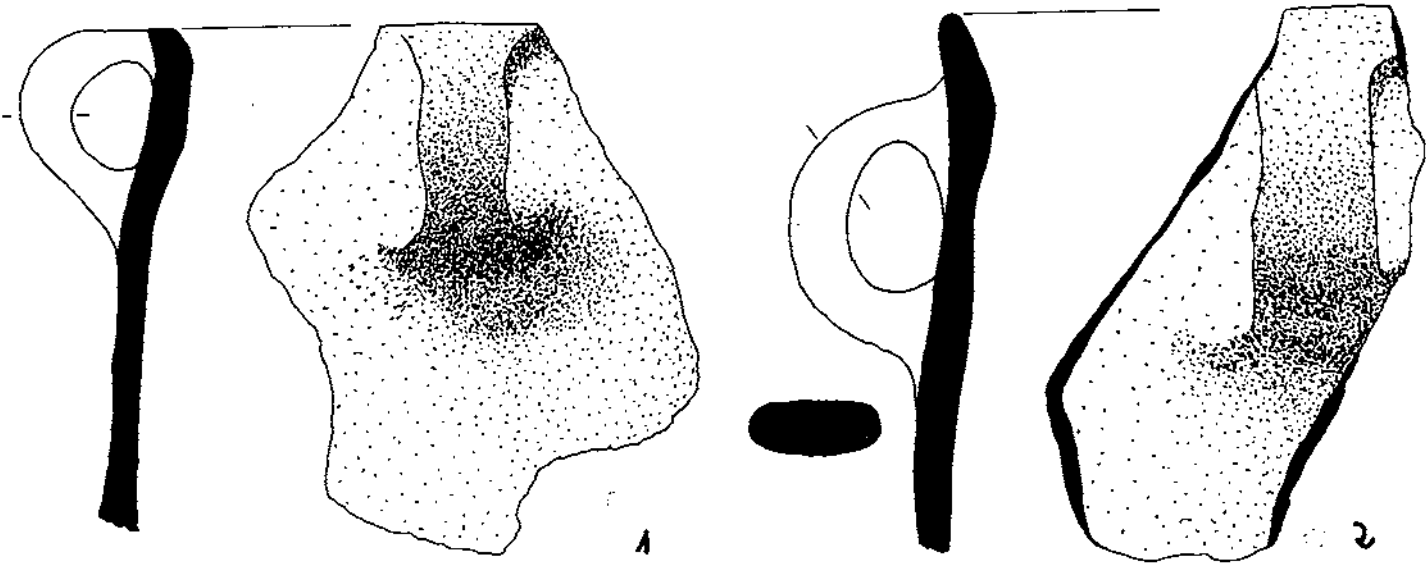

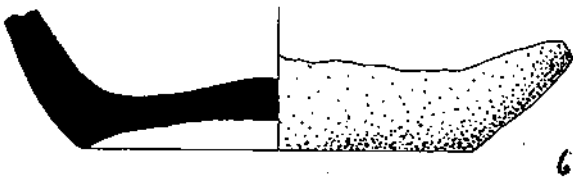
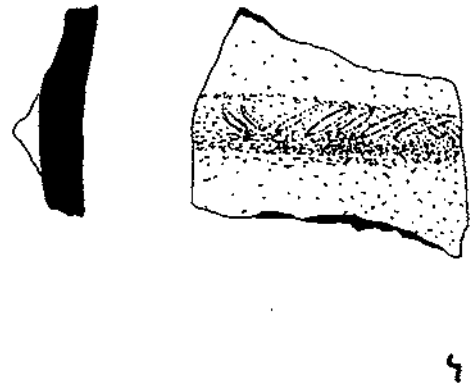
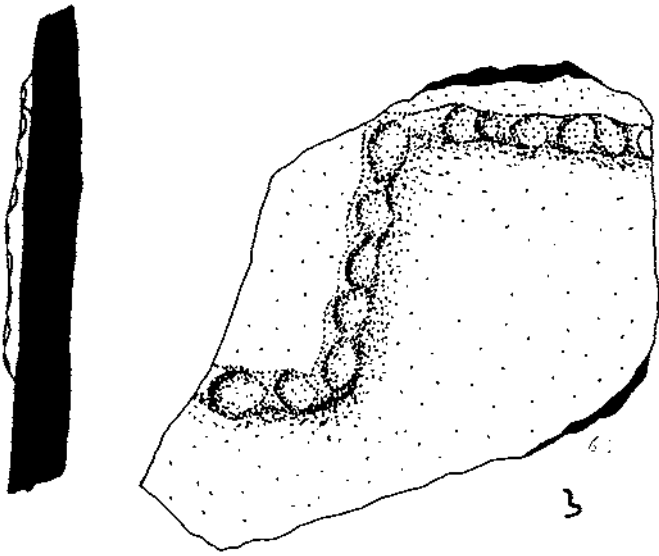
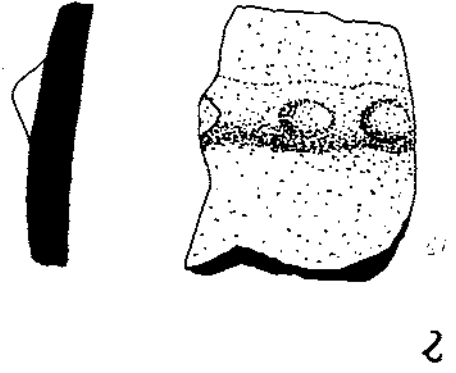
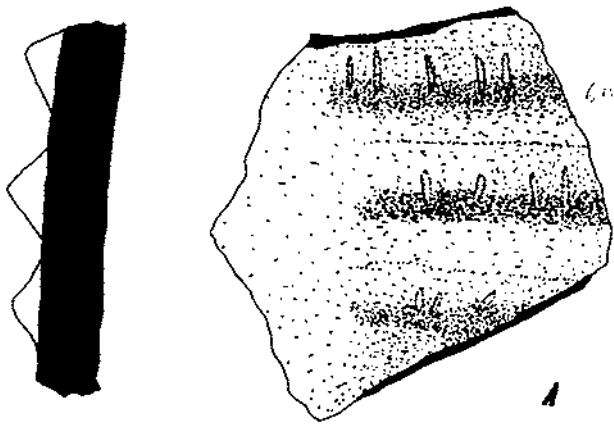
Léminu 41

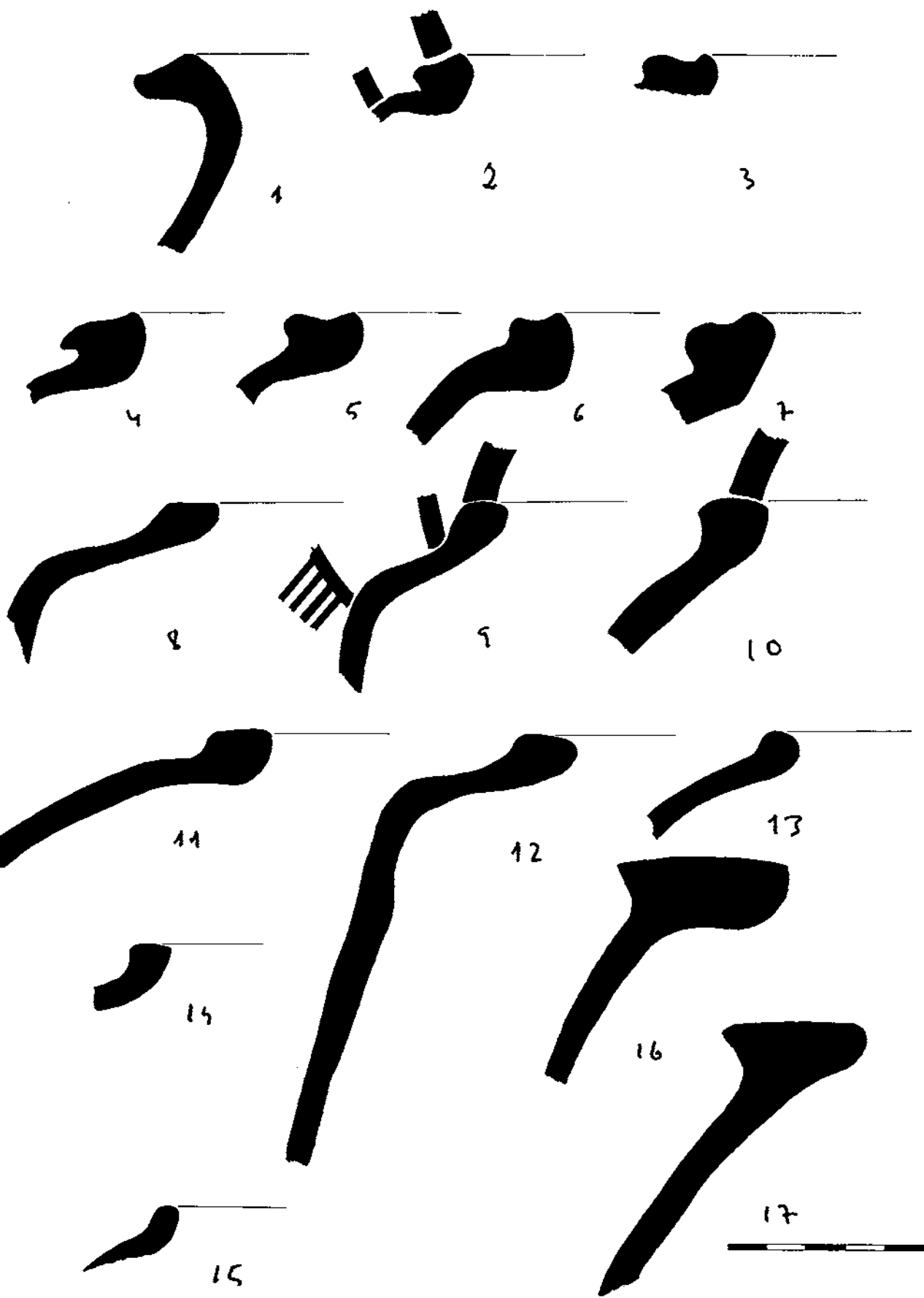

Léonine 44

Lémine 45

1

2

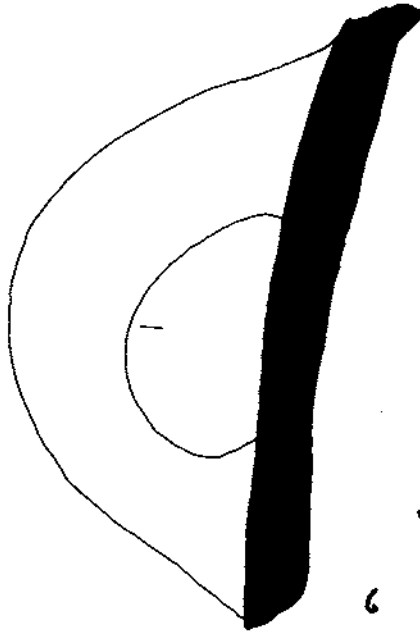
3

4

5

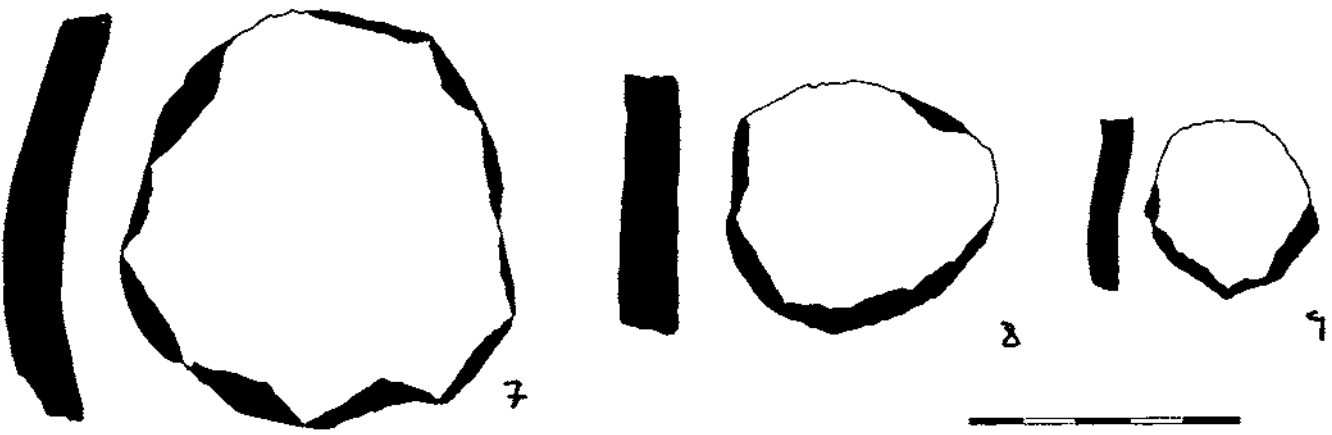
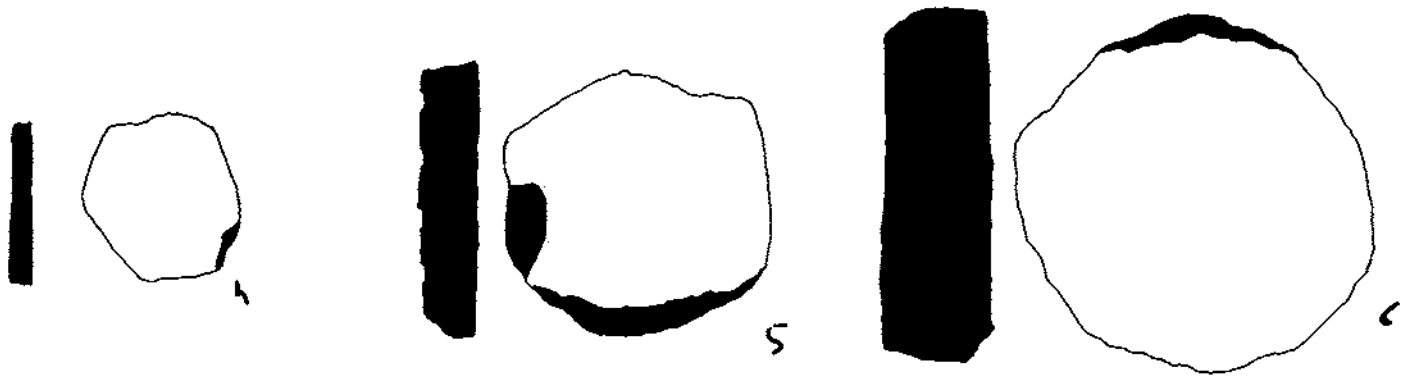
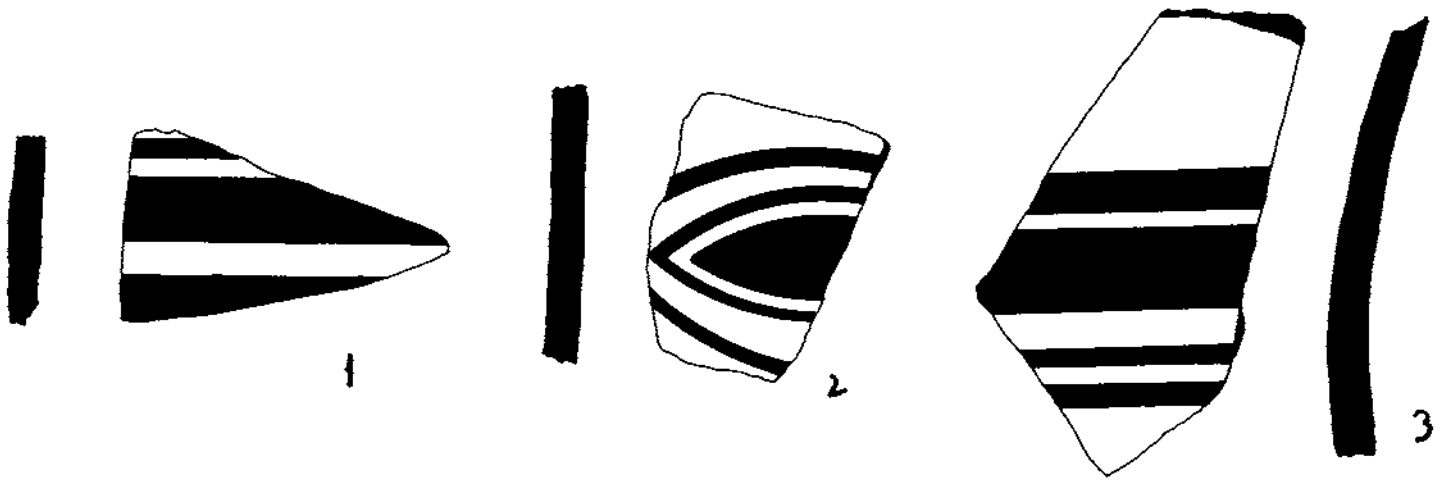
6

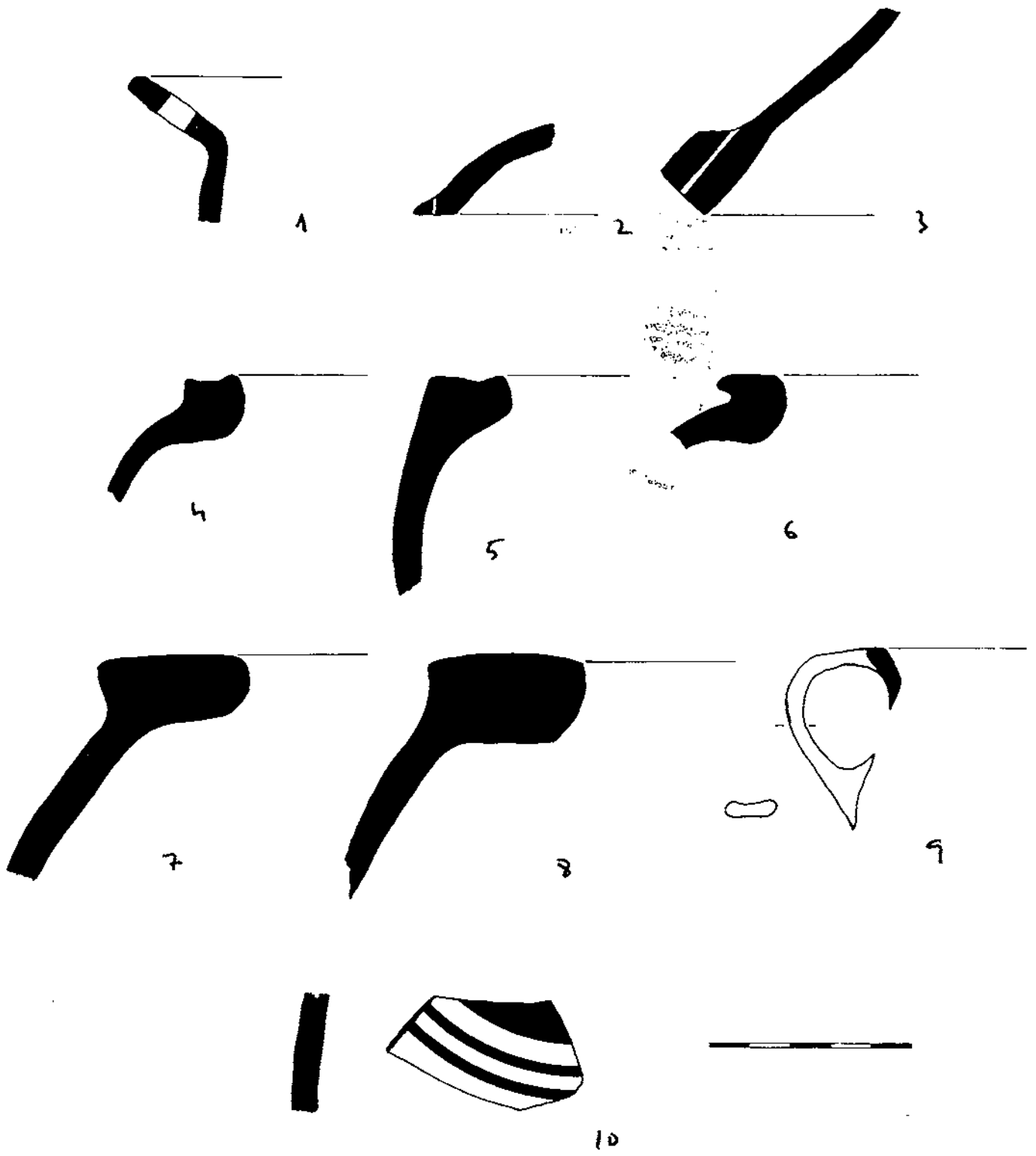

7

8

Bibliografia:

BALIL, 1953.

BALIL ILIANA, A.: "Dos ejemplares de coroplastia del Tossal de les Tenalles (Sidamunt)" III Congreso Arqueológico Nacional. Galicia 1953. Pàgines 138-148.

BARBERÀ, 1964-65.

BARBERÀ FARRÀS, J.: "La cerámica barnizada de negro del poblado ilergeta del Tossal de les Tenalles de Sidamunt" Ampurias. Vol. XXVI-XXVII. Barcelona 1964-65. Pàgines 135-163.

BOSCH GIMPERA, 1913-14.

BOSCH GIMPERA, P.: "Campanya arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans al límit de Catalunya i Aragó (Caceres, Calaceit i Maçalió)" Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. V. Barcelona 1913-14. Pàgines 818-838.

BOSCH GIMPERA, P.: "Les investigacions de la Cultura Ibèrica al Baix Aragó" Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. VI. Barcelona 1915-20. Pàgines 641-671.

BOSCH GIMPERA, 1915-20. (b)

BOSCH GIMPERA, P.: "L'estat actual de la investigació de la Cultura Ibèrica" Anuari de l'Institut d'Estudis catalans. Vol. VI. Barcelona 1915-20. Pàgines 671-694.

BOSCH GIMPERA, 1922.

BOSCH GIMPERA, P.: "Ensayo de una reconstrucción de la ethnologia prehistórica de la Península Ibérica" Boletín de la Biblioteca Menéndez Pelayo. Santander 1922.

BOSCH GIMPERA, 1932.

BOSCH GIMPERA, P.: "Ethnologia de la Península Ibèrica" Barcelona 1932.

BOSCH GIMPERA, 1958.

BOSCH GIMPERA, P.: "Todavía el problema de la cerámica ibérica" Universidad Nacional Autónoma de México. México 1958.

CABRÉ, 1937.

CABRÉ AGUILÓ, J.: "Broches de cinturón de bronce damasquinados con oro y plata" Archivo Español de Arte y Arqueología. Vol. XIII. Madrid 1937. Pàgines 93-126.

CABRÉ, 1943.

CABRÉ AGUILÓ, J.: "La cerámica celta de Azaila (Teruel)" Archivo Español de Arqueología. Vol. XVI. Madrid 1943. Pàgines 49 i ss.

CARRERAS, 1971.

CARRERAS ROSSELL, t.: "Las cerámicas indígenas del poblado ibérico del Tossal de les Tenalles de Sidamunt (Lérida)" Tesis presentada para la obtención del grado de licenciatura. Universidad de Barcelona. Facultad de Filosofía y Letras. Barcelona Mayo de 1971.

COLOMINAS I DURAN I SAMPERE, 1915-20.

COLOMINAS, J. I DURAN I SAMPERE, A.: "Restes de poblats ibèrics al Plà d'Urgell i Segarra" Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. VI. Barcelona 1915-20. Pàgines 606-616.

CUADRADO, 1951.

CUADRADO, E.: " La cerámica ibérica tosca de collar con impresiones y su origen céltico" Crónica del II Congreso Arqueológico nacional. Madrid 1951. Pàgines 269-280.

DURAN I SAMPERE I COLOMINAS, 1915.

DURAN I SAMPERE, A. i COLOMINAS, J.: "Sidamunt i altres llocs de l'Urgell i Segarra" Diari-Inventari. Institut d'Estudis Catalans. Investigacions arqueològiques. Actes. Maig del 1915.

GARCÉS I PÉREZ, en premsa.

GARCÉS ESTALLO, I. I PÉREZ CONILL, J.: "Inscripció ibèrica antecopturam del Tossal de les Tenalles (Sidamon, Plà d'Urgell) " En premsa.

GÓMEZ MORENO, 1949.

GÓMEZ MORENO, M.: " Suplemento de epigrafía ibérica" Misceláneas. Historia,. Arte. Arqueologia. Vol. I. Madrid 1949. Pàgina 281.

JUNYENT, 1973.

JUNYENT SÁNCHEZ, E.: " El primer corte estratigráfico realizado en Roques de Sant Formatge (Serós, Lérida) y algunas cuestiones en torno a la formación de la Cultura Ibérica" Separata del Noticiario Arqueológico Hispánico. Prehistoria II Madrid 1973.

JUNYENT, 1974.

JUNYENT SÁNCHEZ, E.: " Acerca de la cerámica de barniz rojo aparecida en el área ilergeta" Pyrenae 10. Barcelona 1974. Pàgines 109-133.

JUNYENT, 1974. (b).

JUNYENT SÁNCHEZ, E.: " Cerámica barnizada de negro del poblado ibérico de Margalef en Torregrossa, Lérida" Miscelánea Arqueológica XXV. Vol. I Barcelona 1974. Pàgines 379-396.

JUNYENT i ALUSTUEY, 1991.

JUNYENT, E. i ALUSTUEY, A.: "La vaixel·la ilergeta de vernís roig" Revista d'Arqueologia de Ponent. Vol. 1. Lleida 1991. Pàgines 9-50.

LLADONOSA, 1983.

LLADONOSA I PUJOL, J.: " Segrià" Gran Enciclopedia Comarcal de Catalunya. Vol. X Pàgines 10 i ss.

MALUQUER DE MOTES et alii, 1959.

MALUQUER DE MOTES, J. ; MUÑOZ, A. , BLASCO, F.: "Cata estratigràfica en el poblado de La Pedrera de Vallfogona de Balaguer (Lérida) " Zéphirus. Vol. X. Salamanca 1959. Pàgines 5-79.

NOVELL, 1983.

NOVELL I BALAGUERO, J.: "Urgell" Gran Enciclopedia Comarcal de Catalunya. Vol IX . Pàgines 138 i ss.

PELLICER, 1966.

PELLICER CATALÁN, M.: " El Tossal de les Tenalles de Sidamunt y sus cerámicas pintadas" Archivo Español de Arqueología. Vol. XXXIX. Madrid 1966. Pàgines 97.112.

PÉREZ, 1988.

PÉREZ CONILL, J.: "Notícia d'un horitzó pre-ibèric al Tossal de les Tenalles (Sidamon, Segrià)" 7è Col.loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Puigcerdà 1988. Pàgines 131-137.

PÉREZ, 1994.

PÉREZ CONILL, J.: " Alguna cosa més arran de la ceràmica grisa del Pla de les Tenalles de Granyanella i del Tossal de les Tenalles de Sidamon." Miscel.lània Cerverina, núm. 9. Cervera 1994. Pàgines 9-20.

PÉREZ, 2004.

PÉREZ CONILL, J.: " Aportació a la primera Edat del Ferro de l'interior i occident català" Oppidum. Vol. III Solsona 2004. Pàgines 165-171.

PÉREZ, en premsa.

PÉREZ CONILL, J.: " Tres fragments ceràmics del Tossal de les Tenalles (Sidamon, Pla d'Urgell) amb un acabat especial. " En premsa.

PRINCIPAL, 1993.

PRINCIPAL I PONCE, J.: " La ceràmica de vernís negre del Tossal de les Tenalles (Sidamon Pla d'Urgell) " Gala, núm. 2. Sant Feliu de Codines 1993. Pàgines 89- 136.

PUIG I CADAFALCH, 1915-20.

PUIG I CADAFALCH, j.: "Espases del període II de La Tène trobades a Empúries. " Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. VI. Barcelona 1915-20. Pàgines 710-713.

RAURET, 1976.

RAURET DALMAU, A.M.: " La metalúrgia del bronze en la Península Ibèrica durante la primera Edad del Hierro". Universitat de Barcelona. Barcelona 1976.

RODRÍGUEZ RAMOS, 2002-2003.

RODRÍGUEZ RAMOS, J.: "Revisión de algunas lecturas de las inscripciones íberas levantinas no monetales publicadas en los Monumenta Linguarum Hispanicorum" Pyrenae, núms. 3/ 3 i 4 Barcelona 2002-2003. Pàgines 365-373.

SANAHUJA, 1975.

SANAHUJA YLL, M.E.: " Instrumental de hierro agrícola e industrial de la época ibero-romana en Cataluña" Pyrenae 11. Barcelona 1975. Pàgines 61-110.

SANMARTÍ, 1973.

SANMARTÍ GRECÓ, E.: " El taller de las pequeñas estampillas en la Península Ibérica" Ampurias. Vol. 35. Barcelona 1973. Pàgines 135-173.

SANMARTÍ, 1978.

SANMARTÍ GRECÓ, E.: " La cerámica campaniense de Emporion y Rhode" Monografies Emporitanes IV. Barcelona 1978.

SERRA i COLOMINAS, 1958-65.

SERRA RÀFOLS, J.C. i COLOMINAS, J.: " Vases ibériques (prothohistoriques) de tradition prehistorique" Corpus Vasorum Antiquorum. Espagne. Musée Archéologique de Barcelone. Fascicule II. UNESCO-IEC. Barcelona 1958-65.

SOLÉ, 1958.

SOLÉ I SABARÍS, L.: "Geografia general" a "Geografia de Catalunya" Edit Aedos. Barcelona 1958.

UNTERMMAN, 1990.

UNTERMMAN, J.: " Monumenta Linguarum Hispanicorum." Madrid 1990.

VILASECA, 1958.

VILASECA, L.: " De cerámica posthallstattica" Revista de Archivos Bibliotecas y Museos. Vol. LXV Madrid 1958.